

V. évfolyam 10. szám

2000. október

GRAMFON

KLASSZIKUS ÉS JAZZ

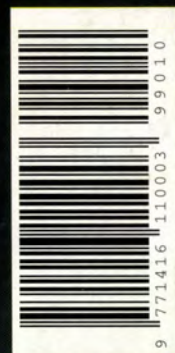
Ára: 385 Ft

FOTÓ: KALLUS GYÖRGY

A HÓNAP INTERJÚJA:

**Bobby
Watson**

Szabó
Dániel
magyar győztes Montreux-ben

korunk zenéje

2000. október 3 - 10.

3.

kedd

MŰCSARNOK

„25 ÉVES A HEAR” - A Magyar Rádió Elektroakusztikus Stúdiója -

ÉLŐZENE ELEKTRONIKÁVAL

MASA ANITA, SKOFF ZSUZSA • GAZDA BENCE • MATUZ GERGELY • KÁIP RÓBERT • PINTÉR GYULA
PONGRÁCZ ZOLTÁN: Mariphonia • DECSÉNYI JÁNOS: A beteg szökőkút • EÖTVÖS PÉTER: Mese
PATACHICH IVÁN: Ballada • SUGÁR MIKLÓS: Dalok Kondor Béla verseire • DUBROVAY LÁSZLÓ: Symphonia
VICTOR MÁTÉ: Viatrone • SZIGETI ISTVÁN: ELKA • PINTÉR GYULA: Ekide és Monici
Társrendező a Műcsarnok

4.

szerda

FRANCIA
INTÉZET

Hangverseny Pierre Boulez 75. születésnapja tiszteletére

COMPONSEMBLE • Vezényel: SEREI ZSOLT

Közreműködik: GYÖNGYÖSSY ZOLTÁN • HORVÁTH MÁRIA

P. BOULEZ: Mémoriale • SÁRY LÁSZLÓ: Szélrózsza n.3.* • SEREI ZSOLT: L'ombre sur les structures pliées*
TIHANYI LÁSZLÓ: Dessin* • JENEY ZOLTÁN: sans* • P. BOULEZ: Le marteau sans maître
Társrendező a Francia Intézet

5.

csütörtök
MTA
DÍSZTEREM

CAMERATA JUPITER • Vezényel: PETROVICS EMIL

MASSÁNYI VIKTOR • FARKAS RÓZSA • KACZANDER ORSOLYA • DIENES GÁBOR

PETROVICS EMIL: Sirató és tűnődő • HONEGGER: Concerto da camera fuvolára és angolkürtre
PETROVICS EMIL: 5. kantáta – Törökországi levelek • HONEGGER: 2. szimfónia

6.

péntek
RÉGI
ZENEAKADÉMIA

GUIDO ARBONELLI klarinét-estje

Közreműködik: ECKHARDT GÁBOR - zongora

LENDVAY KAMILLÓ: Respectfully yours, Mr. Goodman • ALBAN BERG: Vier Stücke
„Tíz zeneszerző tíz percben” (magyarországi bemutatók) • HOLLÓS MÁTÉ: Monologue rapsodique
NINÓ ROTA: Sonata • FRANCO DONATONI: Soft • GUIDO ARBONELLI: Ho visto sorgere la Luna**

7.

szombat
MTA
DÍSZTEREM

ABMIRAM DUO

- B. Nagy Tünde • Kőhegyi András - ütőhangszeres estje

BOLDOGH ANDRÁS: Barátság • HOLLÓS MÁTÉ: Atanos • ANDERS KOPPEL: Toccata
KŐHEGYI ANDRÁS: Beavatás I. • SÁRY LÁSZLÓ: Áthallások* • ANDY PAPE: CaDance 4 2
BOLDOGH A.: Lükettés a mindenségbe • KŐHEGYI ANDRÁS: az ÚT

8.

vasárnap

NÁDOR TEREM

„ŐSBEMUTATÓK” - J. S. Bach tiszteletére -

KURTÁG GYÖRGY: Hommage à J. S. Bach, op. 14/a • LÁNG ISTVÁN: Fantasie für cembalo - „Ist es möglich ohne B-A-C-H?“*
DUBROVAY LÁSZLÓ: „Ha Bach ismerte volna...”- caprice tubára* • FEKETE GYULA: Szaxofonkvartett*
DUKAY BARNABÁS: Lebegő pára a mélység színén - esti változat - motetta 4 alt hangra*
KÁROLYI PÁL: Sonata kamarazeneekarra* • HIDAS FRIGYES: Concertino per archi - „Hommage à J. S. Bach”*
MENDELSSOHN KAMARAZENEKAR • (Hangversenymester: Kováts Péter)
GYÖNGYÖSSY ZOLTÁN • HORVÁTH ANIKÓ • SZENTPÁLI ROLAND
BUDAPEST SAXOPHON QUARTET • KÁROLYI KATALIN, TÁJLER ILDIKÓ, KISS EDIT, GUPCSÓ GYÖNGYVÉR
Társrendező a Magyar Zeneszerzők Egyesülete

10.

kedd

ZENEAKADÉMIA

A MAGYAR RÁDIÓ SZIMFONIKUS ZENEKARA

Vezényel: LIONEL FRIEND • Közreműködik: a NEMZETI ÉNEKKAR, KELEMEN BARNABÁS,
KOLONITS KLÁRA, MELÁTH ANDREA, TIMOTHY BENTCH, TÓTH JÁNOS

R. SAXTON: Music to celebrate the Resurrection of Christ** • A. SCHNITTKER: Második hegedűverseny**
M. TIPPETT: Concerto for orchestra** • SOPRONI JÓZSEF: Te Deum*

Társrendező a Magyar Rádió

A hangversenyek kezdési időpontja: 19.30

* Ősbemutató
** Magyarországi bemutató

JEGYEK VÁLTHATÓK:

Filharmónia Budapest Kft. Jegyiroda (V., Mérleg utca 10.) • Zeneakadémia Jegypénztár (VI., Liszt Ferenc tér 8.)
Vigadó Ticket Office (V., Vörösmarty tér 1.) • Broadway Jegyiroda (VI., Nagymező utca 19.) • Music Mix 33 (V., Váci utca 33.)

A műsor- és szereplőváltást jogát fenntartjuk!

Gramofon októberi lemezajánló

TOSCANINI

Hangverseny- felvételei

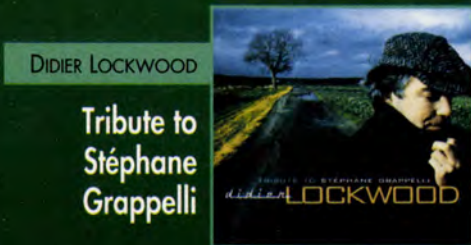
BARTÓK BÉLA

Kórusművek

SOSZTAKOVICS

Tizenötödik szimfónia

DIDIER LOCKWOOD

Tribute to Stéphane Grappelli

THE ROY HAYNES
TRIO

Featuring Danilo Perez & John Patitucci

Retkes Attila

Klasszikus biznisz, jazzipar

Főszerkesztőként kedves kötelességem, gyakori elfoglaltságom a nyugati hanglemezzalapok, zenei magazinok tanulmányozása. Ezeket az igényes kivitelű, a vizuális megoldásokat, az arculattervet tekintve is eleganciát sugárzó lapokat – a „nagy testvér” londoni Gramophone-tól a francia Diapasonon és a német FonoForumon át a spanyol, holland vagy éppen cseh és lengyel magazinokig – általában szigorúan szakmai szemmel figyelem, arra összpontosítva, hogy mit lehetne ellenszerezni, megtanulni a Gramofonnál nagyobb példányszámú, befolyásosabb, sikeresebb lapoktól. A minap azonban kritikusan figyelő főszerkesztőtől hirtelen fogyasztóvá, potenciális lemezvásárlóvá lettem, anélkül, hogy észrevettem volna. A Warner csoporthoz tartozó, hamburgi székhelyű Teldec Classics 2000/2001-es lemezajánló kiadványa került a kezembe, amelynek tartalma, szerkesztése hamar egyértelművé tette, amit persze eddig is tudtam: a klasszikus zene – és ugyanez a jazzre is érvényes – ma már elsősorban termék, iparág. Ha úgy tetszik, a showbiznisz része, még akkor is, ha e műfajokban – a pop-rockiparral vagy a hollywoodi sikerfilmekkel ellentétben – nem forognak dollármilliárdok.

Mert miről is szól a Teldec alig húszoldalas kiadványa? Arról, hogy a klasszikus zene nem poros múzeumi kegytárgy, amit csupán távolról szabad megcsodálni, hanem friss gyümölcs, amibe bele kell harapni. Erre utal a címlap öletes grafikája, amelyen egy hatalmas eper magjaiból kottafejek bújnak elő. Az is nyilvánvaló, hogy az üzleti sikerhez meg kell szólítani a fiatalokat, akiknek életéből egyre inkább kimarad a hangverseny-látogatás, a komolyzenei CD-k vásárlása. A kapcsolatfelvétel legjobb útja, ha az ő generációjukból való muzikusokat állítunk eléjük: nem véletlen, hogy a belső borítón a huszonkét éves orosz trombitás-szárnykürtös virtuóz, Szergej Nakarjakov mosolyog, csapzottan, fekete pólóban és nadrágban, mint egy srác a szomszéd utcából. Lemezének címe, a néhány évvel ezelőtti holland pop-sikerszappantól, a 2Unlimitedtől „kölcsonvett” No limit azt hirdeti, hogy a klasszikus zenében sincsenek korlátok és határok, ha elég rámenősek vagyunk, és ügyesen eladjuk magunkat. S aztán ott van kedvencem, a hátsó borító: egy supermodern, csupa fém és üveg repülőtéren választékosan öltözött férfi elmosódott alakja tűnik fel, amint éppen csomagját várja. A futószalagon meg is érkezik egy sötétkék bőrönd, rajta a felirat: Bach 2000 – The Complete Bach Edition. Íme napjaink eszményképe, a sikeres menedzser, aki üzleti útján sem feledkezik meg szenvedélyéről: bármerre jár a világban, Bach muzsikáját viszi magával.

Vajon pozitív vagy negatív jelenség, üdvözlendő vagy elítélendő ez a markáns fogyasztói szemlélet? Az ortodoxok bizonyára megütközéssel fogadják, de az ilyen ultrakonzervatív szakemberek és zenerajongók száma világszerte egyre csökken. Ahogy szeptemberi „címlapemberünk”, az új nemzedék tipikus reprezentánsa, a testépítőbajnokból lett operaszár, José Cura fogalmazott, „lehet valaki bohém művészalkat, de attól még meg kell élnie valamiből. Le kellene végre számolni azzal a tévhittel, hogy ha beengedjük az üzleti szemléletet a klasszikus zenébe, akkor az már nem is művészet.” Hasonlóképpen vélekedik Ligeti György is – akivel novemberi számunkban olvashatják majd A hónap interjúját –, pedig a világhírű magyar komponista már hetvenhét esztendő, és alkotásai korántsem tartoznak a könnyen fogyasztható zeneművek közé.

Nincs ebben semmi meglepő – mondhatják sokan. Ligeti negyvennégy éve Nyugaton él, volt ideje hozzászokni a kapitalizmus farkastörvényeihez. De hiszen – hangozhat máris az ellentélemény – Magyarországon is évtizede kapitalizmus van, még hozzá a vadabb fajtából. Igen ám – jön az újabb replika –, de vannak területek, ahol mégsem történt meg a sokat emlegetett rendszerváltás. Mert hiába szűntek meg az állami monopóliumok, hiába nincs már mindenható Filharmónia, ORI és Interkoncert, a magyar klasszikus zene és jazz mégsem került valódi piaci viszonyok közé. Miközben a londoni Classic FM és Jazz FM rádióállomás részvényeit a tőzsdén is jegyzik, itthon az ORTT egyetlen hasonló profilú médiavállalkozásnak sem adott frekvenciaengedélyt. Míg Nyugaton a komolyzene és a jazz hagyományokra visszatekintő üzletág, itthon inkább kész ráfizetés lemezkiadónak, koncertszervezőnek egyaránt.

Sokak érdeke, hogy ez a helyzet mielőbb megváltozzék. A megújuló Gramofon 2001 januárjától mindenesetre e szellemben folytatja majd tevékenységét. Hogy ez pontosan mit jelent, hamarosan megtudják.

A Gramofon októberi hírei

3

4 A hónap interjúja:

Bobby Watson

Élő legendák – Varga Tibor

7

Antológia – Csajkovszkij: Első szimfónia

10

A Danubia európai koncertkörútja

12

Salzburg 2000 – beszélgetés Hans Landesmann-nal

14

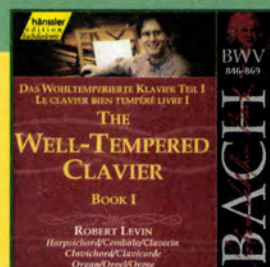
16 KLASSZIKUS

16

18

22

Gramofon-játék a Phonologue lemezeiért

29

Zenei fűszerek Indonéziából – II. rész

30

Világzene

32

34 JAZZ

35

Szabó Sz. Dániel
magyar győztes
Montreux-ben

42

44

Partnereink:

Hungaroton Records Kft.
MTM-SBS Televízió Rt. (TV 2)
Bartók rádió
Matáv Szimfonikus Zenekar
Budapest Music Center
DeltaConcert

Internetcím:

<http://www.bmc.hu/gramofon>

E-mail cím:

gramofon@bmc.hu

Kiadja:

Amfisz Kft.

Iványi Margó
Felelős kiadó

1025 Budapest
Mandula utca 31.
Tel./fax: 346-0393

Terjeszti:

a Lapker Rt.
és alternatív terjesztők

Terjesztésszervezés:

MediaTrade Bt.
Tel./fax: 342-2362

Nyomtatás:

NYOMDACOOP Kft.
Budapest

Felelős vezető:
Szabó József

ISSN 1416-1109

A Salzburgi Ünnepi Játékok keretében mutatta be a nyilvánosságnak a Hänssler Classic lemezkiadó új címkéjét, a „Faszination Musik”-ot, vagyis a Zenei bűvöletet. A label alatt a kiadó a stuttgarti székhelyű német rádió, a Südwestrundfunk (SWR) öt zenei együttesének produkcióit kínálja a hallgatóknak. Közülük is a három nagy szimfonikus zenekar kívánczik az élre, a Stuttgarti Rádió Szimfonikus Zenekara, amelyet jelenleg Sir Roger Norrington irányít, továbbá két város, Baden-Baden és Freiburg közös szimfonikus zenekara, amelyet egy éve Sylvain Cambreling fog össze, végül pedig a Kaiserslauterni Rádiózenekar Peter Falk dirigálásával. A kiadó további két állandó közreműködője a stuttgarti Vokalensemble, Rupert Huberrel az élen, illetve az SWR Big Band. A tájékoztatón több újdonságot is bemutatnak, többek között Norrington zenekarának Elgar-lemezét, a baden-badeni együttes Mahler, Kurtág és Schönberg egy-egy művét felsorakoztató CD-jét Michael Gielen vezényletével, valamint egy válogatást a világhírű tenorista, Fritz Wunderlich 1954 és 1965 között készült felvételeiből. Most októberben a kiadó még három felvétellel szeretné elbűvölni a lemezbarátokat: az első Schumann és Haydn, a második, Cambreling nevével fémjelzett anyag Rameau és Mozart műveiből válogat, az utolsó pedig Richard Strauss életműve előtt tiszteleg – ez utóbbit Georges Prétre vezényli a Stuttgarti Rádiózenekart.

Helyreigazítás

Az előző számban közölt Suszan Deyhim (Crammed Disc) és Frank London (Piranha) lemezek importőrét pontatlanul tüntettük fel, e lemezek magyarországi terjesztője Varga István (tel.: 06-20-944-1405).

október 4. 19.30
Budapest, Zeneakadémia, Nagyterem:
After Crying

október 31., Jazz Garden:
Zbysław Namysłowski/Kruza Richard kvartett

Liszt és Bartók hatása a jazzmuzsikára –
Előadások és koncertek a Benczúr Házban
(Bp.) október 6–7–8. (16–18 óráig)

Előadók: Borbély Mihály, Binder Károly,
Nicolas Simion, Iltzész Tamás

Kiállítások:
Siklós Péter fotói – megnyitó ó-án 15.30
Haimo Lauth: CD-borítók – grafikai kiállítás

Koncertek:
6-án Szabó Sándor szóló gitár, majd
Binder–Borbély duó
7-én Nicolas Simion Quintet, feat. Lantos Zoltán
8-án Dudás Lajos–Philipp van Endert
(klarinét–gitár) duó

NAGYKANIZSAI NEMZETKÖZI JAZZFESZTIVÁL, OKTÓBER 13–14.

Október 13.:

- Jazzterfield
- Kőbánya Band
- Lakatos Tony
- Janus Stefansky
(Lengyelország)
- Latin Combo

Október 14.:

- Pege Quartet
- Bobby Watson and Horizon
- Hot Jazz Band

Bobby Watson

A titokban tartott
szaxofonos

FOTÓK: PROMÓCIÓ

Az amerikai altszaxofonos, Bobby Watson lesz idén a nagy hagyományú kanizsai jazzfesztivál sztárja október 14-én. Negyvenhét évével nagyjából beleesik abba a kategóriába, amit lemeze címében és a Gramofon hasábjain Lakatos Tony Generation X-nek, elveszett nemzedéknek nevezett. Wynton Marsalisszal együtt játszott az Art Blakey-féle Jazz Messengersben, de hosszabban a trombitásnál, a legendás együttes zenei vezetője, hangszerelője is volt. George Coleman, Max Roach, Sam Rivers és mások együtteseiben szerepelt, mielőtt '83-ban a 29th Street elnevezésű szaxofonkvartett meghatározó tagjává vált volna, társaival New Note néven lemezcéget is próbáltak indítani. Saját jogán, valamint Jerry Bergonzival (tenorszaxofon) Curtis Lundyval (bőgő) és Victor Lewisszal (dob) közösen vezetett együtteseket és vett fel lemezeket a nyolcvanas évek elejétől. Mind közül a legfontosabb a Horizon kvintett, mellyel a Blue Note-nak három felvételt is készített, szóló felvételei időközben a Columbiánál jelentek meg. A Gramofonban a Verve által kiadott Hello Friend - To Ennis with Love című lemezéről olvashattak, melyen Bill Cosby felkérésére játszott (Gramofon, 98/6). Szülővárosában - még az európai turné előtt - hívtuk fel telefonon.

Gramofon: Ugye a Horizon nevű együttesével érkezik erre a turnéra?

BOBBY WATSON: Hogyne, Victor Lewis dobol, akivel együtt alapítottam az együttest, Curtis Lundy bőgőzik, Orrin Evans zongorázik, és Jack Walrath trombitál. A Horizon bő egy évtizede működik szinte változatlan felállással.

G: Jól tudom, hogy első idei lemeze még nem jelent meg, de egy koncertfelvételtől van szó?

B. W.: Hm... a Red Recordsnál megjelent *Quiet As It's Keptre* gondol?

G: Úgy tudom, az már tavaly megjelent, viszont egy friss japán koncertfelvétel készülő kiadásáról is lehetett olvasni.

B. W.: Oh, az igaz. Egy japán koncertfelvétel, big band, ami a *Tailor Made* című lemezem anyagának az élő felvétele egy japán all star zenekarral.

G: Meg kell mondjam, hogy Magyarországon önnek nem sok lemezéhez könnyű hozzájutni, igaz, Kelet-Európába nem is mindig jut el minden jazz-újdonság. Ráadásul önnek nincs jelenleg érvényes szerződése a nagy lemezcégek valamelyikével, amelyek erősebben vannak jelen a magyar piacon. Mivel jár egy nagy lemezcéggel szerződésben állni?

B. W.: Hogy jobb vagy rosszabb?

G: Ezt akartam kérdezni, igen.

B. W.: Hm. Ahmm. Azt hiszem, nekem most jobban megfelel, hogy kis céggel dolgozom, mert a majorök, tudja, ott nem tartanak fókuszban egy előadót nagyon sokáig, mert vannak más előadók is, tovább kell lépniük, mert olyan sok lemezt adnak ki. A kisebb lemezmárkáknál, mint amilyen a Red Records, kisebb-nagyobb megszakításokkal velük dolgozom vagy húsz éve, az a jó, hogy bár nehezebb kiadni egy lemezt, de legalább sokáig kapható. Minden Blue Note-lemezem elfogyott mostanra, és nem adják ki őket újra. Néhány CBS-lemezem sem kapható már. Számomra fontosabb, hogy készleten tartsák a felvételeimet életem hátralévő idejére.

G: Kompromisszumok is járnak egy major lemezcéggel való szerződéssel?

B. W.: Nos, nálam ez sosem terjedt ki a zenére... Inkább abból adódik, hogy sok ember dolgozik egy felvétellel, nem mindig kínálnak az embernek választási lehetőséget, előfordul, hogy a producer mondja meg, hogy milyen lemezt szeretne. Szerintem ez azért nem olyan nagy baj, szerintem a legnagyobb kompromisszum, amibe bele kell menni, hogy csak rövid ideig tartják felszínen az ember lemezét.

G: Több mint harminc lemezt adott ki saját neve alatt vagy az ön által vezetett együttesekkel, és legalább kétszer ennyi lemezen közreműködött. Még mindig az amerikai jazz legjobban eltitkolt saxofonosának tudhatja magát?

B. W.: (Elneveti magát.) Igen. Hmm. Sokat segített, hogy a Columbiánál voltam, de azért még ma is annak számítok, azt hiszem.

G: Hogyan lehetséges ez, a sors, a siker, a jazz, milyen kifürkészhetetlen tényezők miatt van ez így, hogy az Art

Blakey Jazz Messengerstől a Horizonig százszor tette le a névjegyét, és még mindig nem ismerik annyian?

B. W.: A sors keze biztosan benne volt, mert ami rajtam múlt, azt megtettem. Keményen dolgoztam, hogy eljussak egy szintre, mindig egy magasabb szintre, hogy elismerjenek. De hát a jazz egy művészeti ág, és szerencse is kell hozzá, hogy a megfelelő pillanatban a megfelelő helyen legyen az ember. De hát még nem múlt el semmi, még minden megtörténhet.

☺: Természetesen nem, de ön újabban a gazdag tapasztalatait a tanításban is hasznosítja.

B. W.: Ez így van. Most a tanításra koncentrálok, egy kicsit elfáradtam az állandó utazgatásban. Úgy gondoltam, hogy az életemnek ezen a pontján, amikor már ilyen sok lemezt kiadtam szerte a világon, jobban teszem, ha egy kicsit magamra figyelek. Felfrissülök, szellemileg is kipihenem magam, és nem turnézok annyit, mert az állandó úton levés nagyon kifárasztott. És lehetőséget kaptam arra, hogy szülővárosomban, Kansas Cityben tanítsak. Itt élnek a szüleim is, elég idősek, és jó, hogy a közelükben lehetek. Szükségem volt rá, hogy valami új szint vigyek az életembe. Úgy érzem, hogy a tanítással gazdagodott az életem.

☺: Ezt az elcsendesedő periódust illusztrálja utolsó lemeze is, a Quiet As It's Kept?

B. W.: Ez valóban egy reflexív lemez, meditációs hangulatú, azt lehet mondani rá, hogy lassú. De azért nemcsak lassú számok vannak rajta, viszont végig nagyon nyugodt. A saxofon hangzását akartam teljesen kihasználni, elbeszélni vele egy-egy történetet, elénekelni egy-egy dalt, és nem támaszkodtam a bravúrtechnikára, hogy végigszáguldjak egy-egy témán nagy tempóban. Több benne

a dallam, az ének, de kifejezett énekhang csak egy számban van, az is szöveg nélküli. A hangszerelés is ennek a célnak felel meg, gitár, persze főleg akusztikus, zongora, bőgő, dob és ütők.

☺: Mindeközben azért a Horizonttal már kezd is az európai turnét.

B. W.: Igen, ez egy európai turné lesz, de azután visszajövök Kansas Citybe tanítani, és legközelebb talán tavasszal turnézok újra.

☺: A Horizon a kedvenc együttese?

B. W.: Abszolúte. Olyan jól ismerjük egymást, olyan régóta játszunk egymással, hogy nagyon otthonos, jó érzés nekem ebben az együttesben játszani. Annyira odafigyelünk egymásra, élvezük a másik játékát, és nemcsak a játékát, hanem a társaságát is. Soha semmilyen nézeteltérés nem volt köztünk. Azt hiszem, ez nagyon ritka és különleges.

☺: Talán azért is számít manapság ritkaságnak, mert az utóbbi éveket vagy évtizedet kevés ilyen működő, összetartó, lépésről lépésre fejlődő együttes élte túl. A nagy lemeztársaságok és a fesztiválok az all star projekteket helyezik előtérbe. Ön is így ítéli meg a helyzetet?

B. W.: Igen, határozottan. A nagy lemezcégek tartják kézben a nagy fesztiválokat is az egész világon, és ők mindig projekteket gondolkodnak. Lehetőleg csupa sztár projekteket, mert úgy gon-

dolják, hogy ezzel több pénzt tudnak keresni. A nagy lemezcégek összerakják a saját embereiket, és ilyenkor mindig az történik, hogy olyan emberek döntenek a zenészek helyett, akik nem zenészek, még csak nem is biztos, hogy zenével foglalkoznak. Majdnem minden nagy fesztivállal így van, nem az összessel, de a legtöbbször, mert a nagy lemezcégek fenntartják maguknak a jogot, hogy itt mutassák be a saját művészeiket. És így

senki sem figyel oda a működő együttesekre a nagy igyekezetben, hogy pénzt csináljanak. Ezért dobják össze az all star projekteket.

☺: A Horizon mellett milyen környezetben szeret a legjobban zenélni?

B. W.: Nagyon élvezem a big band-játékot, és remélem, hogy egyszer a 29th Street Saxophone Quartettel is újra játszhatok.

☺: Ugye jól tudom, hogy a Quartet nem oszlott fel, csak szünetelteti a működését?

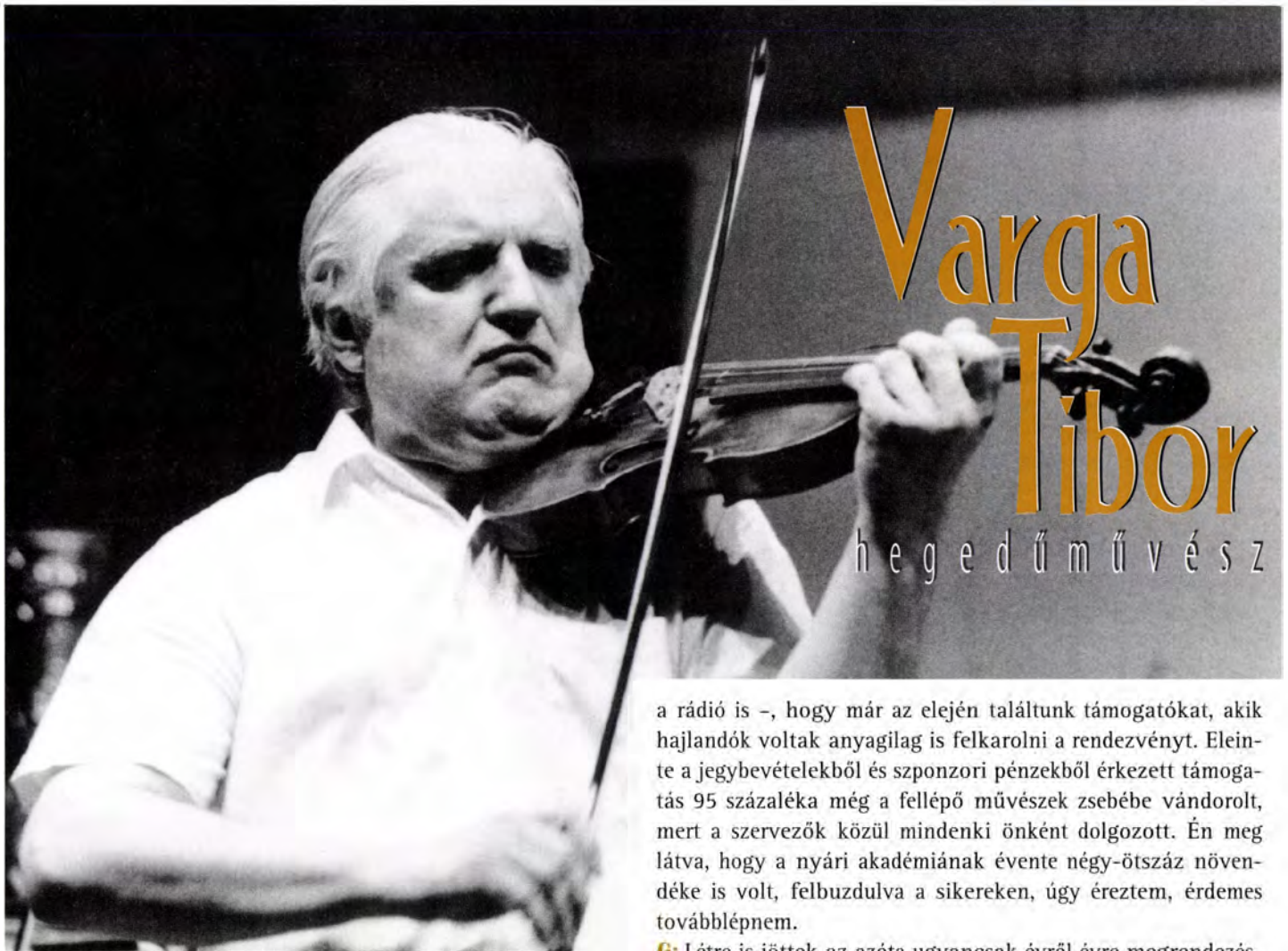
B. W.: Így igaz. Nem készítettünk lemezt egynéhány éve, mert úgy döntöttünk, hogy pihentetjük a dolgot egy kis időre. De lehet, hogy már tavasszal turnézni fogunk a Quartettel.

☺: Éppen a Quartettel Európában is sokat turnéztak, itt futott be az együttes. Érzett különbséget egy európai és egy amerikai turné között?

B. W.: Hogyne... másfajta támogatást kaptunk az európai városokban. Nem is tudom, ez miben nyilvánul meg, de talán a rádió, a tévé jelenléte, ez inkább jellemző Európára, mint Amerikára. A közönség nagyszerű, persze ezzel nem azt akarom mondani, hogy az amerikai közönség nem lenne fantasztikus, ott is az, csak éppen nagyobb elismerés, szimpátia jut nekünk Európában, valahogy jobban láthatóak vagyunk, amikor itt turnézunk.

Zipernovszky Kornél

Varga Tibor

hegedűművész

GRAMOFON: Szívet dobogtató érzés megérkezni egy magyar embernek Sionba, Svájc Valais tartományának fővárosába, mert már a város kapujában, óriási transzparensen szembeötlik az ön nevével fémjelzett, rangos nemzetközi zenei fesztivál, amelyet idén 37. alkalommal rendeztek meg. Honnan jött még a hatvanas évek elején az ötlet?

VARGA TIBOR: Hosszú ideig éltem Angliában, Gilbert fiam is ott született. De amikor hároméves lett, súlyos betegség kezdte gyötörni, állandóan fájt a lába, a térdét is alig bírta mozgatni. Valakitől hallottam, hogy a legjobb klíma erre éppen Sionban, francia Svájcban van. Neki ugyanis teljesen száraz idő kellett, a párás angliai levegő rövid időn belül megölte volna. Mondanom sem kell, hogy nyomban szedelőzködtünk, otthagytuk a ködös Albiont, és '56 elején meg is érkeztünk Svájcba. Sion közelében, Grimisuat-ban építtettem egy házat, és eldöntöttem, hogy itt telepedek le. Ernest Ansermet, az ismert svájci karmester nyomban meghívott koncertezni, de mások is nógattak, hogy ássam be magam a svájci zenei életbe, csináljak valamit. Hét éven át elutasítottam minden felkérést, mert látva az itteni „műkedvelő” zenésztársadalmat, úgy éreztem, hogy igazi professzionalizmust nem tudok felépíteni. De annyira biztattak és kértek, hogy a végén – és talán hálából is, mert a fiam meggyógyult – csak beadtam a derekam, és 1963-ban elkezdtem szervezni a fesztivált. Egy nyári zenei akadémia-ával kezdtük, és a közben rendeztünk hangversenyeket, de olyan nagyszerű volt a visszhangja – rögtön jött és közvetített

a rádió is –, hogy már az elején találtunk támogatókat, akik hajlandók voltak anyagilag is felkarolni a rendezvényt. Eleinte a jegybevételekből és szponzori pénzekből érkezett támogatás 95 százaléka még a fellépő művészek zsebébe vándorolt, mert a szervezők közül mindenki önként dolgozott. Én meg látva, hogy a nyári akadémia-évente négy-öt száz növendéke is volt, felbuzdulva a sikereken, úgy éreztem, érdemes továbblépnem.

G: Létre is jöttek az azóta ugyancsak évről évre megrendezésre kerülő mesterkurzusok, elindult útjára a Varga Tibor hegedűverseny, és megszületett a sioni zenei műhely, a zeneművészeti főiskola is.

V. T.: A mesterkurzus két hónapon át tart. Ami pedig a főiskola-illeti, ennek előzménye, hogy hosszú évekig tanítottam a németországi Detmoldban, ahol az ottani akadémia-én vezettem a hegedű, míg André Navarra a gordonka szakot. Négy asszisztensem volt és néha hatvan növendékem is. Amikor abahagytam, jöttek hozzám, és hozták a maguk tanítványait Sionba, ahol idővel fel is épült az iskola. A kamarazene-oktatást most Takács-Nagy Gábor fogja össze, aki jelenleg Genfben él.

G: Volt növendéke, aki később a Berli- ni Filharmonikusoktól kapott szerződést...

V. T.: Igyekeztem felkarolni a tehetségeket. Akit arra érdemesnek találtam, vittem Németországba, ahol mégiscsak nagyobbak voltak a lehetőségek, mint Svájcban. Az említett hölgyet valóban tölem vette fel a berlini zenekar. Az eset pikantériája, hogy az ügyet a zenészek előbb szavazásra bocsátották, hiszen addig nem is játszhatott nő a vonóskarban. De azóta mások is bekerültek, sőt más világhírű együttesekben is megtalálhatók volt diákjaim. Skandináviában például a legtöbb nagy zenekar koncertmestere az én tanítványom volt.

G: Vajon mi lehet az oka, hogy ennyire elnöiesedett a hegedűszak?

V. T.: Ez valóban komoly probléma, bár nem arról van szó, hogy a nők hirtelen tömegesen sokkal jobban játszanának, ha-

nem arról, hogy a férfiak lettek rosszak. Talán nincs meg a fiúkban a fanatizmus, ami ehhez a pályához szükséges.

G: Ahogy önből például nem hiányzott...

V. T.: Én valóban nem ismertem a kényelmet, nem vágytam nyugodt életre. Engem doppingolt a zene. Természetesen megszállottan imádtam hegedülni, de meg voltam győződve arról is, ha nem leszek kiváló hegedűs, másodrangú színpadi művészként éhen halok.

G: Azt mondta, hogy a nők megbízhatóan játszanak a hangszerükön. De vajon másként is, mint a férfiak?

V. T.: Ha két percig hallgatok valakit a rádióban, utána tökéletes biztonsággal megmondom, férfi-e vagy nő az illető. A férfiak ugyanis megszokták, hogy kézzel dolgozzanak. A nők ugyanakkor egész testükkel teszik ezt. Ami által a hangok nem lesznek „egyenese”, hanem akarva-akaratlan is érződik bennük bizonyos érzelmi vonulat. A zenei struktúra náluk inkább háttérbe kerül, és a pillanatnyi szép megoldások lesznek döntőek. Vannak persze kivételek, amilyen Erika Morini is volt, aki nő léteére igencsak férfiasan játszott, és nagyszerű hegedűművész volt.

G: Szerencsére mindig születnek új Morinik, különösen a hegedű fővárosának is nevezhető Sionban, ahol immáron 34. éve minden nyáron hegedűtokkal a kézben próbára igyekvő fiataloktól lesznek népesek az utcák. A tíz napon át tartó nemzetközi hegedűverseny, melyet ön indított útjára, a legrangosabbak egyike a világon: sztárok kezdték itt a karrierjüket, 1988-ban itt győzött Vadim Repin, négy évvel ezelőtt pedig Lendvay József. Idén a 18 esztendős japán tehetséget, a bájos Lyoko Yano hegedűművésznőt, Tchikashi Tanaka professzor tanítványát találta a legjobbnak a zsűri, aki mély átéléssel tolmácsolta a döntőben, majd a gálakoncerten Sibelius versenyművét. Mennyiben érzi másnak a mai nemzedéket, ha összeveti a sajátjával?

V. T.: Amikor én voltam fiatal, ha felkapcsoltam a rádiót, egyből tudtam, hogy Fritz Kreisler játszik. És pár hang után megmondtam azt is, hogy ez például Bronislaw Huberman avagy Nathan Milstein. Senki sem imitálta a másikat. Minden művésznek megvolt a maga egyénisége. Ma a perfekció a

döntő, az, hogy a művész ne hibázzon. Nem az egyéniség kifejezése a lényeg. Továbbá az a legnagyobb, akinek a legmagasabb a gázsija. Ma a legtöbb esetben, ha hallgatok valakit a rádióban, meg kell várnom a műsor végét, amikor bemondják, ki volt a hegedűs, különben aligha találnám ki.

G: Kanyarodjunk vissza önhöz, pályája indításához, Hubay Jenőhöz, aki gyerekként hallotta játszani.

V. T.: Menjünk még inkább vissza, mert az én „iskolám” tulajdonképpen otthon volt. Édesapám ugyanis csodálatosan játszott a hegedűn, de az első világháború végén megsebesült, és kénytelen volt szakítani a művészpályával, ezért aztán hegedűkészítő lett. Én tehát a készülő hegedűk közé születtem. Engem tízévesen hallott Hubay, aki nyomban azt mondta a szüleimnek, hogy az akadémián a helyem. Apám hallani sem akart róla, hogy felköltözzön Pestre, maradt tehát, hogy hetente háromszor hajnali négykor keltett édesanyám, öt órakor már a vonaton ültem, nyolcra Pesten voltam, közben papírból reggeliztem, az akadémián egész délelőtt hegedűóráim voltak, majd délután kettőkor kezdődött az elmélet. De a legcsodálatosabb a kamarazenélés volt este hat és kilenc között Weiner lakásán, ő ugyanis a legtehetségesebbekkel odahaza foglalkozott.

G: Hogyan tanított Weiner Leó?

V. T.: Többet tanultam tőle hegedülni, mint a hegedűórákon. Ő mutatta meg nekem a zenét. Mindig azt mondta: hallgass ide, ennek így kell szólnia, keresd. Én pedig kerestem, és felfedeztem magamnak a zenét. És amit az ember maga fedez fel, az más élmény, mint amit csak azért csinál, mert a tanár azt mondta, hogy csináld. A csodálatos esti házi tanítás után este kilenc után indultam haza, éjfél után érkeztem meg, és másnap reggel nyolckor már az iskolában ültem. Én ma is minden egyes kottát – Weinernek köszönhetően – úgy olvasok, akár egy regényt. És nyomban hallok mindent. Növendékeimnek pedig igyekszem azt sulykolni, hogy nem szabad semmit sem bevinni a zenébe, de ki kell hozni mindent a kottából.

G: Tízévesen már a Mendelssohn-koncerttel debütált a nagy nyilvánosság előtt, három évvel később lemezre játszott da-

rabokat, alig 14 évesen pedig hangversenykörutakra indult, és fellépett nem kisebb karmesterek társaságában, mint Wilhelm Furtwängler, Sergio Failoni, Fricsay Ferenc, illetve Ferencsik János. Hamarosan világhíres hegedűs lett. Mely karmesterekkel lépett fel szívesen?

V. T.: Nem szerettem azokat a dirigenseket, akik jól kísérték. Azokkal tudtam szépen együtt muzsikálni, akikkel közösen tudtuk „megszülni” a zenét. Ansermet például néha olyasmit csinált a kíséretben, amit előtte soha, föl is dobott, hogy hű, ezt még

Varga Tibor a tanítványaiból alakult kamarazenekarral

nem hallottam, és abban a pillanatban magam is reagáltam rá, majd ő ismét. De Soltival is remek megértésben tudtunk együtt muzsikálni. Fricsay is nagy dirigens volt. De vele az volt talán a baj, hogy ő mindig hihetetlenül tökéletes akart lenni. Neki a világ összes próbája sem volt elég. Talán ezért történt meg néha, hogy a legelső próbája jobban sikerült, mint maga a koncert. Roppant becsületes volt. Ha valaki aprócska hibát csinált, nem az illetőt hibáztatta, hanem saját magát érezte érte felelősnek, és neki volt lelkiismeret-furdalása.

G: Kiknek a hegedűjátéka volt igazán hatással önre?

V. T.: Kreisleré. Tőle tanultam meg vibratózni. Megfigyeltem, hogyan játszik, és rögtön hallottam, és láttam, miként kell csinálnom. Ő teljesen uralta a kar és kéz feszültségét. A másik nagy hegedűs Huberman volt, akinek külön hálás vagyok, amiért az ő közbenjárására Weiss Manfréd éveken át jelentős összegű, ötszáz pengős apanázsban részesített.

G: Önt kiváló Bach-játékosnak ismerték, de éppúgy a kortárs művek avatott, mesteri tolmácsolójának is.

V. T.: Gyerekként még Csajkovszkij jelentette számomra a világot, utána jött Bach, később Mozart és Beethoven. Az volt az elképzelésem, hogy egy időben nem szabad mindent játszani, hanem egyetlen stílusban, egyetlen zeneszerző világában kell elmélyednem.

G: Tízennyolc évesen 1939-ben egy időre szakított a hegedűléssel, és elkezdett filozófiát tanulni, amit 1944-ig folytatott. Mi motiválta?

V. T.: Jött a háború, kevesebb volt a koncertlehetőség. És utazni sem lehetett. Eredetileg medicinát szerettem volna tanulni, de aztán a filozófia mellett kötöttem ki.

G: Önt Hubay Jenő fedezte fel, ugyanakkor győri gyerek lévén gyakorta előjátszott a szomszédvárból, Mosonról származó és ugyancsak iskolát alapító Flesch Károly hegedűművésznek. Ha összeveti a világhíres magyar „hegedűiskolákat”, a Hubay-, Flesch-, illetve Auer Lipót-féle tanítási módszereket, vajon milyen különbségeket fedez fel bennük?

V. T.: Bár valóban a Hubay-iskolában nevelkedtem, de személy szerint Hubay Jenőtől egy óra nem sok, annyit sem vettem. Engem Gábrriel Ferenc tanított, ugyanis amikor a művészképző következett, Hubay meghalt. Mégis engem kértek fel, hogy játsszam el a hegedűversenyét, Dohnányi vezénylete alatt, a mester emlékére rendezett koncerten. A Hubay-iskolában az érzelmi vonal és a hangszerkezet volt a legfontosabb, a zenei struktúra már kevésbé, a technika, a virtuozitás pedig alig. Ezzel magyarázom, hogy például Szigeti József, akit a század egyik legnagyobb hegedűművés�ének tartok, élete végéig bajlódott a technikájával. Talán ezért is hagyta abba viszonylag fiatalon a hegedűlést, pedig interpretációinak hihetetlen mélysége volt.

G: Önnek mint művészhöz vajon mi volt a leglényegesebb, amikor egy új darab megtanulásába fogott?

V. T.: A mű struktúrája. Mert az által lehet igazán megérteni, mit is mond a darab. Az igazi az, amikor foglalkozom a kompozícióval, és ha tisztes, hússzor játszottam is, még tudok újat felfedezni benne.

G: A háború után tehát jött Anglia, közben Detmold, utána pedig Svájc. Arra is volt energiája, hogy saját kamarazenekart alapítson Németországban.

V. T.: A zenekar később gyakorta eljött Sionba, és a régi növényekkel felépítettünk egy fesztiválzenekart is. Sok szép lemezt csináltunk együtt.

G: Több mint négy évtizede él már Svájcban. Hamar befogadták?

V. T.: Hogyne. Persze gyorsan ismert lettem, de az egésznek van egy titka. Soha nem akartam olyan lenni, mint ők. Mindig mondtam, én magyar vagyok, és az is maradok. Nem akarok egy svájcit sem a képemre formálni, miközben kérem őket, hogy ők se óhajtsanak megváltoztatni engem. Így aztán tökéletes harmóniában és békében vagyunk meg egymással. Sion díszpolgára vagyok, Grimisuat-ban, ahol lakom, felépíttettem egy koncerttermet, kétszázan férnek el benne, és ha kicsi is, akusztikailag talán az egyik legkiválóbb hangversenyerem egész Európában. Ezt állíthatom.

G: A nevével fémjelzett fesztivált már nem ön, hanem karmesterként ismert Gilbert fia fogja össze, aki ugyanakkor nem mellőzheti az ön tanácsait...

V. T.: Mondanom sem kell, mekkora öröm számomra, hogy amit fölépíttettem, fiamon keresztül továbbél. Ma már valóban ő a fesztivál zenei irányítója, és az ő ideája, hogy egy-egy sztár köré csoportosítja a programot. Legutóbb Peter Schreier, idén Heinrich Schiff, jövőre pedig Christian Zacharias, a nagyszerű Mozart-zongorista lesz a díszvendég.

G: Az igazsághoz persze hozzátartozik, hogy – közel a nyolcvanhoz – ön ma is fáradhatatlan. Dirigál, hegedül, szervez, irányít, oktat. Hogy győz ebben a korban ennyi mindent?

V. T.: Fél éve, hogy legutóbb Pesten jártam, és egyik délután betévedtem egy lemezboltba, ahol az egyik finomabb popdalkat éneklő, népszerű magyar énekesnőnek – nevére nem emlékszem – a CD-jén olvastam egy mondatot, ami a szívembe talált: „Akit szeret Isten, azt élete végéig gyermeknek hagyja.” Én ma is a gyerekeket szeretem, a felnőtteket nem igazán. Vallom, hogy az élet szörnyű unalmas lehet annak az embernek, aki elveszíti arra való képességét, hogy tudjon rácsodálkozni a dolgokra. Az élet ugyanis minden pillanatában egy csoda. Engem ma is a munkám éltet. Meg talán az is, hogy hetvenötödik születésnapomra százak jöttek a világ minden tájáról köszönteni, és úgy tudom, már készítik jövőre a 80. megünneplését is.

Lindner András

Csajkovszkij

A mű

Csajkovszkij hét szimfóniát írt. A IV., V. és VI. fő repertoárdarab, ám a Manfred-szimfónia és az első három csak ritkán hangzik el. Sokkal több figyelmet érdemelnének ezek a művek, kiváltképp a Manfred-szimfónia és az I. szimfónia. Utóbbi, mióta csak ismerem, méltánytalanul elhanyagolt remekműnek tartom. Egyszer azután örömmel lettem figyelmes arra, hogy valaki, még régen, hasonlóan vélekedett róla. Maga Csajkovszkij is, aki von Meck asszonynak azt írta: „Ha sok tekintetben nagyon éretlen is, lényegében véve tartalmasabb és jobb, mint sok más, érettebb mű.” A kiemelkedően invenciózus darab sok-sok értéke mellett eltörpül egy-egy sutább megoldása. A művet elég sokan lemezre vették, de csaknem kivétel nélkül a szimfóniák összkiadásának részeként. Csajkovszkij 1866-ban kezdett el dolgozni művén, amikor a Moszkvai Konzervatórium tanára lett. Mire Nyikolaj Rubinstein december 10-én Moszkvában előadta a III. tételt, Csajkovszkij egyszer már át is dolgozta a szimfóniát. Nyikolaj Rubinstein 1867. február 11-én Szentpéterváron a két középső tételt mutatta be, majd 1868. február 3-án Moszkvában az egész darabot. Csajkovszkij 1874-ben azután ismét átdolgozta szimfóniáját. A végleges változat bemutatójára végül 1883. november 19-én került sor Max Erdmannsdörfer vezényletével.

A fanyalgó utókor hajlamos elfelejteni, milyen úttörő vállalkozásba fogott a fiatal Csajkovszkij. Egyetlen orosz szimfónia született csak előtte, a még ifjabb Rimszkij-Korszakové, melyet 1865. december 31-én mutattak be Szentpétervárott.

Csajkovszkij I. szimfóniájának az első tétel felirata alapján – Álmodozások egy téli utazásról – a Téli álmodozások címet adta. (A második tétel címe:

Pusztaság országa, köd országa. A két utolsó tételhez Csajkovszkij nem fűzött kommentárt.)

A mű olyan melódiákra épül, melyek a szerző invencióját dicsérik, ugyanakkor az orosz népzene világát idézik. Csajkovszkij e tekintetben Dvořák társa. Az orosz tél hangulatát egy pillanat alatt elének varázsoló dallammal indul az I. tétel (Allegro tranquillo). Erre épülve plasztikus képek peregnek le előttünk a téli utazásról. Csodálatos, melankolikus dallamával a mű második tétele (Adagio cantabile ma non tanto) különösen figyelemre méltó. Nehéz megérteni, hogyan maradhatott ennyire ismeretlen ez a zene. Versszerű a tétel, hiszen a legszebb orosz dallamokkal vetélkedő, rövid vonósbevezetés után első ízben oboán felcsendülő ének négy strófában hangzik el egymás után, eltérő hangszereléssel, csekély változtatásokkal. A III. tétel (Scherzo. Allegro scherzando) az a fajta zene, melynek hangulatát nehéz meghatározni. Alapvetően vidám, ám a jókedvet kerülgeti valami s nem engedi igazán érvényre jutni. A tétel közepén melankolikus keringő csendül fel. Az érzelmek itt ki tudnak törni. A IV. tételt (Finale) borongós, lassú szakasz vezeti be (Andante lugubre), majd pergővé válik, variáció-

kon megy át, s azután meglehetősen bombasztikusan ér véget a szimfónia (Allegro moderato – Allegro maestoso). A tétel végtelenül szomorú kezdete, vidámabb folytatása után a befejezéshez közeledve az egyre erősebb kifejezőeszközök egyre kevesebbet fejtenek ki.

Lorin Maazel

Maazel előadása koncentrált és dinamikus. Virtuóz muzikalitással, lankadni nem akaró figyelemmel old meg minden részletet, hol a zene sodrásához igazodva, hol külsődleges megoldásokkal, de mindig hatásosan. Minden részletről van mondanivalója. A második tételbe gyorsan fog bele, és kerüli a szentimentális hangvételt. A Bécsi Filharmonikusok – a mű többi részéhez hasonlóan – olyan tökélyvel szólaltatják meg a partitúrát, hogy még ily sietősre véve is feltárulnak a zene szépségei, csak sajátos módon: az ének szépen szól, de a melankolikus érzések hiányoznak belőle.

Doráti Antal

Ez a megközelítése nem áll távol Maazelétől. Doráti az első tételt vezényli kifejezetten sebesen, az orosz

A szerző 1869-ben

Első szimfónia

tél vidámságát ragadva meg. Ő sem ereszti le a második tételt finomabb érzések világába, de ő is gonddal vezet végig rajta. Díszítések terén nem riad vissza túlzottabb akcentusoktól sem. A mű felénél lassít, kimérten dirigálja a Scherzót, és kifejezetten széles ívekkel, fényesen szólaltatja meg a keringőt. A zárótétellel sem tér vissza a kezdeti hevesességhez. A Londoni Szimfonikus Zenekar játéka dicséretes, a felvétel hangzása igen éles.

Igor Markevitch

Markevitch nem sokkal később ugyanazzal a zenekarral, egészen más képet festett a szimfóniáról. Míg Maazel és Doráti profizmussal és izgalmas előadást célzó figyelemmel járta végig a művet, Markevitch egységben elképzelve öntötte formába, tartózkodó eleganciával. Végig érezni, ahogyan összerendezi, kiegyenlíti mind az egymást követő szakaszokat, mind az egyszerre megszólaló részeket. Az említett elődökhöz hasonlóan tartózkodik a nagy szimfonikus dimenzióktól, ugyanakkor a szélsőséges tempóvételtől és karakterizálástól is. A második tételben a vezető szólam nála olvad legjobban környezetébe, a III. tétel keringőjét látszólag visszafogottan, ám átlagon felül hatásosan ragadja meg.

Michael Tilson Thomas

A Bostoni Szimfonikus Zenekar ifjú másodkarmestere volt, mikor felvételét készítette. Előadása hasonlít a fiatal Okko Kamu Sibelius-felvételeire. Lassú tempók, kiemelkedően alapos kidolgozás. Abszolút adekvát olvasat, a mű máig egyik legjobb előadása. A szóban forgó interpretációk megközelítésmódja az időrenddel párhuzamosan változott, s ezzel a felvétellel érte

el a széles ívű, nagyszabású, súlyosabb szimfonikus megközelítést. A II. tételt Tilson Thomas szép lassan dirigálja, azután szinte észrevétlenül gyorsít, de az egységet nem töri meg, a zene nem válik hajszolttá. A IV. tétel bevezetését nem veszi nagyon lassúra, s a későbbiekben ideálisan visszafog tempót és erőt, szilárd kereteket adva a tételnek, mely így többet mutat meg magából. Tilson Thomas nem sok Csajkovszkij-lemezt készített, de – miként a Hattyúk taváról –, erről a műről is kiemelkedően jó előadást örökített meg.

Herbert von Karajan

Maazel és Doráti impulzívan haladt végig a szimfónián, Markevitch a részleteket finoman egymáshoz igazítva, diszkrét eleganciával közelített hozzá, Tilson Thomas méltóságteljes műként tárta elénk. Karajan szemtől szembe nézett minden résszel. Nem kedvelhette különösképp a művet, hiszen koncerten nem vezényelte, mégis egyik legkiemelkedőbb előadását örökítette meg. A szép hangzást kedvelő dirigens amit csak lehetett, kiemelt a műből, ám nem Maazel és Doráti változékony spontaneitásával, hanem egységben látott nagy forma részeként. A legattraktívabban nála indul a szimfónia, rögtön magával ragad az I. tétel főtémája. Karajan az erre kevésbé alkalmasnak tűnő szakaszokhoz is a hangsúlyozás, a kiemelés szándékával közelít. A második tétel nála a legpazarabb. Amire csak képesek a Berliini Filharmonikusok, azt megteszik, s nem is marad el a hatás, Karajan vezényletével a tétel minden szépsége felszínre jut. Aki nem ismeri az orosz lélek sajátosan patetikus kitárulkozásra való hajlamát, félreértheti a kantiléna kimondott ragyogását. A IV. tétel első két szakaszát Kara-

jan pazar hangzással tárja elénk. Tilson Thomas interpretációjához hasonlóan monumentális kép tárul elénk erről a korai remekműről, mely súlyosabbnak mutatkozik, itt-ott azonban könnyebbnek is találtatik Karajan premier plánban láttató, tömörebb megszólaltatásában. A hangzás valamelyest élesebb, mint Tilson Thomas korábbi felvételéé.

Bernard Haitink

Ez a felvétel nem sokkal a Karajané után jelent meg, mellyel részben rokon, részben ellentétes. Rokon, mert Haitink is igazán méltóságteljes formában tárja elénk a fiatal Csajkovszkij alkotását. Ugyanakkor ellentétek is, mivel ezt Haitink gyökeresen eltérően teszi. Nála elég szürke a mű indítása, mintha ködből emelkedne ki a muzsika, melyet mindvégig valamilyen különös distanciával hallunk, ami nem a felvétel módjának sajátossága, hanem az interpretációé. Haitin kevesebb többet akar elérni, ő is nagy szimfonikus műként mutatja be a darabot, de mérsékelten, visszafogottan közelít hozzá. A II. tételt ő is lassan vezényli. Míg Karajan mindent kibont, ő csendesebben hagyja kibontakozni a muzsikát. Végig ez jellemzi előadását. Kevesbé érzelmesen közelíti meg a keringőt is, mégis megmutatkozik benne minden. Nincs sehol kifejezetten erős vagy gyors rész, minden alapvetően nyugodtan folyik.

Az első három előadás kevésbé monumentálisan mutatja a művet. Maazel és Doráti inkább az ötleteket, Markevitch inkább a mű saját megmutatkozni akarását kereste. A másik három előadás szélesebb ívű. A széleken: a mindent reflektorfénybe helyező Karajan és a művet némi distanciával szemlélő Haitink. Középen Tilson Thomas. Mind a hat igényes előadás. Magam az utóbbi három monumentálisabb, szimfonikusabb megközelítést preferálom, köztük nem látom indokoltnak sorrend felállítását. Tilson Thomas a szimfóniát magában vette fel, a többiek mind a hatot (vagy hetet).

Zay Balázs

AZ EMLÍTETT FELVÉTELEK

Karmester	Zenekar	Kiadó	Megjelenés éve
Lorin Maazel	Bécsi Filharmonikusok	Decca	1964
Doráti Antal	Londoni Szimfonikus Zenekar	Mercury	é. n.
Igor Markevitch	Londoni Szimfonikus Zenekar	Philips Classics	1966
Michael Tilson Thomas	Bostoni Szimfonikus Zenekar	Deutsche Grammophon	1971
Herbert von Karajan	Berliini Filharmonikusok	Deutsche Grammophon	1979
Bernard Haitink	Concertgebouw Zenekar Amszterdam	Philips Classics	1980

Saját korosztályát szeretné meghódítani

Héja Domonkos

európai koncertkörútja

Az Európai Ifjúsági Zenekarok szövetsége a nyár végén fesztivált rendezett Berlinben. A szervezet művészeti tanácsának tagja volt, míg élt, az utódok felé oly kitüntető figyelemmel forduló Yehudi Menuhin, de részt vesz a munkában Daniel Barenboim, Hans Werner Heinze, Kent Nagano és Misztyiszlav Rosztropovics is. A háromhetes sorozatban a fiatal muzikusok együtteseit többek között Arvo Pärt, Pierre Boulez, Herbert Böck, Jesus Lopez Cobos, Gerard Albrecht, Vlagyimir Askenazy, Lothar Zagrosek, Leif Segerstram vezényelte. A fesztiválon a Danubia Ifjúsági Szimfonikus Zenekar képviselte Magyarországot, és természetesen karmestere – aki a német sajtó szerint fiatal korával igazi feltűnést keltett a világhírű művészek között

– Héja Domonkos.

A fesztiválon való részvétel feltételei közt huszadik századi művek és egy nemzeti darab bemutatása szerepelt, így a Danubia Vajda János Titanic, azért a víz az úr... című, idén született kompozícióját prezentálta, majd Jandó Jenővel Bartók III. zongoraversenyét és Dmitrij Sosztakovics V. szimfóniáját szólaltatták meg. Minden koncert előtt Maurizio Kagel erre az alkalomra (négy trombitára) írt fanfárja jelezte a Konzerthaus közönségének a műsor kezdetét.

Fiatal karmester fiatal muzikusok élén: ez egy kitűnő összeállítás – gondolhatjuk, joggal büszke hát a pozitív visszhangok hallatán Héja Domonkos, és örömmel elfogadja a dicsérő szavakat. Ám tudja, hogy nem csak ez lehet sikerfelállítás, ma-

ga is elismeréssel adózik a tapasztalt, idős karmesterek előtt, akik fantasztikus mértékben aktiválhatják egy ifjú zenészekből álló együttes rejtett művészi értékeit. Úgy gondolja azonban, hogy a színvonal, az egyes művek interpretációjának mérlegre állításában a hivatásos, tehát bírálattal foglalkozó és a kedvtelésből koncertre járó hallgatót erősen befolyásolja a látvány. A saját gyakorlatára hivatkozva említi, hogy sokszor dicsérték lendületes vezénylését olyan művek esetében, amelyeket a korához megfelelőnek tartottak, és megjegyezték más, lassúbb tempójú, nagy elmélyültséget kívánó darabok előadásánál, hogy ezek az alkotások még nem állnak elég közel hozzá. Érdekes lenne egyszer kísérletképpen a műsort csak meghallgattatni úgy, hogy az ítélkező nem értesülhet előre az előadók személyéről. Vajon akkor is éretlennek tartaná a produkciót? Persze a szakmai gyakorlat sokat számít, mégis elképzelhető, hogy valaki fiatalon is elég elmélyülten fejezze ki a fájdalom, a szomorúság iránti érzékenységét. Héja úgy érezte, hogy a berlini koncertjükön a zenekar tagjai számára is egészen meglepő empátiával, a tragikum és szomorúság mélységes átélésével játszották Sosztakovics V. szimfóniáját.

A színes és kitűnő, már-már a japán tökéletességet elérő körütekintéssel megszervezett fesztiválon az előadói színvonal igen változó volt. Érdekes élményt jelentett látni a német ifjúsági zenekarok gazdag felszereltségét, hallani repertoárjuk darabjait. A Danubiát követő Bundesjugendorchester például válogatott és profi minőségű hangszereken adta elő a huszadik századi művészeknek semmiképp sem nevezhető Brahms második szimfóniáját – meglehetősen gyengén. A hangszerparkjuk viszont irigylésre méltóan professzionális volt, olyan ütőfelszereléssel álltak pódiumra, amilyen itthon jószerivel csak az Amadinda együttesnek lehet... Boldog állapot, mondja Héja, amikor nem azon kell hangverseny előtt törnie a fejét a zenei vezetőnek és munkatársainak, hogy hon-

nan kölcsönözhetnének jutányos áron egy jó hárfát vagy cselesztát, és hogy legyen legalább két használható öthúros bőgő... A fesztivál után Berlinből Hannoverbe utazott a Danubia, ahol az Expo 2000 magyar kulturális hetén a nyitó koncertet adták. Itt tiszta magyar műsort játszottak, helyszínül az expóterületen épült új koncerthall szolgált, amely azonban sem esztétikailag, sem akusztikailag nem mondható tökéletesnek.

Szeptemberben újra útra keltek, a kétezer személyes vatikáni auditóriumban Liszt Esztergomi miséjét adták elő a Nemzeti Filharmonikusok Énekkara és neves magyar énekesek, Csavlek Etelka, Takács Tamara, Gulyás Dénes és Kovács István közreműködésével. Másnap a marinológiai konferencia alkalmából a Szent Péter téren tartott pápai mise részeiben is játszott a Danubia.

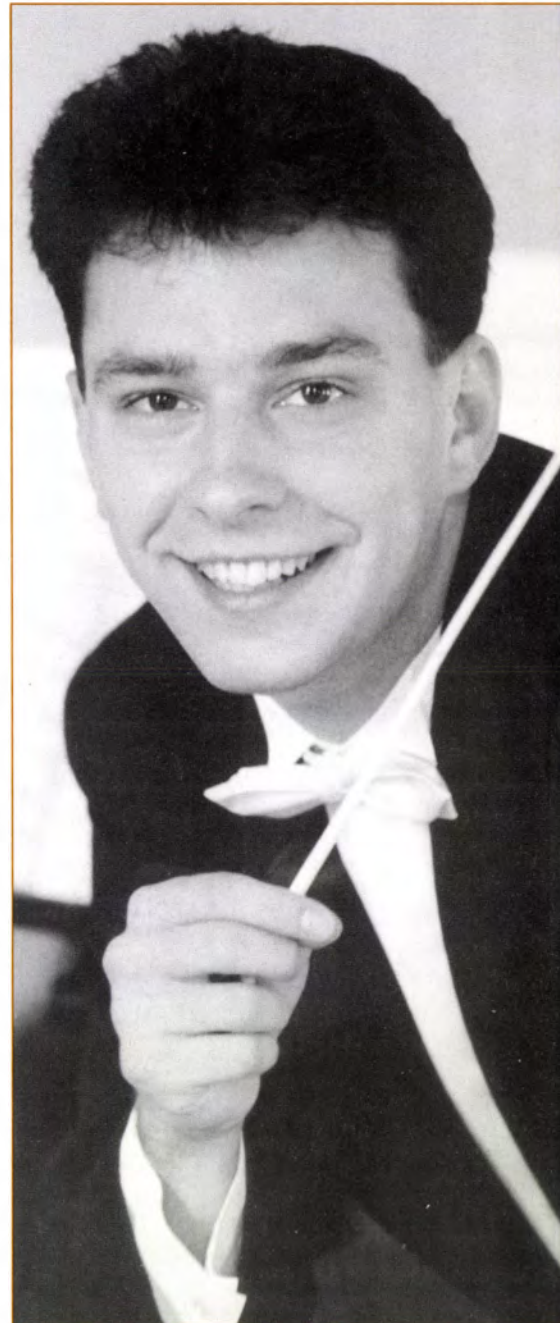
A nehézségeket le nem tagadva is szerencsésnek tartja magát és együttesét Héja Domonkos. Úgy látja, hogy a hazai zenekari életben időnként a külső körülmények vetik vissza egy-egy társulat munkáját. Tény, hogy nekik nem romokon kell újjáépíteni valamit, hiszen az alapoknál kezdtek, és azóta is haladnak előre. Intenzív munka folyik a zenekarban, hol Héja, hol pedig a szólamvezetők irányításával részpróbákon folyik a felkészülés. Ezek igen fontos elemei a napi munkának, melyek nyilván nem váltják ki az összpróbákat, viszont tájékoztatják például a vendégkarmestert az együttes állapotáról. Héja szerint egy vendégdirigens sosem láthat igazán a jelenségek mögé, ezt a hiányt pótolhatják a részpróbák, amelyek elemzése később sokat segít a szólamtudás kontrollálásában, és erősíthető az egyes hangszercsoportok összeszokottsága. Azonban a zenekar igazi összhangjához elengedhetetlenek a tutti próbák. A kétféle, de párhuzamosan alkalmazott próba módszere nem terjedt el széles körben Magyarországon, bár azt tapasztalni, hogy a munka intenzitására gondot fordító együttesek így dolgoznak. Héja Domonkos a Matáv zenekarnál is vezetett szólampróbákat az együttes szeptemberi előkészületi szakaszában, amelytől a szezonra több meghívást is kapott a fiatal dirigens.

Héja egyébként a zenekarépítés folyamatoságát hangsúlyozza. Téved, aki azt gondolja, hogy ha összehozott egy együttest, az majd nagyjából magától is funkcionál. Fontos, hogy olyan légkört teremtsen a karmester, amelyben az emberek elfogadják egymást, és szívesen dolgoznak együtt. Egy vonósnegyes tagjai az életüket

teszik rá, hogy önmagukat folyamatosan fejlesszék; a szimfonikus zenekar vezetőjének bele kell törődnie abba, hogy olykor más, zenén kívüli szempontok is előkerülhetnek.

Héja szívesen elmenne egy idősebb mester mellé tanulni. Volt asszisztens a Budapesti Fesztiválzenekarnál, talán itt fordult meg a legtöbb magas szakmai rangot képviselő vendégkarmester. Figyelte őket, mindegyikükben fölfedezett egy-egy olyan képességet, amelyet elsajátítana, de még nem találta meg azt az egy embert, akitől mindegyik lényeges karmesteri erényt elleshetné. Aki jól tud kommunikálni, aki magával tudja ragadni a zenészeket – ez elengedhetetlen feltétele annak, hogy a közönség figyelmét is rabul ejtse –, aki szeret és tud próbálni, úgy dolgozni, hogy a muzsikusi észre sem veszik, hogy munkát végeztek. Persze nem utolsósorban a technikai példamutatás is rendkívül fontos. Szeretne továbbá járatosabb lenni a régi zenében, a barokk irodalomban. Az elmúlt években kibontakozott egyfajta specializáció zenetörténeti korok, előadásmódok szerint. Ma mintha megfordulna a folyamat, és visszatérne ahhoz az állapothoz, amikor egy perfekt muzsikusként kielégítő fokon kell minden stílust ismernie. Gardiner és Harnoncourt például amellett, hogy megmaradtak régizene-szakértőknek, személyiségük megőrzésével érdeklődésüket egészen az operettig tágitották. Kíváncsi lenne Simon Rattle munkájára, aki abban a tekintetben is példa, hogy a semmiből építette föl zenekarát, és formált mértékadó zenei központot a kultúra nélküli Manchesterből. Rattle ismeretterjesztő karaktere is vonzó Héja Domonkos számára, aki szeretné meghódítani a saját korosztályát. Ha továbbra sem sikerül a fiatal generáció szélesebb köreit visszanyerni a komolyzene számára, lehet, hogy a Danubia létezni fog, csak a létének – közönség híján – nem lesz elég értelme. Márpedig a koncertpublikum „öregszik”, és az utánpótlás tekintetében az eredményeknél egyelőre látványosabb a szándék. Nemzedékének értékszemléletét akarja jobb irányba fordítani.

A zenekar anyagi háttere a korábbi évekhez képest szilárd, a Pannon GSM továbbra is vállalta támogatásukat, és ez nem kevés. De nem jelenti, hogy ne lenne szükséges a támogatói kör bővítése, a Pannon csak másik távközlési céget zár ki, viszont azt helyezte kilátásba, hogy segít más anyagi pártfogókat találni. A külföldi fellépések nyomán növekvő számban érkeznek a jövő nyárra fesztiválmeghívások,

talán Ludwigsburgba, talán máshova mennek, ez még számára távoli probléma. Konkrétabb program a Danubia fellépése a 2001-es Budapesti Tavasz Fesztiválon. Héja saját munkaprogramja szerint visszatér Macedóniába, fellép a Matáv Zenekarral, és hívják vissza Japánba is. A jövő nyáron a megszokott martonvásári sorozatnál jelentősebb Beethoven Fesztivált terveznek a Nemzeti Filharmonikusok, ide is fölkérték. Jövő márciusban pedig operakarmesterként debütál, két Traviata-előadást vezényel az Operában. Az a fiatal ember, aki nemrég az olasz nyelvű operák magyar feliratát irányította, most a hangversenyárok legmagasabb pontjára, a karmesteri pódiumra áll.

Albert Mária

Hogyan tovább?

Idén július 23. és augusztus 31. között is rendkívül színes volt a Salzburger Ünnepi Játékok zenei programja, bár korábban arról hallottunk, hogy gazdasági nehézségek miatt nehéz összehozni az előadásokat. A tematika főirányát ezúttal a görög mitológia jelölte ki, a mottó: „Trója és a szerelem”. Ennek keretében összesen tizenkét operaelőadás hangzott el, és ugyanennyi koncertsorozat. A bemutatók közül kiemelkedik Berlioz Trójaiak, Gluck Iphigénia Tauriszban, Cherubini Médea, Mozart Idomeneo és Offenbach Szép Heléna című operájának előadása. Az idei játékok háttéréről immár hagyományosan Hans Landesmann professzort, a játékok koncert- és gazdasági igazgatóját kérdeztük.

Hans Landesmann

GRAMOFON: A koncertsorozatok egy része döntően hagyományos programot tartalmaz, más része kortárs zenei műveket mutat be, sőt a fesztivál felkérésére kortárs operabemutató is volt. Hogyan sikerült szinte egy időben több fesztivált – opera, hagyományos zene, kortárs zene – létrehozni?

HANS LANDESMANN: A szervezés igen nagy munka volt, de ebben az évben megvalósult, amit 1992 óta terveztünk. 2000-ben létrehoztunk az opera, a prózai színház és a koncert területén is olyan programokat, melyekben mindenki megtalálja a számára legvonzóbbat. A színházi fesztiválon például Shakespeare Hamletje, Tennessee Williamstől A vágy villamosa és egy kortárs bemutató, Jon Fosse A név című színpadi műve szerepelt. Úgy gondolom – bár dicsérni nem szeretem magunkat –, sikeres évet zárunk.

G: A látogatottság – még a bizonytalanabb gazdasági helyzet ellenére is – nagyobb volt a vártnál.

H. L.: A Trójaiak előadásán és a modern zenei programokon kívül minden estére pillanatok alatt elkaptokdták a jegyeket. Természetes, hogy az utóbbi iránt kisebb az érdeklődés, de számunkra nem az a fontos, hogy mindenki el legyen ragad-

tatva. Mi szeretnénk, ha az alkotások köré viták csoportosulnának a művészetről. Ha valakinek nem tetszik, és meg tudja indokolni, hogy miért idegenkedik tőle, ebből többet tanulunk, mint ha valaki mindent nagyszerűnek tart.

G: Tehát egyfajta nyári szabadegyetemjellegű is szeretnénk kölcsönözni a fesztivál egészének, amikor csatlakozó szimpóziumokkal, művészekkel folytatott beszélgetésekkel próbálják az egyes témakörökhöz közelebb hozni a közönséget?

H. L.: Mi nem tanítunk, csak egy lehetőséget adunk a közönségnek, hogy minél több információhoz jusson.

G: A múlt ápolása, a hagyomány tisztelgetése egy másik exkluzív formában is megjelenik: folyamatosan kiadják a legsikeresebb előadások felvételeit CD-n, főleg a korábbi időszakból, de a jelenlegi periódus legjobb produkcióit is megörökítik.

H. L.: Ezek a felvételek nagyon népszerűek. Gottfried Krauss professzor végzi a felvételek szakmai irányítását, és a játékok elnöknője, Helga Rabl-Stadler felelős a kiadásért. Már több mint hetven felvétel van piacon, és számomra is meglepő, hogy milyen jól fogynak.

G: Ugyancsak meglepetés – még akkor

is, ha kiemelt évről, 2000-ről van szó –, hogy mennyi sztárvendéget tudott Salzburg fogadni.

H. L.: Igen, a Festspiele vezetőségének határozott állásfoglalása volt, hogy nem sztárok felvonulására, hanem sajátos programkonceptióra van szükség. Ehhez kell a megfelelő művészeket megtalálni. Úgy tűnik azonban, ez annyira imponálhat a világhíró művészeknek, hogy örömmel csatlakoznak ehhez a koncepcióhoz, és részt vállalnak a csapatmunkából. Az operák vezető nőalakjait Waltraud Meier, Deborah Polaski, Susan Graham, Renée Fleming, Vesselina Kasarova, Dawn Upshaw személyesítette meg, valamint dalestet adott Jessye Norman. A férfi énekesek közül Placido Domingo, Feruccio Furlanetto, Jerry Hadley, Thomas Hampson, Matti Salminen emelendő ki. Tehát a világ legkeresettebb énekesei, valamint karmesterei szerepeltek a fesztiválon és kiváló hangszeres szólisták: Maurizio Pollini, Alfred Brendel, Jevgenyij Kiszin, Jurij Bashmet, Stephen Isserlis, Joshua Bell. A magyar művészeket Fischer Iván (az Orchestre de Paris-val), Eötvös Péter és Várjon Dénes képviselte.

G: Hogyan került sor a két kortárs zeneszerző, Pierre Boulez és Wolfgang Rihm sorozatára?

H. L.: Boulez sorozata része annak a kortárs zenei ciklusnak, melyet „Drei Komponisten der Zeitenwende” (Az ezredfor-

Karajan salzburgi öröksége

A Herbert von Karajan Alapítvány immáron harminc éve a Salzburgi Ünnepi Játékok egyik fő mozgatórugója. Az alapítvány fő feladatairól kérdeztük Csobádi Pétert, a salzburgi egyetem professzorát, a Nemzetközi Salzburg Társaság volt főtitkárát: „Elsősorban a fiatal, tehetséges karmesterek karrierjének támogatását tartjuk szívügyünknek. A vezetőség tagja az ünnepi játékok intendánsa, Gerald Mortier. Ő teszi lehetővé, hogy a fiatal karmesterek egy speciális belépővel látogathassák a próbákat, és megismerkedjenek a világot járó mesterekkel. A világhírű belga rendező Mortier-nak véleményem szerint kiemelkedő szerepe van az ünnepi játékok megújulásában. Kitérítette a repertoárt, és az opera- és színházi rendezők élvonalát hozta Salzburgba. Egyik különleges víziója volt a Varázsűvöla megrendezése – egy nagy vásár-csarnokban. A zajos siker bebizonyította, hogy az eredeti külvárosi népopera Achim Freyer rendező játékos, fantáziadús elképzelésében tömegeket tud vonzani.

Szintén közös munka eredménye a Salzburgi Zenei Szimpózium, amelyet az egyetemmel és a Nemzetközi Salzburg Társasággal szerveztünk. Minden évben öt-hat napos rendezvény keretében előadás-sorozatot tartunk, amely a játékok fő témájához kapcsolódik. Az ismeretterjesztésnek ezzel az oldott formájával szeretnénk még jobban elmélyíteni a közönség zenei élményeit.”

duló három zeneszerzője) címmel illetünk. Boulez 2000 alcímmel négy koncert hangzott el, amelyen kortárs zene, köztük Boulez művei is megszólalnak a szerző vezényletével. Rihm itt élő, nemzetközileg elismert komponista, aki oktat is a zeneakadémián. Hét koncertet és egy kamaraopera-bemutatót rendeztünk a tiszteletére. Boulez vezényelte Eötvös Péter művét is, sőt Eötvös saját vezényletével mutatta be legújabb kompozícióját. E művészek a századvéget képviselik, de

minden bizonnyal hatással lesznek a jövő zenéjére is.

G: A fesztivál felkérésére írt opera alkotója finn zeneszerzőnő.

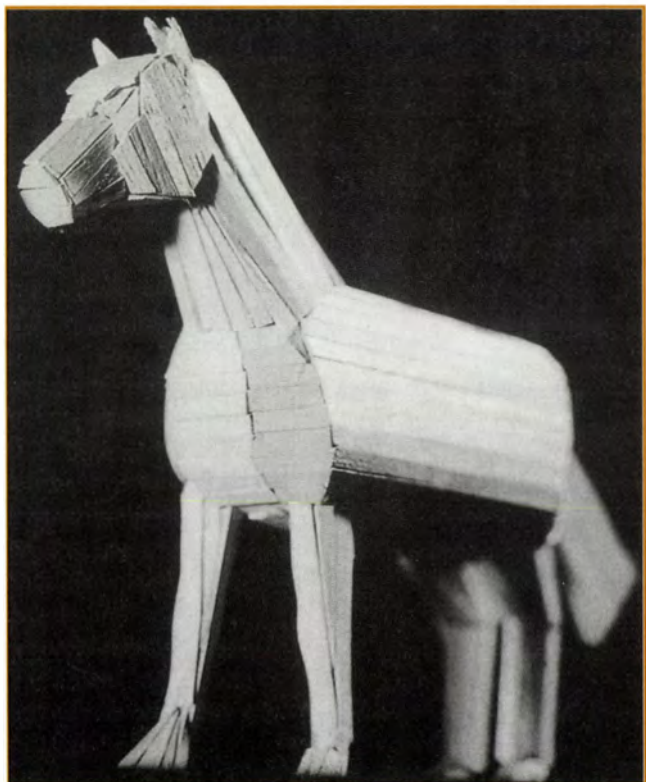
H. L.: Kaija Saariaho egyike korunk jelentős zeneszerzőinek. Salzburgi 1994-es bemutatkozása a Next Generation sorozatunkban olyan sikeres volt, hogy Gerald Mortier intendáns javaslatára ő kapta a felkérést. A művésznő párizsban él, és Boulez mellett dolgozott. Zenéje francia tradíciókon alapul. A librettó egy libanoni származású, Párizsban élő író, Amin Maalouf munkája. Az opera – címe L'Amour de Loin (Távoli szerelem) – egy XII. századi

trubadúrtörténet. A trubadúr beleszeret a hercegnőbe, bár csak egy festményt látott róla. Egy zarándok közvetít közöttük. A trubadúr végül hajóra száll, azonban megbetegszik, és megérkezése után a hercegnő karjaiban hal meg. A téma a Trisztánhoz hasonlít, a szerelmi vágyódás mítoszának egy változata.

G: Milyen előadások várhatók a jövő évi pünkösdi és nyári fesztiválon?

H. L.: Jövőre lesz tizenkét éve, hogy Salzburgban dolgozom, 2002-től visszamegyek Bécsbe. A jelenlegi vezetés utolsó évének fő programjai közül a pünkösdi fesztivál barokk oratóriumbemutatóit (Händel: Izrael Egyiptomban; Feltámadás; Ariodante) emelem ki. A nyári program még nem teljes, mivel a szubvenció csökkent, és át kellett dolgozni az egész infrastruktúrát. Az operabemutatókról azért már most mondhatok ízelítőt: Mozart: Figaro házassága; Janaček: Jenufa; Richard Strauss: Ariadne Naxosban és Sosztakovics: Kisvárosi Lady Macbeth. Előadjuk még Strauss Denevérjét, amely a 20-as években szólalt meg itt utoljára, és most igazi jutalomjátéknak ígérkezik. Alfred Brendel 70. születésnapját öt koncerttel ünnepeljük meg. A Berliini Filharmonikusok, Maurizio Pollini, Gidon Kremer, Pierre Boulez vendégjátékát emelném ki. Thomas Hampson öt koncertet állított össze az amerikai dal témaköréből (szóló és zenekari művek), a Don Carlosban Posát énekel, és tanítani fog a zeneakadémián. Fischer Iván a Budapesti Fesztiválzene-karral ad majd koncertet.

Székely György

A trójai faló. A rendező Herbert Wernicke modellje Berlioz operájához

hartók
Vonósnégyesek

• Deutsche Grammophon
– Universal •

A legnemesebb elfogultság vezérli e sorok íróját, ha azt állítja: a Deutsche Grammophon eleve megérdemli az öt csillagot! Negyedik alkalommal vállalkozott ugyanis arra, hogy Bartók vonósnégyeseinek összkiadását megjelentesse (1961: Magyar Vonósnégyes, majd a Tokyo Vonósnégyes és az Emerson). Mindinkább elanyagiasodó világunkban hallatlan értékítélet és ügyszeretet kell ahhoz, hogy a korábbi – méltán elismert – teljesítmények sorát folytassa. Ráadásul közben nem egy cég további összkiadás-felvételek sokaságával tört be a nemzetközi piacra!

De ezt a bizalmat mindenképp megérdemelte a Hagen Quartett – nem is beszélve a Bartók-remekművekről! Mert rendkívül fontos, hogy a felnövő új, jelentős együttesek produkciója megőrkítéssék – nehogy a régi nagyok jóvoltából idő előtt múzeumi tárggyá merevedjenek művek, melyeket a megújuló, napi interpretációs gyakorlat készséggel életben tud tartani.

A 90-es évek második felében „két ülésben”, két helyszínen rögzítette a Hagen Quartett a hat vonósnégyest. Nem tudni, milyen szándékkal kerültek az egyébként érdekes információk a kísérőfüzetbe, mindenesetre, ha ott nem olvashatnánk, aligha sejténénk, hogy az V. vonósnégyessel hosszasan kellett viaskodnia az együttesnek (lehet, másképp nem is került volna ily mértékben a figyelem előterébe az adott kompozíció!).

Régi tanulság, hogy aki (akik) összkiadásjelleggel valamely szerző adott műfajbeli azonos darabját megtanulja (tanulják), összemérhetetlenül többet tud (tudnak) a szerzőről és a stílusról, mint akik csak egy-egy kompozíció erejéig tesznek kitérőt a műveitől. Hagenék

Ba**r**tó**k**

Bartók Béla
Vonósnégyesek 1–6.
Hagen Quartett
Lukas Hagen – hegedű
Rainer Schmidt – hegedű
Veronika Hagen – brácsa
Clemens Hagen – cselló

vitathatatlanul a bartóki interpretáció kiválóságai közé tartoznak: szinte mindent tudnak az immár zenetörténeti klasszikussá avanszált szerzőről. Ezzel korántsem azt akarnám állítani, hogy előadásuk jobb, vagy „hitelesebb”, mint bármely korábbi együttesé – csupán azt, hogy újfent sikeresen bebizonyították: Bartók zenei nyelve univerzális (tehát nem specifikusan magyar!), mondanivalója és kifejezőmódja időtálló és mindenkire eljuttatható. Nem kell magyarnak lenni sem megszólaltatásához, sem megértéséhez – ugyanakkor a klasszicizálódás nem csökkentette értékének aktualitását s naprakészségét.

Aki akar, könnyen talál köztököndnivalót e felvételen is: nem ritkán valóban zavarók lehetnek a „szuszogások” (nem igaz, hogy technikailag nem lehet az ilyen tényezőket kiküszöbölni!), néha az átkötött hangok újbóli indítása nem éppen követni való zenei mintát ad, s arra is találunk példát, hogy a már-már mechanikusan ismétlődő rövid képletekkel „nem tudnak mit

kezdeni” a játékosok. Ámde ezek olyan sokadrangú megfigyelések az Egészhez és a megszólalás koncepciózusságához képest, hogy szóra is csak azért méltók, nehogy a süketség vádja érje a recenzenst. Hosszasan lehetne viszont sorolni azokat a hangzó jelenségeket, amelyek kottából csak a legnagyobbak által olvashatók ki, amelyek a hagyományos összhangzattanon felnőttekkel is feledtetik a diszsonanciák és konzonanciák érvényességi körét. Példamutató a szabadság a formálás tekintetében: mindig van ideje a Hagen Quartetnek arra, hogy mielőtt új formaszakaszt kezd, lezárja az előzőt (s hagyja, hogy mindazt koncipiálja a hallgató is!), és taníthatatlan az az érzékeny zeneiség, amellyel átveszi egyik hangszeres a másiktól az imitáló fragmentumot, s együttesen épít ki homogén hangzsfelületet a négy játékos.

Az új felvételnek a legnagyobb erénye, hogy él. Nem a „tán csodállak, ámde nem szeretlek” érzetével közelít a hallgató a művekhez, hanem magafeledt odaadással, átérzve a feladat nagyszerűségét: megérteni – és esetleg továbbadni – a több évtizede leírt, ám mindmáig aktuálisnak érzett zenei mondanivalót, gazdagodni tanulásaival és élményeivel. Ez a már-már „tegez” viszonyú közvetlenség, amellyel a Hagen Quartett közelít a Bartók-vonósnégyesekhez, önkéntelenül is személyes „ismerössé” teszi a hallgatót, nem pedig távolságtartó, hűvös, elegáns idegenné, aki legfeljebb magának a találkozásnak a tényét őrzi meg emlékezetében, nem pedig a rendkívüli eseményt.

Fittler Katalin

J e l m a g y a r á z a t

kiváló

jó

közepes

gyenge

pocsék

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

BOISMORTIER
Six Suites
A. STAMITZ
Caprices
Pál NÉMETH
flute

A teljes
HUNGAROTON CLASSIC
katalógus olvasható az interneten:
<http://www.hungaroton.hu>

Toscanini
hangversenyfelvételei

• Naxos •

T o s c a n i n i

Christoph Willibald von Gluck: Iphigénia Auliszban – Nyitány;
Johannes Brahms: II. szimfónia, op. 90;
Liszt Ferenc: A bölcsőtől a sírig;
Kodály Zoltán: Marosszéki táncok;
Giuseppe Martucci: Tarantella, op. 44;
NBC Szimfonikus Zenekar,
vezényel:
Arturo Toscanini

Közülük jó néhány már korábban is ismert volt, de akad köztük valóban meglepő újdonság (mint például a Kodály *Marosszéki táncainak*, Liszt *Bölcsőtől a sírig* című szimfonikus költeményének más Toscanini-albumokról nem ismert felvétele; jó néhány eddig publikálatlan próbarészlet – s természetesen azoknak a műveknek a hangverseny-produkciói, amelyeknek esetleg több, kifejezetten lemezfelvétel céljára készült Toscanini-interpretációja is ismertes. A felvételek Toscanini személyes kérésére készültek, s annak a Richard Gardner hangmérnöknek a gyűjteményéből kerültek elő, aki Toscanini lemezfelvételeinek többségét is készítette az RCA hanglezetársaság számára. Gardner 1948 és 1983 között folyamatosan bocsátotta közre a gyűjteményt, s adta át az eredeti felvételeket a Toscanini Társaságnak.

Azt hiszem, e felvételek valódi méltatása egy recenzió keretein belül lehetetlen. Ha nem kívánja is meg mindegyikük azt a minuciózus elemzést, amire Toscanini talán legnagyobb rajongója, Lendvai Ernő mutatott példát a VII. Beethoven-szimfónia Toscanini-féle interpretációjának könyvméretű

elemzésével, ám megkívánják a hosszú időn át tartó, bensőséges ismerkedést, a sokszori meghallgatást, s nem csupán egy-egy lemezenek, hanem valóban: az egész sorozatnak. Ellentmondásnak látszik, hogy az egyszerűnek gondolt, éppen csak a napi igény kielégítésére szánt hangverseny-produkció kíván effajta ismételt meghallgatást. A hanglezet, a hangfelvétel elterjedésével a koncertek éppúgy tárgyiasulnak, mint a stúdiófelvételek, a hallgató számára voltaképpen mellékesek a felvétel készültének körülményei. Ezek a lemezek valóban páratlan művészi teljesítmények, amelyek hangversenyen szinte elképzelhetetlen tökélyt és színvonalat képviselnek. A próbafelvételek, a hangverseny-előadások és a lemezprodukciónak összehasonlítása nem csupán a műhelybe enged betekintést, hanem megmutatja azt is, hogy néhány esetben még Toscanini művészete is mit volt képes nyerni a közönség jelenléte által. Aligha lehet eldönteni, hogy melyik típusú produkció a jobb: inkább az feltűnő, hogy azonos intenzitású munka esetén is mennyire más műfaj a kettő – még ha a kezünkbe került végtermék, a számunkra lehetséges egyedüli közvetítő ugyanaz.

E felvételek révén egy olyan hangverseny-életbe tekinthetünk be, amilyenről ma már fogalmunk sem lehet; ahol napról napra valóban ott és akkor született meg a tolmácsolás által a mű, s nem a bejáratott, rizikómentes megoldások előszámlálásából állt a koncert, hanem a tökéletesség biztonságáról és természetességéről szolt, amelynek birtokában mindenki, a karmestert is beleértve, mert kockáztatni, elmenni a végletekig, mert nem egy kötelező penzum teljesítéséről, hanem művészetről – s különösen: a művészetről mint létformáról lehetett beszélni.

Wilhelm András

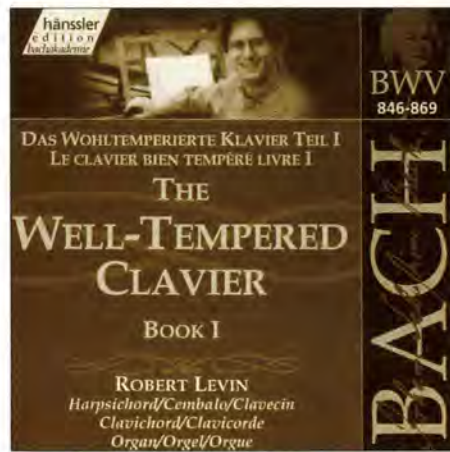
Bach
Billentyűs művek

• Händsler – Karsay és Tsa. •

A Bach-év, a szerző halálának 250. évfordulója két egymással versengő hanglemzés-összkiadást eredményezett. Monumentális vállalkozás mindkettő, sajátos ízléspreferenciákkal. A nagyobb neveket felvonultató vállalkozás egyértelműen a Teldec sorozata. Hatalmas és megkérdőjelezhetetlen tematikus besorolásban, masszív dobozban kapható a Bach 2000. Magyarországon, úgy látszik, egycsatornás a zenei ízlés, hiszen a konkurens összkiadásról semmiféle információ nem jut el a zenekedvelőkhöz: Johann Sebastian Bach minden műve a Teldec gondozásában – hangzik el szinte minden áldott nap a szlogenné vált sorozatcím a Bartók rádióban. És az intézményi szintű döntésről nem is érdemes vitázni. Az azonban megdöbbentő, hogy tavasszal a MIDEM versenyén a Händsler nyerte el az év legjobb komolyzenei kiadójának címét, ám erről sem a sajtó nem tájékoztatott, sem a kereskedelem nem jelentek meg a Bachakademie Edition külön-külön is hozzáférhető „kötetei”. Nyár eleji adat, hogy a teljes sorozat előfizetői között egyetlen honfitársunk szerepel. Nekem személy szerint szerencsém volt, s egy turistaúton Franciaországban szereztem be magamnak azt a három dobozt, amelyeknek tartalmáról beszámolok. Ott ugyanis az egyes kötetek, amelyekben egy-két, illetve három darab CD található, igen kedvező áron kerültek a lemezboltok polcaira. A 173 kötetből álló kiadvány azzal büszkélkedik, hogy ritkán hallott darabokat, lemezeire még nem rögzített változatokat és fogalmazványokat is közöl. Véleményem szerint megérdemelné, hogy legalább könyvtáraink érdeklődjenek egy ilyen jól kezelhető, áttekinthető rendbe sorolt teljes kiadás iránt.

Das Wohltemperierte Klavier I.

A régi zenei mozgalom eredményei – erről árulkodik egyébként mindkét Bach-összkiadás – napjainkra megkerülhetetlenné váltak az interpretációban. Az új

Johann Sebastian Bach
Das Wohltemperierte Klavier I.
Robert Levin – csembaló, klavikord, orgona

praxis, a korabeli hangszereket adekvát módon, stílushű díszítésekkel megszólaltató, az adott korban kötelező improvizatív szabadsággal is rendelkező előadóművészi gyakorlat azonban, értelemszerűen, igen sokféle eredményt hozhat. Éppen ez a sokféleség a Bachakademie Edition legnagyobb vonzereje. Nincs uniformizált megközelítés a billentyűs hangszerekre írott művek előadásában sem. Robert Levin például a CD-gyűjtők széles tábora számára elsősorban mint fortepiano-játékos ismert, a Bachakademie számára viszont mai zongorán szólaltatta meg pl. az *Angol szvit*eket, s mostani mérész vállalkozásának is elsődleges érdekessége a hangszerválasztás. Levin négy különböző fajtájú hangszer között osztja fel az anyagot, ezzel elkerüli az azonos jellegű tételpárok egymásutánosságából eredő monotóniát. Ha mai zongorán játszó előadóművész vállalkozik a sorozat megszólaltatására, természetes, hogy az egyes prelúdiumok és fűgák jellegének megfelelően más-más hangszínezletet és billentésvariációkat dolgoz ki magának. Ezt a változatosságot nagyítja fel és viszi el a végletekig az egy-, illetve kétmanuális csembaló, a klavikord és az orgona (!) egymás mellé állítása ebben az albumban. Az interpretátor ezzel a döntéssel megmutathatja a prelúdiumok (és fűgák) közötti hasonlóságot, azonos jellegűt, anélkül, hogy a hallgató számára unalmassá válna.

Levin játékmódja egyébként minden, csak nem unalmas. Legfőbb jellegzetessége a virtuóz játékosság, a vidámság és az életerő hangjának megszólaltatása. Ez azonban nem zárja ki, hogy másfajta

karakterek is intenzíven és erőteljesen jelenjenek meg az előadásban. Az albumot hallgatva a komolyság és laza elengedettség váltakozása ragad meg. Údító és fel-emelő, kellemes és tanulságos találkozni ezekkel az egyébként jól ismert darabokkal s a gyűjtemény egészével. Az újr gondolás lehetősége miatt ajánlom mindenkinek meghallgatásra!

A pedagógus Bach kötheni éve

A sorozat 107. kötete ugyancsak két CD-t tartalmaz. Az elsőn ún. lantcsembalón, a másodikon klavikordonon játszik Robert Hill. Ő ugyancsak a régi zene doktorai között foglal helyet (Leonhard tanítványa volt, a Harvardon doktorált, jelenleg az észak-karolinai Duke egyetem professzora és a Freiburgi Hochschule für Musik tanára, ám nevével igen gyakran találkozunk régi zenét megszólaltató hangfelvételeken, a legkülönbözőbb formációkban játszik, nagynevű partnerekkel. Az első lemezen található 27 s a másodikon lévő 35 track már önmagában jelzi, hogy apró darabokról van szó, amelyeket Bach különböző tanítványainak hagyatékában fennmaradt kéziratokból válogattak. Néhány esetben néha még Bach szerzősége is kétséges, inkább csak valószínűsíthető. Éppen ezek miatt a kincsek miatt érdemes végighallgatni a gyűjteményt, vegyes programja ellenére. Hiszen a darabok nagy többsége a kötheni korszak terméke, ám a hűséges tanítványok, akik lejegyezték e darabokat, néhány korábbra datálható művet vagy műcsírást is megörökítettek az utókornak. Az apró prelúdiumok, preambulók, applikációk és fantáziák és a tőlük függetlenül fennmaradt fűgák és fugetták arról árulkodnak, hogy a „prelúdium és fűga” kiérlelt tételpárjának milyen előzményei és előképei voltak, s a pedagógus Bach milyen nehézségi fokozatokon vezette végig tanítványait, köztük saját gyermekeit. Krebs, Kirnberger neve az ismertebbek közé tartozik, de – a kiváló műsorfüzet jóvoltából újabb másolókat, a mester tanításait átörökítő lejegyzőket ismerhetünk meg: mint Johan Casper Voglert, Johan Peter Kellnert vagy Johan Christian Kittelt.

Persze örömmel találkozunk ismert darabok korai változataival is. Ilyen a híres,

Johann Sebastian Bach
d-moll kromatikus fantázia és fűga, BWV 903;
Olasz koncert, BWV 971;
Négy duett, BWV 802–805;
c-moll fantázia és fűga, BWV 906;
h-moll Overture, BWV 831;
Jevgenyij Koroljov – zongora

és már a maga korában reprezentatív Bach-műnek számító *Kromatikus fantázia és fűga* párosának első darabja (BWV 903a) vagy a BWV 815a, a *Francia szvit*ek sorozatának első darabjának első tétele – csíraszerű állapotban. A lantcsembaló nálunk is jól ismert bélhúros hangszer, melynek lágyabb színei, kevésbé fémes hangzása üdítő a fülnek és kedvez a polifón játéknak. Robert Hill egyébként olyan előadó, aki a virtuóz passzázsookban is otthon van, ugyanakkor behízelgő bensőségességgel mutatja be a melodikusabb szakaszokat. Ha Robert Levinnel hasonlítjuk össze: sokkal „melegebb szívű”, lelkesedőbb muzikus. Változatos programja és személyes előadó-művészi hangja jól szolgálja az „ismeretlen műveket”, s a kötet bevezeti hallgatóját az apró zenedaraboknak abba a világába, amelyből a korszakalkotó nagy művek kinőttek.

Koroljov

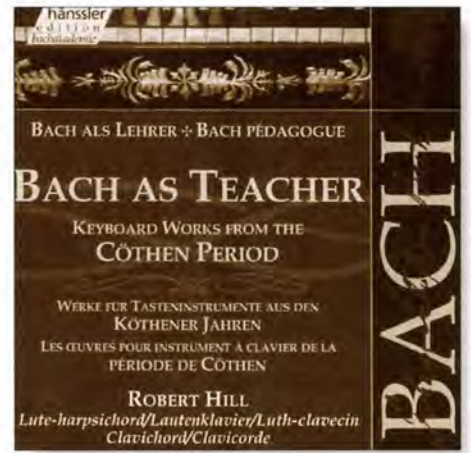
A kiadvány 108-as számú kötete mindössze 77 perces, tehát elfér egy lemezen. Nagy valószínűséggel tudhatjuk, hogy mégis ez lesz a sorozat slágere, hiszen az imént emlegetett, különleges csillagzat alatt született nagy remekművek közül több is szerepel programjában. Bach billentyűs zenéjének egyik legtöbbször játszott darabja az *Olasz koncert*. A már idézett reprezentatív darab, amely a maga korában még a mi századunkban oly

nagy hírnévre jutott *d-moll toccata és fűgánál* is ismertebb műve volt szerzőjének, az ugyancsak d-moll hangnemű *Kromatikus fantázia és fűga*.

A Clavier-Übung második részéből került a lemez programjába az *Ouverture* (amely a *Partiták* „nagyobb testvérének” számít) és a híres – állítólag ezoterikus –, misztikus tartalmakat illusztráló *Négy duett*. Kiegészítésként, utolsó számként jelen van még egy töredék, ugyancsak zseniális és ugyancsak számos kromatikus elemet tartalmazó fantázia c-mollban, a hozzá tartozó fűga töredékével. Az előadó meghagyja az adott kéziratban talált töredékes formát, nem egészíti ki, nem fejezi be saját elképzelése vagy egy másik forrás alapján. És nem ez a legnagyobb meglepetés: Koroljov mester mai zongorán szólaltatja meg a programot! (Ám a hangfelvételi technika és a meglehetősen visszafogott, csembalószerű játékmód sokszor feledtetni a hangszerválasztást.)

Persze ahhoz, hogy ez a lemez valódi különlegesség legyen, szükséges egy nagy, karizmatikus művész jelenléte is, aki megszólaltatja a választott hangszert. Koroljovról tudjuk, hogy járt már Budapesten, legendás – egyébként tizenöt éve repertoárján szereplő – műsorszámát, *A fűga művészetét* játszotta itt is. Ennek a monumentális remekműnek Koroljov-féle felvételéről mondta egy interjúban Ligeti György, hogy ez lenne az az egy lemez, amelyet magával vinne arra bizonyos lakatlan szigetre.

Ilyen előzmények után kíváncsi lesz a zenehallgató a legendára. (Nekem már volt szerencsém ismerni Koroljovtól a *Goldberg-variációkat* és egy virtuóz Prokofjev-válogatást). Ezek után sem jelent csalódást a mostani felvétel.

Johann Sebastian Bach
Billentyűs művek a kötheni időszakból
Robert Hill – lantcsembaló, klavikord

Az első pillanat meglepetése után nem zavar a mai zongorahang, hiszen ettől az előadás nem lesz érzéki-puha, sokkal inkább a régi hangszerek logikus-kontúros hangzáseszményét idézi. Jevgenyij Koroljov szenvedélye a fantázia feliratú darabokban szabadul fel igazán, ám az „ouverture” táncdarabjaiban is buzog az érzékenység, a ritmikai sokféleség. A lassú tételek ideges és finom vibrálással szólalnak meg. A drámai erő és az erős kézben tartott ékesszólás, a mélyen emberi pátosz a legnagyobbak magasába emeli ezt az interpretációt. Talán csak Richter Bach-tolmácsolásainak megismételhetetlen pillanataihoz tudnám hasonlítani.

A Hänssler összkiadásának erénye, hogy különböző művészek szuverén és személyes interpretációinak ad teret, s az összkiadás keretei között, az uniformizáltság kényszere nélkül, szabadon és spontán módon nyilatkozhat meg a Bachhoz fűződő zenei és emberi viszony.

Nem unalmas és szisztematikus tankönyv ez, nincsenek benne kedvetlen „mussz-feladatok”. Minden előadó a maga tudományos és művészi elkötelezettsége jegyében szabad lehet, s ezzel hallgatóját is a szabadság élményével ajándékozta meg. Nagyszabású a vállalkozás, és a felidézett három „kötet” csupán töredék, amely kedvet csinál ahhoz, hogy egyszer valamikor a Bach-életmű többi darabjaival is megismerkedjünk ebben a felfogásban.

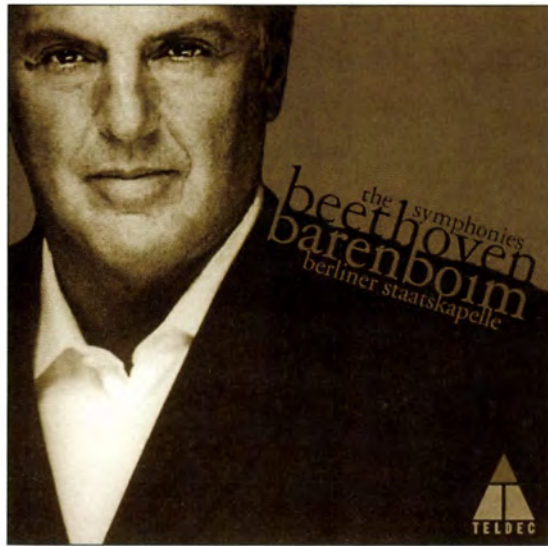
A sorozat darabjai a vezető hanglemezboltokban idehaza is megrendelhetők.

Zala Szilárd Zoltán

Beethoven
Szimfóniák

• Teldec – Warner •

B e e t h o v e n

Ludwig van Beethoven
Szimfóniák 1–9.
Soile Isokoski – szoprán
Rosemarie Lang – mezzoszoprán
Robert Gambill – tenor
René Pape – basszus
Berlini Állami Zenekar és Énekkar,
vezényel:
Daniel Barenboim

A kilenc Beethoven-szimfónia felvétele mérőköve minden dirigens karrierjének, ugyanakkor e művekkel kapcsolatban különösen sokan gondolnak újabb interpretációk rögzítésének reménytelenségére, ritkán előzi meg széles körű várakozás egy-egy új felvétel megjelenését. Sokan régi, legendás előadásokat tartanak utolérhetetlennek, mások úgy vélik, említésre érdemes felvételek már csak a korhű előadásmód művelőitől származhatnak. Nemcsak korunk karmestereit, hanem a műveket is alulértékeli, aki úgy véli, Furtwängler s mások után nem lehet valóban érdemes módon megörökíteni e darabokat. Születtek mindig is értékes felvételek, s az a tény, hogy aligha lelni köztük minden szempontnak megfelelő, minden igényt kielégítő sorozatot, nem csekély részben e műcsoport kivételes, komplex voltára vezethető vissza. Ami a historikusokat illeti, Gardiner vagy éppen Brünnen lemezeinek sokatmondó volta ellenére sem mondható, hogy a hagyományos zenekarokkal tradicionális módon dolgozó karmesterek kevésbé volnának illetékesek e műegyüttes előadását illetően.

Barenboim mögött mind pianistaként, mind karmesterként nagy múlt áll Beethoven műveinek interpretációja terén, a kilenc szimfóniát azonban most vette lemezre első ízben. Előadásai történetileg legalább annyira hitelesek, mint a már említett historikus mesterekéi. Természetesen másképpen. Alapfelfogása ma kissé régmódinak tűnik, de alighanem eljön majd az idő, mikor evidens lesz annak értékelése, hogy Barenboim Klempererrel, Rubinsteinnel muzsikált együtt, s továbbvitte, továbbfejlesztette, amit tőlük kapott. Kissé romantikus, ám nem avított, magabiztos és nem problémázó, ugyanakkor mélyen a zenében gyökerező muzsikálás az övé. Bár a lassú tempókat részesíti előnyben, ezt igen flexibilisen teszi, gondosan megválogatva minden egyes szakasz tempóját. Lassú részeket sokszor követnek relatíve sebes vagy abszolúte sietős részek, s persze fordítva is. Barenboim kétségtelenül sikeresen törekedett arra, hogy ne az abszolút tempót, hanem az egymást követő szakaszok

tempójának egymáshoz való viszonyát tekintse fő kérdésnek.

Nem egyértelműen attraktív interpretációk ezek, de ha követjük őket, akkor megmutatják szépségüket. Az *Eroica* Gyászindulójának, az *V. szimfónia* sok-sok parányi részének megragadása és még sok részlet különlegesnek tekinthető. A *IX. szimfónia* negyedik tételének patetikus részei is egységes koncepció részét alkotják. Az Örömhóda beethoveni bevezetése nemcsak szerfelett lassú, hanem egyrészt meggondoltan felépített, másrészt összetartott és arányaiban feszített is. Monumentális művekként állnak előttünk a szimfóniák, széles ívekkel, alapvetően statikusan, ráérezve azonban a zene mozgására, csökken a statikusság érzete és növekszik a flexibilitásé. A szilárdságon belül hajlékonyság tűnik fel.

A hangzás a kiadás problematikusabb része. Rossz hangzásról szó sincsen, de mint ha nem volna elegendő szabad levegő körös-körül. Amit hallunk, szépen tölti be a

teret, de hiányzik az érzés, hogy mindez szabad atmoszférában oszlik szét. Persze nem ez az egyetlen új felvétel, melyről ez elmondható. Barenboim oldalát illetően a szimfóniák hangzása elsődlegesen tömör, ez a tömörség azonban nem éri el a túlzott telítettség fokát. Sosem bújtatja el az egyik hangszercsoport a másikat, nincsenek túl erős összeolvadások. Az ilyen tolmácsolás persze Brünnen előadásához képest statikusnak és tömörnek tetszik. De – hasonlóan a szilárdság és hajlékonyság aspektusához – e téren is azt érezni, az alapvetően masszív hangzás szabadon szóló hangszerek és hangszercsoportok ideális együtt-hangzásából ered, ráadásul nem kevés helyen kifejezetten könnyűnek tűnik a lényegében véve masszív, tradicionális keretekhez képest. Mindennek háttérben ott van egyrészt a vékonyabban zenélő historikusok, másrészt a súlytalanabban muzsikáló hagyományos előadók hatása. A zenekar játékanak jellegzetessége a tömör vonóhangzás, amit Barenboim jól használ fel és ellensúlyoz.

A szolisták közül Soile Isokoskit aligha kell dicsérni, s a többiek is jól állnak helyt, különösen René Pape, aki teljes mértékben kiaknázza hang- és művészi adottságait. Ezek nem magukkal sodró, de alaposan előkészített és meggondolt előadások. Botorság volna azonban nem látni a fától az erdőt. A fa szintjén kifogástalan előadás az erdő szintjén valamelyest kevésbé megragadó. Kár, hogy a művész ötvenéves muzsikusi jubileumára megjelent kiadványt minden eddiginél ügyetlenebb csomagolásban hozták forgalomba. A gyűjteményes kiadásokhoz egyre többet használt papírdoboz is praktikusabb és szebb ennél, s most már egyetlen, mindkét oldalán duplán kihajtható műanyag dobozban is elfér hat CD.

Zay Balázs

Sosztakovics
Tizenötödik szimfónia

• RCA – BMG •

Sokak véleménye szerint a CD nem ideális közvetítője Sosztakovics muzikájának, s elsősorban a nagy, szimfonikus művek egysége, koherenciája kerül veszélybe a hanghordozó sajátosságai miatt. Persze az is lehet, hogy hallgatóként a „nagy” repertoár hasonló korlátozottságú megszólalását már megszoktuk, s elfogadjuk. A XX. század zenéje azonban két úton-módon hódíthatja meg a lemezhallgató közönséget. A hangfelvétel vagy az élő megszólalás hangképét igyekszik minél hitelesebben rekonstruálni, s ezzel egy esetleges és megismételhetetlen koncert hangulatát idézi fel, vagy éppen ellenkezőleg: egy jellegzetesen digitális hangzásideál megteremtését tűzi ki célul. A BIS kiadó Sosztakovics-felvételei a fiatal Mark Wigglesworth vezényletével például a karmester és a hangmérnöki stáb közös erőfeszítésével találják meg az adott zenemű ideálisnak vélt konzerv-megszólaltatását. (Sajnos ez utóbbi vállalkozás paradox eredményre vezet, hiszen a beígért tökéletes hangzás csupán a legdrágább lejátszó berendezésekkel érhető el.)

Az első megoldást képviseli, igen jó eredménnyel, a BMG kiadásában megjelent sorozat (High Performances) Sosztakovics-korongja. A komponista halálának évfordulója alkalmából, igen dicséretes módon, hozzáférhető áron adták ki a *Tizenötödik szimfónia* archív felvételének remasterizált s minden audiofil igényt kielégítő változatát. A szovjetunióbeli ősbemutatót hamarosan követte az amerikai, s alig egy évvel a mű befejezése után a kései darabot az idős Ormándy Jenő már lemezre is dirigálta (1972. október) a philadelphiai csodazenekar élén. Az első tétel, ebben a megközelítésben legalábbis, a szerzőjét látványos világkarrier felé indító *Első szimfónia* kamaszos szertelenségére, csodagyerekes polgárpukkasztására hajaz. Slágerintonációk, „vulgáris” dallamfordulatok, idézetek, a híres Tell Vilmos-nyitányból kölcsönzött ritmusostinatók dzsungelében – ennek világos, tiszta és áttekinthető hangzsképe köszönhető az analitikus, mindent részletekre bontó, a színekre igen érzékeny, ám a koncertterem globalitását is felidéző

S o s z t a k o v i c s

Dmitrij Sosztakovics:
Tizenötödik szimfónia, op. 141
Philadelphiai Szimfonikus Zenekar,
vezényel:
Ormándy Jenő
Második zongoraszonáta, op. 64
Emil Gilelsz – zongora

hangfelvételnek – csak néha szólal meg a Sosztakovicsra oly jellemző, depresszív monológhang. A monumentális – negyedóránál is hosszabb – lassú tétel, sőt egy összetettebb formai építkezés keretei között a finálé is, ennek az utóbbinak a kiteljesítése. A stilizált, zeneileg megfogalmazott „depresszió” azonban megengedi a nagy érzelmi csúcspontokat is: az elkeseredés, a nosztalgiával teli – ám soha önsajnálóvá nem degradálódó – tragikus életérzés nagy

pillanatai ezek. Ritkán hallottam Ormándy és zenekarát ennyire személyesnek, ugyanakkor ilyen kevésbé hatásvadásznak. Azt a hangfelvételi technika jótékony hatásának tulajdonítom, hogy a zenekari muzsikuskonál nyoma sincs az annyi szép pillanatot tönkretévő színes-szagos, szélesvásznú hollywoodi stílusnak. A méltósággal búcsúzó nagyszabású „költemény” – a szerző utolsó szimfóniája – akkor hiteles, ha – mint itt – az ütőhangszerek vagy éppen a mély vonósok tartott hangjai effektusként, objektív zajként szólalnak meg, s van idő a felhangok természetes kicsengésére, az elhallgatások és csendek tördelte „mondatok” eldadogására. Nem a karmester révül el, nem a muzsikuskok zokognak, hanem a zenei és/vagy akusztikus impulzusok hatnak a maguk törvényei szerint. Gyönyörű előadás, nagy élmény. S méltó hozzá az ünnepi ráadás, a kiegészítés is. A hatvanas évek elején Emil Gilelsz volt a világ nyugati felén akkor még ismeretlen Richter-Messias előhírnöke, saját megfogalmazása szerint Keresztelő János, aki azért érkezett korábban, hogy prédikáljon, s a Carnegie Hallban rögzített Sosztakovics-féle *Második zongoraszonáta* (a felvétel 1965-ben készült) talán az egyik legszebb prédikáció. Tudjuk, Toscanini, Kussevitzy, Mitropoulos, sőt Reiner Frigyes erőfeszítéseinek köszönhető az a megbecsülés, mely a huszadik század második felében az orosz zenét övezte Amerikában. A BMG most ennek az időszaknak két igen szép dokumentumát „mentette át” CD-re.

Farkas Virág

Forem
Dalok

• Erato – Warner •

A lemez kísérőfüzetében közölt fiatalkori fotókon a zeneszerző Ned Rorem, az Amerikai Művészeti Akadémia mai elnöke olyan hírességek fényében sütikérezik, mint Bernstein, Stravinsky vagy éppen Jean Marais. Nyilván a lemezkiadvány szerkesztői is érzékelték, hogy az 1923-as születésű Rorem több mint fél évszázados munkásságának eredménye súlytalanabb annál, sem hogy ne férne rá az efféle támogatás. Rorem igen jól képzett, anyagát biztos kézzel formáló zeneszerző, akit szemmel láthatóan szoros érzelmi szálak kötnek a költészethez és a dal műfajához. Ez azonban természetesen nem elég az üdvösséghez. Az életének döntő fontosságú éveit Párizsban töltö, a francia kultúra búvkörébe került, mégis jellegzetesen amerikai Rorem zenei nyelve sohasem kalandozik el járatlan vizekre, mindig a fontos kereskedelmi útvonalak közelében marad. Stílusa eklektikusként definiálható, amelyre nyilvánvaló hatással volt Debussy, Ravel és Poulenc, némi angol-amerikai népzene, jelentős mértékben Britten, egy kicsit Gershwin, egy-két jobb pillanatában Szkrjabin és persze sokféle könnyebb műfaj: Broadway song, francia chanson, miegymás. Mindez még így együttvéve sem volna feltétlenül baj, ha a finom szín- és harmóniaérzék, a zongora kiváló ismerete, a kidolgozás csiszoltsága s már rutinosan, sőt virtuózan alkalmazott mesterségbeli erények nem párosulnának nála modorossággal, túlzott kiszámíthatósággal meg az őszinteség, az egyéni hang, az ihlet, a katarzis feltűnő hiányával, helyel-közzel a limonádé kedvelésével. A 32 dal alapjául szolgáló versek – nagyrészt amerikai költők művei, a középnyelven Walt Whitman, Paul Goodman és Witter Bynner költeményeivel – lényegesen több gyönyörűséget szereznek a kísérőfüzet olvasójának, mint feldolgozásaik a hallgatóknak.

A hallgatónak ezzel szemben az előadók szereznek gyönyörűséget, már az Ensemble Oriol elnevezésű vonóstriótól eltekintve, akiknek éppen a zongora mellett vonósokkal is kísért, a többinél is geilebb dalok megszólaltatásában kell részt vállalniuk. Malcolm Martineau remek zongorakísérő, aki technikailag igen igényes feladatát fölé-

N e d R o r e m

Ned Rorem
Dalok
Susan Graham – mezzoszoprán
Malcolm Martineau – zongora
Ensemble Oriol
Christiane Plath – hegedű
Sebastian Gottschick – brácsa
Friedeman Ludwig – cselló

nyes biztonsággal és szuggesztivitással, az énekszólistával példás harmóniában látja el. Susan Graham pedig, akinek említését beszámolóink végére hagytuk, tökéletesen igazolja tetőpontjára érkező hírnevét. A mexikói születésű amerikai mezzoszoprán énekesnő, aki napjainkban opera-, dal- és oratóriuménekesként is a legkeresettebbek közé tartozik – és a francia zene specialistájának számít –, kiegyenlített, érzékeny gyönyörű mezzoszoprán hang tulajdonosa. A hang iskolázottsága, technikai biztonsága (kevésszámú, egy-két pillanatig fátyolosabban megszólaló magas hangtól eltekintve) lenyűgöző, intonációja maga a tökély, francia kiejtése mintaszere, énekléséből árad az intelligencia, játszani tud a hangszínekkel és a karakterekkel, megjelenítő és beleélőkészsége nagyszerű, s mindezt egy erőteljes egyéniség kisugárzásával párosítja. A legtöbbet teszi meg Rorem üres csillogású zenei anyagával, amit megtehet: etűdöknek, karaktergyakorlatoknak fogja fel őket, s bemutatja rajtuk saját nagyszerű előadó-művészi repertoárját. Legközelebb mégis szívesen hallanánk remekművek tolmácsolójaként.

Malina János

Bartók
Kórusművek

• Somm •

Tillai Aurél előadó-művészete számomra olyan, mint a jóízű forrásvíz: friss, kristálytisza, természetes. Maga a maradandó minőség, mégis folyvást megújul – talán épp ezen múlik, hogy sosem lehet betelni vele. Régóta tudom, milyen nívót képvisel a magyar kóruskultúrában, valódi dimenzióival és határfokával azonban csak mostanában szembesültem, áttekintve a négy évtizedes fennállását ünneplő Pécsi Kamarakórus CD-repertoáriumát, melynek valamennyi korongja Tillai vezényletével készült. Gondolom, a pusztán tény, hogy az eddig kiadott tíz album nagyobbik fele külföldi cégek (BIS, BNL, DHE, Koch Schwann, Somm) gondozásában látott napvilágot, már egymagában is sokat mond, minthogy a szűkebb szakmában egyedülálló, de a hazai zeneélet többi ágazatában is ritka volumenű sikert jelez. Megérdemelten. Nyugodtan leszögezhetjük: Tillai Aurél ma azon kevesek egyike, akik a legtöbbet mondhatják el nekünk a kórusművészetről. Az egyetemesről általában, a magyarról különösen. Az előbbi kapcsán elég csupán utalni szenzációként elhíresült Monteverdi-válogatására és olasz madrigál-antológiájára, az utóbbi tekintetében viszont féltucat CD felemlítése helyett hadd kíséreljem meg pár hete megjelent első, angliai kiadványának bemutatását.

Előjáróban azért még valamit. Májig sem halványuló élményem, hogy a 80-as évek derekán Kodály nagy kartételei úgy szólaltak meg keze alatt egy Franciaországban rögzített, feszített munkatempóban, hihetetlenül rövid idő alatt felvett lemezen, hogy a Kodály-interpretáció új etalonját attól fogva Tillai nevéhez kapcsolja a köztudat. Most Bartók kórusciklusaival ragadja meg figyelmünket s keríti hatalmába lelkünket a londoni Somm kiadó emblémájával forgalmazott CD-n. A programon szereplő három sorozatból kettőt (Huszonzét egyenemű kar; Négy szlovák népdal) a Pécsi Egyetemi Kórus, egyet (Négy magyar népdal) a Pécsi Kamarakórus ad elő; mindkét társaság Tillai nevelése, művészi és pedagógiai eszméinek hiteles megjelenítője. Közös bennük az intonációs biztonság, az érzelemgazdag hangzás, a hajlékony formálás. Egyéniségüknek azonban megvannak a szuverén jellemzői,

BARTÓK

Bartók Béla
Huszonhét két- és háromszólamú kórus,
Sz. 103;
Négy szlovák népdal vegyes karra, Sz. 70;
Négy magyar népdal vegyes karra, Sz. 93
Pécsi Kamarakórus,
vezényel: Tillai Auréli
közreműködik: Morvay Judit – zongora

melyek a produkció színáryalataiban, kifejezésbeli sajátágaiban jutnak érvényre. Számomra az Egyetemi Kórus portréját a Ne hagyj itt hamvas lírája, a Leánykérő üde játékosága és a Bolyongás balladai intenzitása teszi emlékezetessé, a Pécsi Kamarakórus arcélét viszont a Börtönben drámaisága, A bújosos virtuóz díszítéstechnikája, Az eladó lány vérbő humora érleli nemes veretűvé. Egyetlen apró szereplő a két kórustársaság lenyűgöző teljesítményében a helyenként nem valami pregnáns szövegartikuláció. De töredelmesen bevallom, ha a kontúros szövegejtés miatt csak leheletnyit is sérülne az előadás minden műviségtől és erőszakoltságtól mentes spontaneitása, vigasztalhatatlan lennék. Tillai Auréli-ről, a tudósról és költőről, kórusépítőről és dirigensről lefejező képet fest ez a Bartók-CD, ami végképp meggyőzött arról, hogy az előadóművészek sikerült tökélyre vinnie a dramaturgiai építkezést. Ahogy a Levél az otthoniakhoz meghitt, családias hangneméből megteremt az átmenetet a befejező áldás himnikus emelkedettségéig, vagy az Element a márdárka utolsó sorának hosszú pauzáival a kihagyó szívdobbanás képzetét kelti – s még számos idevágó példát hosszán sorolhatnánk –, egyszeri, utánozhatatlan, megrendítő. Vegyük tudomásul: Tillai kivételes talentum. Világnagyság.

Kerényi Mária

Bartók – Kodály – Liszt
Kontrasztok

Csak látszólag heterogén lemez. Szoros kapcsolat fűzi egymáshoz egyrészt a kompozíciókat, másrészt a darabokat és az előadásokat. Kodály op. 7-es *Duóját* igazi nagy műnek tartom, melyet jelentős hely illet meg Kodály és Bartók kamarazenei művei között. A szőlőszonáttakkal való rokonság révén része a bachi tradíciónak is, de a kvartettekhez is kapcsolódik mint több hangszeres vonós kamarazenei alkotás. Külön öröm, ha ilyen ragyogó előadásban hangzik el.

Mork dinamikusan, nagy beleéléssel és technikai tökélyvel játssza szólamát. Szélsőségekbe azonban nem esik, a nem szűnő kontroll és a hangszer enyhén matt hangja jól ellenpontozza a temperamentumos játékot. Juillet méltó partnere a norvég csellistának, erőteljesen szólaltatja meg hangszerét, a hegedűhang szépségét alárendelve a játék pontosságának és a kifejezés szabadságának. Általában elég fényes hangon játszik. Alaposan felkészült muzsikusok spontán, forró, magával ragadó előadását halljuk mindvégig. Hallhatóan őket is magával ragadta a zene, melynek értik és érzik a lüktetését. Idegen akcentusról szó sincs.

A Bartók-mű felvétele sajnos gyenge pontja a lemeznek. A hegedű és a klarinét túl közelről szól, a zongorát pedig alig hallani. Indokolt esetben jó elképzelni az archív felvételekről nehezen kivehető muzsikát, s a hangszerek természetes összeolvadása, előtérbe kerülése vagy háttérbe szorulása ellen sem lehet kifogása senkinek, itt azonban természetellenesen aránytalan a hangzás. Argerich hangszerének hangját hátulról s halkán hallani indokolatlan.

Annál nagyobb élménnyel szolgál Liszt *Patetikus koncertje*. Argerichtől várható módon temperamentumos, technikailag nagyon magas szintű előadásban szólal meg ez a ritkán előadott darab. A két pianista nem tér el egymástól, szólamaik nem olvadnak össze. Ennél a darabnál dicsérhetjük a hangmérnököt is. A mű a *Grosses Konzertsolo* átírata két zongorára. Mindenképpen több előadást érdemelne. Igaz ugyan, hogy nem áll a kiemelkedő Liszt-művek színvonalán, ugyanakkor nem érdektelen, gyenge alkotás. Ha sablonos is, nem üresen sablonos, hanem abban az értelemben, hogy

BARTÓK

Bartók Béla: Kontrasztok,
Chantal Juillet – hegedű
Michael Collins – klarinét
Martha Argerich – zongora;
Kodály Zoltán:
Duó hegedűre és gordonkára, op. 7,
Truls Mork – gordonka
Chantal Juillet – hegedű
Liszt: Concerto pathétique
Martha Argerich, Nelson Freire – zongora

Liszt saját, legszebb formájukban másutt kibontakozó megoldásai bukkannak fel s variálódhatnak benne. Érdekes más összefüggésben s más alakban hallani liszti alap gondolatokat, felismerni például az *Esz-dúr zongoraverseny* vagy a *b-moll szonáta* bizonyos szakaszait. A *Magyar rapszodiákkal* is rokon ez a mű az egymással kontrasztot képező szakaszok egymásutánja s ezek erős hangulati meghatározottsága révén. Ám nemcsak vonatkozásaiban, magában is értékes muzsika ez.

A lemezen hallható három művet éppen az kapcsolja össze, ami alapvető jellemzője az interpretációknak. A temperamentum, a virtus, az érzelmek és indulatok kötetlenség és kötöttség közötti mozgása.

Zay Balázs

hisz

Művek hegedűre és zongorára

• **Hungaroton Classic** •

Azt, hogy Leslie Howardnak hatalmas keze van, előadó-művészi tevékenységéből is tudhattuk. Aki ránéz a Hungaroton új Liszt-albumára – hegedűre és zongorára írott kamaradarabok –, az talán gyaníthatja, hogy egy ilyen vállalkozásban Howard keze is benne van. S a gyanú beigazolódik: a kísérőfüzet filológiailag igen alapos tanulmánya Leslie Howard munkája. A kettő CD-nyi anyag – felesleges mondanom – összkiadás, melyben raritás követ raritást.

Talán a ruha is teszi, de Kelemen Barnabás játékaról – a CD első percétől kezdve – nem gondolnám, hogy egy 22 éves ember „hangja”. Borongós, kesergős, pátoszos „jávorpálos” (elnézést). Pozitívan fogalmazva: aki 22 évesen hangszerén olyan lelkülettel is tud játszani, ami oly távol esik tőle, mint egy óbudai kiskocsmá a McDonald'stól, az valószínűleg beérkezett.

Kelemen Barnabás és Bogányi Gergely generációjuknak legtehetségesebb képviselői. Hozzájuk mérhető adottságok nélkül egyébként nem is lenne érdemes összkiadást készíteni. „...Liszt az a zeneszerző, akitől a

Liszt Ferenc: Romance oubliée, Első és Második elégia, Gyászgondola, A három cigány, Epithalam, Benedictus, Offertorium, Grand duo concertant, Magyar rapszódia, Két keringő, La Noctte, Duó lengyel témákra
Kelemen Barnabás – hegedű; Fekete Attila – tenor
Bogányi Gergely – zongora, harmónium

legkevésbé várható el, hogy a kamarazenéje a hagyományos klasszikus formákat kövesse – ezt készségesen átengedte a hagyományokhoz jobban ragaszkodó kortársainak” – írja Leslie Howard. Ami persze nem jelenti azt, hogy 10-15 év folyamatos közös kamarázás után Kelemennek és Bogányinak ne lenne értelme újra nekiveselkedni Liszt hegedűre és zongorára írott kamaraműveinek.
Hegymeji Ákos

hlatin
gítártanulmányok

• **Magánkiadás** •

Sok szempontból hasonló ez a lemez Kónya Istvánéhoz. Első album – bemutatkozás, további felvételek ígéretével. Tartalmas koncepciót sejtető válogatás. Ám ez rövidebb időszakot ölel fel, földrajzilag kompaktabb, és ami a legfontosabb, műfajok tekintetében egységesebb. Deák-Sárosi ezen a CD-n határozott, céltudatos, magabiztos előadóként áll elénk. A szűkre szabottnak tűnő koncepció nem gátja annak, hogy igazán kvalitásos kompozíciósorozat – Villa-Lobos 12 etűdje – is szerepeljen az összeállításban. Ennek előadásakor nemcsak ügyes virtuózként, hanem zenészként is megszólal. Deák-Sárosi sokoldalú ember. Reneszánsz alkat – mondja a közhely, hogy képzavarral éljek. Nem véletlenül szédülök bele a nyelv sötét labirintusába, Deák-Sárosi is ezt teszi. Nagyszerűen gitározik, de gyenge költő. „Zenét sír a zengő fák / Megismételhetetlen / Mintázatu puhasága” – írja egyik versében, s annyira találónak érezte,

Újlatin gítártanulmányok
Francisco Tárrega: Estudio brillante (Bravúr-etűd);
Napoléon Coste: Allegro moderato;
Julio S. Sagreras: Moto perpetuo;
Augustín Barrios-Mangoré:
Estudio de concierto (Koncertetűd),
Una limosna por el amor de dios (Adomány Isten nevében);
Heitor Villa-Lobos: 12 etűd; Deák-Sárosi László – gitár

hogy a CD mottójául választotta. Íráskényszerre a műveket bemutató rövid esszéikben is megmutatkozik. Jó lett volna, ha legalább ezeket átnézte volna egy jó ízlésű stilszta.

B. Németh Konrád

három évszázad
lantmuzsikája

• **Musica Aeterna Art Foundation** •

Ez a CD Kónya István egyik célját (legyen a felvételnek gyakorlati haszna is) megvalósítja. E cél feltehetőleg három elemből áll össze. Hasznosítható legyen a CD mint segédanyag a lantoktatásban az alapfoktól egészen a felsőfokig. Mutasson be egy igen hosszú időszakot, a hangszer virágkorát, ezzel is ráirányítva a figyelmet egy alig vagy egyáltalán nem ismert repertoárra. Végül: tegye hallhatóvá azt az időszakot, melyről igen sokat lehet olvasni, mely korszak vezető komponistáinak nevét ugyan ismerjük, ám műveik után nyomozva legtöbbször csak a könyvtárak katalógusáig jutunk. Francesco Spinacino, Francesco da Milano nevével a zenetörténeti irodalomban a kottanyomtatás „feltalálása” kapcsán lehet találkozni. Ez már önmagában jelez egyfajta történeti fontosságot, még ha az nem is jár feltétlenül együtt különlegesen fajsúlyos zenével. Engem e két név felvillanyoz. Ahogy Attaingnant-é is.

Aki pedig maga is lantjátékos, vagy azzá szeretne válni, az az enyémmel is nagyobb izgalmal gusztálja a névsort. Egyszóval: a CD valóban hasznos.

Egy ilyen koncepciójú válogatás – mely tág horizontú keresztmetszet egy hangszerről, egy műfajról – azt a veszélyt hordozza magában, hogy a nagy koncepció nyomása alatt a végeredmény koncepciótlan lesz. Nem állítom, hogy könnyű dolog 1450 és 1750 közé (Spinacino feltételezett születési éve és Weiss halála közé) 23 „pontoszerű” trackből ívet rajzolni, de a hatalmas repertoárból egy műfajra koncentrálni talán elképzelhető lenne. Igaz, akkor meg hová lenne a kaleidoszkopikus jelleg, s hova lenne a CD egyik letagadhatatlan indítéka: az előadói portré felvilantása, a szó szerint sokat mondó bemutatkozás. Aki csak műélvezni szeretne, az csa-

A HUNGAROTON CLASSIC ajánlata

Három évszázad lantmuzikája
 Francesco Spinacino:
 Ricercare, Fantasia de mon Triste;
 Francesco da Milano: Fantasia, Ricercare;
 Adrian Le Roy: Passamezzo et plus diminué;
 Claudin de Sermisy/Attaignant:
 Tant que vivray; Anon: Greensleeves,
 Robin is to the Green Wood Gone;
 John Dowland: Pavane Lachrimae,
 The Frog Gaillard, Sir John Smith His Allmain;
 Ennemond Gaultier: d-moll szvit;
 Silvius Leopold Weiss: F-dúr szonáta.
 Tombeau sur la Mort...
 Kónya István – reneszánsz és barokk lant

lódni fog. A válogatásba bekerült néhány (szerintem) fajsúlytalan kompozíció, amit makulátlan virtuozitással és megkérdőjelezhetetlen előadói nagysággal feledtetni lehetne. A megfogalmazásból is kiderül, hogy ez nincs jelen a felvételen. Kónya István játéka nem sugározza azt a magabiztosságot, ami elhítené, hogy ezek a művek a felvételen hallható tempóban, ritmizálásban kell hogy elhangozzanak. A lemezt hallgatva elvesztettem maradék időérzékemet is (Aha! Ez bizonyára az időutazásból származó pillanatnyi sokkos állapot, gondoltam), ami már-már odáig fajult, hogy a tételek és művek közti csendet is szünetnek hallottam. Ez lerombolta azt az illúziót is, hogy Spinacino és Weiss között eltelt háromszáz év.

Hegymegi Ákos

Haydn
A hűség jutalma

• Hungaroton Classic •

Az utóbbi hónapokban újra sokat lehetett hallani Haydnról mint operaszerzőről. Sejtésem sincs arról, hogy a jövőben említésre méltónak tartja-e majd valaki ezt a kicsiny konjunktúrát, az viszont biztos, hogy a Hungaroton 1976-os felvétele egy számomra felfoghatatlan aranykor fényében ragyog. Kedves olvasó! Képzelsen el egy olyan felvételt, melynek alkotói olyan hallgatókra is számítnak, akik a Haydn összkiadás partitúrájából követik a lemezt, így néhány helyen eltérést fognak tapasztalni. Az ő kedvükért ezekről az eltérésekről részletes listát közöl a kísérfüzet (Somfai László munkája). A napokban egy nem a magas kultúra fellegvárának tartott giga-hipermarketben a klasszikus zenei CD-k (ár: 540 Ft) között érdekes információra bukkantam Bartók (!) Hegedűversenyének (!) egyik felvételén. Bartók Béla 1953-ban halt meg. Ez 24 év alatt bizony komoly zuhanás. (Ld. válságban a CD-ipar.)

Aranykort idéz a szereposztás is. Az elmúlt 24 évben elég sokan, elég sokszor elmondták,

Joseph Haydn: La fedelta premiata (A hűség jutalma)
 Pászthy Júlia – Fillide; Fülöp Attila – Fileno
 Kincses Veronika – Amaranta; Vághelyi Gábor – Perruchetto
 Zempléni Mária – Nerina; Rozsos István – Lindoro
 Gregor József – Melibee; Tokody Iлона – Diana
 Liszt Ferenc Kamarazenekar, Liszt Ferenc Zeneművészeti
 Főiskola Kamarakórusa, vezényel: Sándor Frigyes

hogy hogyan kell énekelni egy 18. századi operában ahhoz, hogy eleve bizonytalanok és előítéletesek legyünk egy ilyen „rég” felvétellel kapcsolatban. Aki ilyen előítéletekre alapozva akar élcélni, az kerülje el ezt a CD-t!

B. Németh Konrád

Chopin
Zongoraduók

• Hungaroton Classic •

Az Egri & Pertis Duó legújabb, Chopin műveiből összeállított korongja ritkaságokat és különleges átiratokat tartalmaz, valamint a Pleyel Double Grand Piano hangját. Immár második alkalommal győződhetünk meg arról, hogy az ezen a különleges instrumentumon is megszólaltatható repertoár nagy része érdemes a rögzítésre. A CD nyitó száma a chopini életmű nyitánya, s valóban revelációként hat, hogy a *c-moll rondó* (1825!) hangja nemcsak előlegezi az érett komponista stílusát, hanem – szinte minden pillanatában – azonos is azzal. Éppen ezért csalódás, hogy az egy évvel későbbi *Variációk* nagyságrenddel gyengébb kompozíció. Az *Asz-dúr Tarantella* kétzongorás letétjének – ezt az előadóművészek is elismerik – bizonytalan a forráshelyzete. A szerzői hitelesség kérdésében magam nem tudok állást foglalni, lehet, hogy Egri Mónika és Pertis Attila joggal tartja eredeti Chopin-műnek. „Mínta csak a Chopin-repertoár sok elveszett duett-darabjéért szeretett volna minket kárpótolni Camille Saint-Saëns, amikor elkészítette Cho-

Fryderyk Chopin: c-moll rondó, op. 1;
 Variációk egy Moore-témára: C-dúr rondó, op. 73;
 Asz-dúr Tarantella, op. 43;
 Chopin–C. Saint-Saëns: b-moll szonáta
 Egri & Pertis Duo, Egri Mónika, Pertis Attila
 Pleyel Double Grand Piano

pin *b-moll szonátájának* kétzongorás változatát” – olvashatjuk a kísérfüzetben. Valóban kárpótlás ez a darab azoknak a leendő fanyalgóknak, akik az eredeti Chopin-művek rövid műsoridejével majdnem azonos hosszúságú darabot is kapnak ezen az egyébként így sem túl hosszú CD-n.

Molnár Szabolcs

Panorama címmel „új” sorozatot indított a DG vékony pénztárcával rendelkező, de a klasszikus zenét felfedezni vágyó közönség számára. Ez a réteg (vagy nevezük inkább célcsoportnak?) népszerű és az általános műveltség részét képező műveket vásárol. Az előadók neve számára garancia, még akkor is, ha valóságos zenei élmény az adott nevekhez esetleg nem kapcsolódik. Ha valaki Beethoven szimfóniáinak hiányát már tovább nem tűrheti otthonában, akkor Karajan neve is ismerősen kell hogy csengjen – igaz, egyetlen hangot sem hallott az általa dirigált zenekaroktól. Ezek a gondolatok nyilván megfordultak a DG marketingosztályán mielőtt (ki tudja, hanyadszor) körülnéztek az archívumban. A kritikus persze joggal fanyalog az ilyen összeállítások láttán/hallatán, bár tudja: lehet, hogy éppen egy ilyen CD indít el valakit azon a bizonyos lejtőn (főleg ha egyszer megvastagszik a pénztárcája!).

Egy-egy szerzőtől két CD-nyi muzsikát válogattak össze. A sorozat hat kiadványát választottam ki, melyekről kritikát mondani igen nehéz, ezért munkámat megkönnyítő lapunk „archívumát” hívtam segítségül.

symphonies nos. 39, 40 & 41 "Jupiter" · requiem
herbert von karajan · alfred brendel · karl böhm

Wolfgang Amadeus Mozart: Esz-dúr szimfónia, K. 543; g-moll szimfónia, K. 550; C-dúr szimfónia, K. 551; Berlini Filharmonikusok, vezényel: Karl Böhm; c-moll zongoraszonáta, K. 457; Alfred Brendel – zongora; Requiem, K. 626; Berlini Filharmonikusok, vezényel: Herbert von Karajan

symphonies nos. 1 & 3 "eroica" · violin concerto
karajan · mutter · rostropovich · richter

Ludwig van Beethoven: I. szimfónia, C-dúr, op. 21; III. szimfónia, Esz-dúr, op. 55; Hegedűverseny, op. 61; Anne-Sophie Mutter – hegedű; Berlini Filharmonikusok, vezényel: Herbert von Karajan; A-dúr csellószonáta, op. 69; Szvjatoszlav Richter – zongora; Msztyiszlav Rosztropovics – cselló

Elhatároztam továbbá, hogy csak olyan esetben ajánlok más felvételt az alább tárgyalt művekből, ha az a DG tulajdonában van, és már kiadta alacsony vagy közepes árkategóriában is.

(Szerencsére a DG-t ma sem csak a dömpingtermék érdekli, példának itt van a Hagen Quartett új Bartók CD-je, melyről lapunk mostani számában olvashatnak.)

Mozart

Három szimfónia, egy zongoraszonáta és a Requiem. Furcsa összeállítás, de legalább nincs benne a Kis éji zene vagy a Török induló. A szonáta azért így is „idélenül” hat. Megoszlanak a vélemények arról, hogy Böhm valóban Mozart-specialista volt-e, ennek a lemeznek azonban tagadhatatlanul az ő felvételei adják az értékét. Régi kedves mesterem mondta volna: ez már tárgyalási alap. A Mozart-CD vitathatatlan értéke, hogy az alap- és középfokú tanításban kiválóan használható (elszegényedett iskolai könyvtárak figyelmébe jó szívvel ajánlható), ami sajnos nem mindegyik válogatásról mondható el.

Beethoven

Karajan nagyságára jellemző, hogy „még mindig az egyik legjobb üzlet”, és „manapság divat őt nem szeretni”. Ez csak két kiragadott gondolat lapunk korábbi számaiból, amit kiegészíthetünk azzal, hogy nélküle képtelenség sorozatot szerkeszteni. Beethoven I. és III. szimfóniájának felvétele 1963-ból a fenti három megjegyzést (1. jó üzlet, 2. divat nem szeretni, 3. nélküle nincs sorozat) maradéktalanul alátámasztja. Sokkal izgalmasabb a kiadvány második CD-je. A *Hegedűversenyben*

Karajan Mutter kisasszonyt kíséri. Gondolom, a Mutter-rajongók sem tartják ezt kedvencük legjobb produkciójának. Aki az elmúlt évtized felvételei alapján szerette meg a művésznőt, az csodálkozik, hogy milyen érdektelen és szürke ez a tolmácsolás, aki már a csodalányt is szerette, az kénytelen elfogadni az ellentábor kritikáját: Mutter hegedülése ekkor még (későbbi önmagához képest) kevés tónust ismer. Karajan meglehetősen öncélúan fogalmazza át a partitúrát, a művel való ismerkedéshez ez nem egy jó felvétel. Ajánlani a DG Nagy hegedűversenyek (Great Violin Concertos) címen megjelentetett dupla CD-jét lehet, melyen a Beethoven-művet Pinchas Zukerman szólaltatja meg Barenboim vezényletével. (A Panorama Mendelssohn-albumán is a Mutter-Karajan kettős hallható, aminél szintén jobb a fentebb említett lemez Nathan Milstein-Abbado párosa.)

Persze ezen a lemezen is van valami, ami túl van minden megfontoláson: Rosztropovics és Richter az A-dúr szonátában.

Muszorgszkij

Jó ötletnek tartom, hogy az *Egy kiállítás képei* a Ravel-féle hangszerezésben és az eredeti zongorás formában is jelen van ezen a válo-

pictures at an exhibition · night on bald mountain · boris godunov
karajan · giulini · abbado · maazel · richter · pletnev

Mogyeszt Muszorgszkij: Egy kiállítás képei, Chicagói Szimfonikus Zenekar, vezényel: Carlo Maria Giulini; Egy éj a kopár hegyen, Berlini Filharmonikusok, vezényel: Lorin Maazel; A halál dalai és táncái, Brigitte Fassbaender – mezzoszoprán, Göttingi Szimfonikusok, vezényel: Neeme Järvi; Egy kiállítás képei, Svjatoszlav Richter – zongora; Hat dal, Galina Visnyevszkaja – szoprán, Orosz Állami Szimfonikus Zenekar, vezényel: Igor Markevics; Borisz Godunov – részlet, Nyikolaj Gyaurov, Alekszej Maszlenyikov, Bécsi Filharmonikusok, vezényel: Herbert von Karajan

Johann Sebastian Bach: Brandenburgi versenyeik 1–6., BWV 1046–1051; Musica Antiqua Köln, vezényel: Reinhardt Goebel; a-moll concerto négy csembalóra, BWV 1065; d-moll csembalóverseny, BWV 1052; a-moll hegedűverseny, BWV 1041; E-dúr hegedűverseny, BWV 1042; Simon Standage – hegedű, The English Concert, vezényel: Trevor Pinnock

gatáson. (Szomorú, de sajnos még mindig szükség van erre a didaktikus párosításra.) Nem szerencsés viszont Richter 1958-as a szőfia „köhögős” közönség előtt adott, legendás koncertjének felhasználása. Ha feltételezzük, hogy a lemezvásárló e felvétel meghallgatásakor csodálkozik rá a mű eredeti alakjára, akkor egy sterilebb, kevésbé legendás felvétel talán jobb lett volna. Egyébként Richter ezen felvétele megtalálható a Philips Great Pianists sorozatában is (a Richter-portréhoz kifejezetten jó választás, ld. Gramofon, 1998/11), érdekes – okát nem tudom, és bevallom, számomra kifürkészhetetlen – a felvétel ezen a Philips-válogatáson jobban szól. A Deccától kölcsönzött *Borisz Godunov* másfél évvel ezelőtt nem került be a darab ajánlható felvételeinek Antológiájába (Gramofon 1999/5), s ennek a válogatásnak sem válik dicsőségére. A felvétel érdekessége a fiatal Visnyevszkaja volna, ám a részleteket közlő válogatásból pont ő kimaradt. Vigasztalódní a *Hat dal* felvételével lehet.

Bach

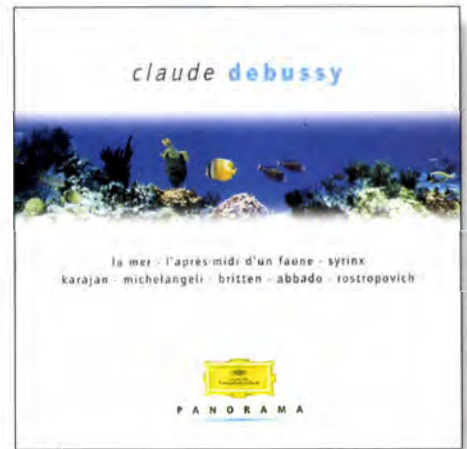
A DG kiadói politikájának egyik legkülönösebb válogatása ez Bach-CD. Alig egy éve a Bach-évfordulóra 26 lemezből álló sorozatot adott ki, melyen a *Brandenburgi versenyeik* és a csembalóversenyeik Karl Richterrel és a Münchener Bach Zenekarral jelentek meg, a hegedűversenyeik az English Concerttel, Standage-dzsel, Trevor Pinnock vezetésével. A *Musikalisches Opfer* a Goebel irányította Musica Antiqua Kölnnel. A Panorámában a hat Brandenburgi Goebelékkal, a csembalóversenyeik Pinnockékkal hallgathatók. A he-

gedűversenyeik esetében nincs változás, ami azt jelentené, hogy az eredetileg az Archiv Production sorozatban megjelent felvétel olyan jó, hogy két újrakiadást is megér? Egyik kollégám, talán a kelleténél valamivel ingerültebben e szavakkal jellemezte az a-moll és az E-dúr hegedűverseny előadását (Gramofon, 1999/4): „...nehéz kimondani, hogy ez egy rossz felvétel, s hiába a jól csengő, nagy nevek, hiába a precizitás, a nyilvánvaló gondosság – az előadás üres és érdektelen.”

A hat *Brandenburgi verseny* felvételét is csak annak ajánlom jó szívvel, aki legalább hallotta már egyszer más előadásban is – akár a Richterében. Amikor nyáron az Il Giardino Armonico Budapesten járt, Luca Pianca egy, az együttes általában vett gyors tempóit firtató kérdésre ezt válaszolta: „Hallgassák csak meg a Musica Antiqua Köln felvételét a Brandenburgi versenyeiből. Sebesség dolgában ők az abszolút csúcstartók.” A mi archívumunk szerint Goebelék produkciójában a „jó értelemben vett német alaposság mutatkozik meg minden hang kidolgozott

Szergej Prokofjev: Klasszikus szimfónia, op. 25; Európai Kamarazenekar, vezényel: Claudio Abbado; I. hegedűverseny, op. 19; Shlomo Mintz – hegedű; Chicagói Szimfonikus Zenekar, vezényel: Claudio Abbado; Romeo és Júlia, I. és II. szvit, op. 64 a/b, részletek; Washingtoni Nemzeti Szimfonikus Zenekar, vezényel: Msztjiszlav Rosztropovics; Alekszander Nyevszkij, op. 78, részletek; Jelena Obrazcova – mezzoszoprán; Londoni Szimfonikus Zenekar, vezényel: Claudio Abbado; III. zongoraverseny, op. 26; Martha Argerich – zongora; Berliini Filharmonikusok, vezényel: Claudio Abbado; Vision fugitives, op. 22, részletek; Szvjatoszlav Richter – zongora; V. szimfónia, op. 100; Clevelandi Zenekar, vezényel: Lorin Maazel

Claude Debussy: Egy faun délutánja; Bostoni Szimfonikus Zenekar, vezényel: Michael Tilson Thomas; g-moll vonósnégyes, op. 10; Melos Quartett; Syrix, Doriot Anthony Dwyer – fuvola; Estampes, Svjatoszlav Richter – zongora; A tenger, Berliini Filharmonikusok, vezényel: Herbert von Karajan; Préludes (első kötet), Arturo Benedetti Michelangeli – zongora; Csellószonáta, Msztjiszlav Rosztropovics – cselló; Benjamin Britten – zongora; Nocturnes, Bostoni Szimfonikus Zenekar, vezényel: Claudio Abbado

voltán keresztül; csupán vérmérséklet kérdése, hogy – egy-két fontos kivételtől eltekintve – az ő tempóik a leggyorsabbak: ez önmagában nem lenne erény vagy hátrány. A kidolgozottságon van a hangsúly, s teljesítményük e téren példamutató.” (Gramofon, Antológia, 1997/4)

Tájékoztatásul: a Panorámában Az English Concert jegyzi a teljes Vivaldi és Händel-albumot.

Prokofjev

Az általam kiválasztott CD-k közül a leghasznosabb. Gazdag, reprezentatív program. Jó belépő Prokofjev zenei világába. Abbado specialistaként tűnik fel, ami ugyan nem igaz, de nem is baj. A kiválasztott felvételek Abbado legjobb korszakából valók. Richter kevesebb, mint három percet kapott, de azért ez már elég ahhoz, hogy a név szerepeljen a borítón...

Debussy

A Faun, a Tengert és a Syrixet leszámítva ezt a CD-t „Debussy – haladóknak” címmel is piacra lehetne dobni. A Vonósnégyes, a Prélűdök teljes első kötete, a Csellószonáta bizony nem könnyű olvasmány. Michelangeli, Richter és Rosztropovics nevei fémmelzik a kiadvány második CD-jét, ami annyira erős, hogy az első CD-n akár izlandi rádiójáték is lehetne.

B. Németh Konrád

Galuppi
Egyházi művek

• Hungaroton Classic •

G A L U P P I

Baldassare Galuppi
Confitebor, Nunc dimittis,
Laudate pueri
González Mónica,
Megyesi-Schwartz Lúcia,
Jónás Krisztina – szóoprán
Németh Judit – alt
Angelica Leánykar,
karigazgató: Gráf Zsuzsanna,
Savaria Baroque Orchestra,
vezényel: Fabio Pirona

Második alkalommal szerepel Baldassare Galuppi neve a Hungaroton-felvételek katalógusában. Az „Il caffè de campagna” után három egyházi műve került – első ízben – rögzítésre. A két felvétel előadógárdájában azonos a karmester, Fabio Pirona, aki előbb a Capella Savariával, ezúttal pedig a Savaria Baroque Orchestra néven szereplő együttessel dolgozott együtt. Visszatérő szereplő González Mónica, akihez most Megyesi-Schwartz Lúcia, Jónás Krisztina és Németh Judit, valamint a Gráf Zsuzsanna vezetésével működő Angelica Leánykar társult.

A felvételen két zsoltár, a *Confitebor tibi Domine* és a *Laudate pueri* fogja közre a Lukács-evangélium gyakran megzenésített részletét, Simeon énekét, a *Nunc dimittis*. Napjaink zenei életében együtt él sokféle (korhűségre törekvő, vagy a bármikori kottára friss szemmel néző) előadásmód – ráadásul a korszakosan régebbi felvételek is rendszeresen felhangzanak (főleg a rádió műsorában – esetleg felvételen a rádió hangarchívumából közkinccsé téve).

Így a hallgató nem tehet mást, mint hogy „nyitott” s meggyőző interpretációt hallva megpróbál hinni a fülének. Galuppi egyházi műveinél ez nem mindig sikerül. Nehezen barátokozunk meg a tételzáró (vagy kadenciát előkészítő) hirtelen-nagy lassításokkal rövid lélegzetű tételek esetében, s néha úgy érezzük, a hangszeres kíséret túlon túl megbízható, mintha nemcsak fegyelmezné, hanem kordában is tartaná az énekeseket. Kérlelhetetlen a vonósbasszus!

Valószínűleg tudatos, koncepciózus elképzelés (feltehetően a karmester sajátja) a tempóazonosságra való törekvés, ám ennek eredménye, hogy néha szétesik egy-egy szakasz. Az viszont nehezen gyarázható meggyőző zenei érveléssel, hogy a szólisták és a kórus váltakozó énekénél miért lassúbb jelentős mértékben a szólistaszakasz.

A „musica sacra” története során hozzá szokhattunk ahhoz a sajátos kettősséghez (szinte axiómához), hogy fontosnak tartjuk a szövegérthetőséget abban az eset-

ben is, ha a hallgató úgysem érti a latinul énekelteket. Akárhogyan is, az előadónak kötelessége kell hogy legyen az érthető szövegmondás, vagyis: tudásának legjavát kellene adnia ebből a szempontból is! Az új felvétel vegyes érzéseket kelt, mert a szöveg hol érthető, hol pedig nem, ráadásul nem függ össze énekesrel, sem magasság-mélység kérdéssel vagy faktúrával, néha a szillabikusan megkomponált frázisok sem érthetőek, máskor jól kivehetőek a

melizmák is. Ugyanakkor viszont a vokális közreműködők hangszíne gyönyörű (néha az egységes tónus kedvéért „leáryékolják” valamely frázist), s mindig értelmesen, tagoltan formálódnak. Ha a szimmetrikus szerkezet megjelenítése iskolásnak hat, arról a hangszeresek mechanikus dinamikai „teraszai” és a didaktikus hangsúlyozásai tehetnek.

A maradandó élményeket a jól kiválasztott szólistáknak köszönhetjük. Harmonikusan illeszkedik Megyesi-Schwartz Lúcia és Jónás Krisztina hangja a duettekben, kamatozik Németh Judit több műfajban szerzett jártassága is: tud hatásos, súlyos lenni (Monteverdi Poppeájának Octaviája jut eszünkbe), máskor nemes egyszerűséggel tolmácsolja szövegét, mint oratóriumok esetében oly sokszor.

Sokoldalúan csillogtatja meg tehetségét a ráosztott hat tételben González Mónica. Csengőhangú, virtuóz koloratúra-énekes, míg máskor épp mély regiszterének teltségével lep meg. Neki csak azt róhatjuk fel, hogy nem éri át a szöveg szóról szóra történő közlés jellegű funkciójának fontosságát. Lépten-nyomon azon vesszük észre magunkat, hogy öncélúan gyönyörködünk a szép hangban, már-már függetlenül attól, hogy mit énekel.

Az Angelica Leánykar kulturáltan, de jólnevelten-iskolásan énekel. Nem az ő hibájuk, hogy túlük e teljesítménnyel is megelégedett a karmester, s a felvételt készítő gárda. Kár, mert hangversenyszerepléseik alapján biztosra vehető, hogy több telik tőlük.

Fittler Katalin

Bartók-összkiadás

29 CD-n
20 CD
áráért

NYERJEN AUDIOFIL BAKELITLEMEZEKET

A Phonologue-tól

1. Nevezzen meg Rodrigón kívül még két spanyol zeneszerzót!
2. Melyik országból származik Sergio Mendes?

A válaszokat október 15-ig küldjék el szerkesztőségünkbe postán, e-mailben (gramofon@bmc.hu) vagy SMS-ben (06-20-934-1397)!

Előző havi játékunk nyertese **Nagy István**, 1182 Budapest. Nyereményét postán küldjük el neki. Gratulálunk!

A teljes
hanglemezvásárlást
megtekintheti
a Phonologue címen
(1065 Budapest,
Bajcsy-Zsilinszky út 5.),
vagy érdeklődhet telefonon a
269-6820-as
telefonszámon.

A szultáni udvar hangszerei: a nagy gongok előtt a gamelán dobja, a kendang (Dzsogdzsakarta, Közép-Jáva)

II. RÉSZ – Gamelán Közép-Jáván és Balin

Sorozatunk bevezető részében nagy vonalakban bemutatuk, mikor tűnt fel először az indonéz zene az európai tudat horizontján, és röviden kialakulásának kulturális hátterébe is bepillantottunk. A gamelán, ez a sajátos zenekar, mely elsősorban fémötvözetű gongok és más metallofonok körütekintően válogatott tárából áll, az utóbbi évszázadban világhírnevet vívott ki magának. A mostani és a következő részben ennek a sajátos formációnak főbb dialektusaival, három indonéz hagyományterület: Bali, Közép- és Nyugat-Jáva klasszikus zenéjének legérdekesebb jellemzőivel ismerkedhetnek meg olvasóink.

Jáva és Bali, a két szomszédos sziget Indonézia legmarkánsabb kulturális jegyeinek őrzői. De ki hinné, hogy ez a két magasrendű kultúra közel fél évezred óta egymástól teljesen függetlenül fejlődik tovább? Csupán szűk tengersizoros választja el a két világot, mégis bizony nem sokkal többet tudnak egymásról, mint mi innen, több mint tízezer kilométer távolságból. A balinéz kultúra – és benne a bali zene is – számtalán jávai kultúra: A 16. század végén Jáva az iszlám bámulatos és villámgyors sikerének a színhelye. A jávai társadalom egy kis csoportja és velük együtt a hanyatló Madzsapahit rádzsa-dinasztia megmaradó udvari közössége a muzulmán térítők elől menekülve sodródott Jáva mind keletibb régióiba, majd Balira, ahol már zavartalanul gyakorolhatta addigi szokásait. Bali ma is az indonéz hinduizmus központja, az egyetlen nem muzulmán sziget a több ezerből. Vajon mi a receptje markáns identitásuk megőrzésének?

Bali: egész évben bál

Bali túlélésének titka páratlanul kedvező éghajlatában és elhelyezkedésében rejlik. Ma már jórészt a turizmus által a sziget teljesen önálló, gazdaságilag független állam az államban. A viszonylagos jólét, a turisták fokozott érdeklődése pedig reflektorfénybe vonja kultúrájának leglátványosabb, legegzetikusabb elemeit. Ezek persze igazi élményt akkor nyújtanak, ha saját önálló közegükben szemléljük őket. A bali zene

ugyanis igazi programzene: az itteni emberek hétköznapijainak az istenségeik számára felajánlott áldozati szertartások szabnak rendet, így a művészeti formáknak, a zenének is szakrális jellege van, sőt ez a szakralitás adja a kulcsot jelrendszerük megértéséhez. Ilyen körülmények között nehezen lehet műfajokra szegmentálni a zenét. Az egyházi zene és világi zene fogalmának sincs értelme olyan közegben, ahol az élet természetes velejárói a vallásos motívumok. Távol a legnagyobb turistaövezetektől, a sziget meghittebb zugaiban nem telik el hét templomi fesztiválok nélkül, amikor a közösségi szertartások mellett, azok részeként, szinte egyfolytában szól a gamelán, táncelőadások és éjszakákon átívelő vajangbáb-játékok láthatók. A zenekarok tagjai általában félprofesszionális muzsikusok, akik a napi munkából hazatérve ülnek le délutánonként gyakorolni az esti előadásra.

A bali gamelán hangszerei – többnyire fémeszközök, ritkábban bambuszfúvósok, elvétve fainstrumentumok – annyiban hasonlítanak jávai rokonaikra, hogy ezek is általában Indonézia két legismertebb hangsorára, a pelogra vagy a szalendróra vannak csiszolva-hangolva, de nem ritka az úgynevezett gamelán angklung sem, amelynek a hangszerei mindössze négy hangra osztják az oktávot – igazi bali sajátosság. A pelog, illetve a szalendro hangsorok definiálásával óvatosan kell bánni. Az bizonyos és állandó, hogy a szalendro öt hangból áll, a pelog pedig hétből, ám ezek közül kettő félhang, vagy inkább „mellékhang”, amit ritkábban használnak, illetve – főleg jávai területeken – a pelog hangsorváltozatait (szintén pentaton skálákat) képezik velük. Az egyes skálák hangközeiről már nem lehet ennyire akadémikus biztonsággal beszélni: nem temperált zenéről van ugyanis szó, olyannyira nem, hogy egyes települések, királyi udvarok zenekarát fel lehet ismerni abból, milyen hangközértékekre hangolták hangszereiket. A zenekari formációnak emiatt is nagy a jelentősége: a hangszereket együttesen belül idomítják egymáshoz, ezért aztán előfordul, hogy két szomszédos város zenészei nem tudnak együtt muzsikálni – a fém hangszereket természetesen nem lehet időről időre újrhangolni –, ám annál büszkébbek saját, önálló, stílusképző szalendrójukra, illetve pelogjukra.

A bali gamelán további jellemzője az egyes szólamok páros megosztottsága. Aki hallott már ilyen zenét, de nem láthatta a gyakorlatát, annak először talán a „sebesség” tűnik fel, illetve a tempó villámgyors, hullámzásszerű változásai. A gyorsaság titka, hogy majdnem minden hangszerből kettő van, vagy néha egy hangszeren két játékos négykezesezik, és az egyikük a dallam- vagy ritmusív páratlan, míg a másik csak a páros hangjait üti. Tehát minden szólamot felváltva játszanak a zenészpárok, ami meglehetősen koncentráltást igénylő feladat.

Bár a turizmust valóban úgy említhetjük, mint a balinéz művészet „főszponzorát”, sajnos azonban az is tény, hogy legalább annyira meg is öl sok műfajt, mint amennyire életben tartja őket. Bár nem tartozik a gamelán műfajok közé, méltán szerzett világhírnevet magának a kecak, ez a sajátosan „a capella” forma. A kecak a Rámájána őseposz egyik epizódjának színpadi adaptációja, a hindu majomisten Hanumánnak és majomseregének éneke. Önálló műfajja csak a 20. század elején vált, amikor Bali Gauginje, a német származású festő-muzsikus Walter Spies az első élmény hatására kiemelte az eposz keretei közül. Ez a rendkívül dinamikus és virtuóz produkció akár hetven ember közös szájritmizálásának az eredménye, akik összehangolt kórusban, felvált-

FÜSZEREK

INDONÉZIÁBÓL

va gajdolják a „cak” szótagot. (Milyen érdekes, hogy itt is egy nagyobb formáció koncentrált teljesítménye okozza a revelációt, és valóban, a kisebb kamarafelállásokkal egész Indonéziában csak ritkán találkozhatunk.) A kecak nyújtotta kivételes látvány- és hangélmény a nyugati közönség abszolút kedvence, viszont a háttérétől megfosztva nem képes megújulni. Ezért maguk a bali emberek már nem szívesen hallgatják, számukra – a koherens tartalom és a fent elsorolt kötődések hiánya miatt – a kecak valójában nem mond semmit. Így aztán létezik egy műfaj, amit előbb-utóbb a turisták is elfelejtenek, és akkor végleg véget ér hosszúra nyújtott haldoklása. Sok más zenei formának ugyanez a sorsa itt, a külföldi lelkesedés egy ideig mesterségesen életben tartja külsőségeit, aztán ha megunja, eldobja.

Jáva: a szultán védőszárnyai alatt

Közép-Jáva zenei életének fennmaradása ennél biztosabbnak mondható, hiszen állandóságát két szultáni udvar is szavatolja. A hagyományos főváros, Dzsogdzsakarta dinasztiáját a holland gyarmati fennhatóság előbb megosztotta, majd fokozatosan megfosztotta hatalmától, bár a szultán tekintélye ma ugyanakkora a nép körében, mint bármikor. Befolyása az angol királynőéhez hasonló, de büszkén vállalja, hogy a patinás jávai művészetek fölött is atyáskodjon: a dzsogdzsai és szurakartai rezidenciák mindenki előtt nyitva állnak, és az udvari zenészek és táncosok mindennap tartanak bemutatókat. A művészet itt már inkább öncélú szórakozás, mint Balin, ahol a *l'art pour l'art* nem értelmezhető fogalom. (Vajon hogy tetszett volna Debussynek anno, ha jávai helyett bali zenészeket hall Párizsban?...) Az udvari zenék eredetéről nem sokat tudni, de az tény, hogy a gamelán ma a jávai emberek minden rétegének a zenéje, nem ritkán a legegyszerűbb rik-sahajtok lehetnek zseniális muzsikuskok vagy bábosok. Az itteni emberek átlagon felüli művészi érzéke megmutatkozik a különböző iparművészeti tárgyokban is: az utcákon egymás mellett sorakoznak a batikolt kelméket és festményeket, fadarabokat értékesítő boltok, és a gamelán hangszereinek ornamentikája is külön esztétikai élmény.

A jávai gamelán zenéjének ismertén fenséges, hömpölygő stílusa bizonyára táplálkozik a jávai időszemléletből, amely olyannyira eltér az európaiótól. Az itteni erények között első helyen szerepel a türelem és a tolerancia, ami csak úgy lehetséges, ha az élet nyugodt, lassú mederben halad. Másrészt ez a zene vállalja arisztokratikus jellegét, még akkor is, ha ezáltal kissé nehézkessé válik. A hangszerek elrendezése érdekes geometrikus formát mutat. A Balin látottakhoz hasonlóan itt is minden hangszernek van egy párja, de egy kompozíción belül mindig csak az egyik szerepel a hangnemtől függően. A közönséggel szemben rendszerint a szalendro, míg erre merőlegesen a pelog hangolású instrumentumok helyezkednek el. Minden hangszerfajta eléggé szigorúan behatárolt, önálló szólammal rendelkezik. Elöl láthatók a fémmelvezet felsorakoztató metallofonok; ezek közül is dallamvivő a *száron*, az egy oktávval alacsonyabb hangolású *demung*, mellettük pedig a kísérő *szlentem*, melynek hangját a nyelvek alá helyezett vastag bambuszcsövek erősítik. Mögöttük foglalnak helyet a legkülönbözőbb gongcsaládok, előbb a kétsoros *bonang*, aztán nagyobb méretű testvére, a *kempul*, leghátul pedig a *gong ageng*, vagyis maga a nagygong. A szólamok szerepe is ehhez hasonló, piramidális felépítésű. A dallamot az elülső

száron- és demungjátékosok tolmácsolják, de közreműködhet mellettük pengetős (*celempung*), vonós (a vitatott arab/kínai eredetű kéthúros *rebab*) és fúvós hangszer (*szuling*) is. A zene alapütemét, a mátrát le lehet bontani kisebb egységekre, és ezeknek a határát jelzik a zenészek számára a gongok, közülük is a nagyobb *kempul*, és természetesen a *gong ageng* adja meg minden periódus zárlatát.

Említettük, hogy Balin a zenének rendkívül jelentős kultikus jellege van, ezért szinte mindig és mindenhol kiszűrődik a hangja. Dzsogdzsában nincsenek ilyen kötöttségek, de mivel a gamelán itt is a zene alapnyelvének tekinthető, alkalmazási köre sem kevésbé széles: a klasszikus tánc- és vajangkíséreten túl előszeretettel jelenik meg például keresztény istentiszteleteken az orgona helyett, de bármilyen utcai rendezvénytől az esküvőig szinte mindenhol. Igaza lehet Kárpáti János tanár úrnak, aki a Kelet zenéjét összefoglaló olvasmányos kötetében bizonyosra veszi, hogy egy olyan társadalomban, ahol nincs különbség a gazdagok és szegények, arisztokraták és egyszerűbb emberek szórakozása és művészi élménye között, ott a korunkra jellemző elidegenedett életérzés sem szül ellentmondásos érzelmeket.

Nyugat-Jáva: két királyság mostohája

Jáva szigetének nyugati felén a húszmillió szundanéz etnikum kultúrája mindeddig árnyékban maradt a zenét kedvelő széles közönség előtt. Nyugat-Jávát a turizmus kevésbé részesíti érdeklődésben, ezért aztán zenéjének közreadása sem ígérkezik anyagilag gyümölcsöző vállalkozásnak. Itt nincsenek uralkodói rezidenciák, kevesebb a látóvaló. A szundai emberek nomád múlttal rendelkeznek, ezért legrégebb hangszereik nem a nehéz fémtárgyak, hanem könnyebb bambuszfurulyák és pengetősök. Telepedésük után átvették a gamelánt, de megtartották régi vándortulajdonságukat: olthatatlan kíváncsiságukat és nyitottságukat. Emiatt aztán a szunda zene a jávai és bali kultúra mostohagyermekének is tekinthető, hiszen a két dialektus legmaradandóbb elemeit oltotta magába, és ezekkel együtt őrizte meg alapvető variabilitását. Erről a rendkívül érdekes fúzióról olvashatnak következő számunkban.

H. Magyari Kornél

Gamelán angklung négykezesével zenészekkel (Bali)

Makám

A Közelítések a Makám első komoly önálló teljesítménye 1988-ból. A mostani gesztusértékű újrakiadás a Hungaroton Classic gondozásában jelenik meg, egyben Krulikék kezdeményezéseinek elismerése, legitimizálása a kiadó eddigi CD-repertoárján belül.

A '88-as kiadás felvételei mellett három másik szerzemény is szerepel a hőskorból, a Makám és Kolinda elődjének számító C. S. Ö. (Creativ Stúdió 5) formáció idejéből (Bhairaw Ti, Előjáték, Töredék). A mostani új kiadást amúgy is egy teljesen újragondolt, átdolgozott lemezkonceptió és sorszorrend jellemzi: visszatekintés és folytatás. Az akkor markáns fellépéssel induló zenekar – amely hangsúlyozta, hogy mintegy engedő áthaladni magán a külső kultúrák hatásait – most számvetést tart. Minden biztonnyal ennek jegyében vált például a '88-as kiadás nyitánya, a Keleti pu. most a lemez zárótételévé.

Az akkori Makám nem egy zenészének iri-

***

Makám
Közelítések/Approaches
Hungaroton Classic

gyelten jó dolga volt az együttesben, főleg azoknak, akiknek szimfonikus zenekari fő elfoglaltságuk mellett valóban egészen új szintet hozott az életükbe a Makám zenei li-

beralizmusa, Krulik Zoltán és Szőke Szabolcs máig kivételes nyitottsága. De az is ismert tény, hogy legalább ennyien – főleg a „főállású” jazzesek közül – hamarosan sza-

Vitto

Carioca az a személy vagy dolog, aki vagy ami Rio de Janeiro hírneves városából származik – mint a borító tömör kislexikonféleségéből megtudom. Vitto Meirelles is carioca, és persze Rióban nehéz lehet olyan embert találni, akinek valamilyen formán ne lenne köze a zenéhez. Vitto gitáros-énekesként követi a brazil igrichagyományt, beleértve annak minden ágát, hiszen dalszöveget költ, komponál, hangszerel. Dalaiiban a hagyományosan sokszínű brazil mondavilág elevenedik meg a katolikus szentektől a rabszolgák és indiánok mitológiájának szereplőin át a nagy riói zenészegyéniiségekig, akik ma már legalább annyira legendahősök, mint mondjuk a joruba tengeristenő, lemanjá. Ez a világ, ez a mágikus-realisztikus milió adja meg a lemez tartalmának sava-borsát. Meglepő, mennyire szervesen asszimilálódott például a behurcolt jorubák kultúrája, akik amúgy Nigériában, Nyugat-Afrika legnagyobb országában még ma is az egyik legjelentékenyebb etni-

***

Vitto
Ritual carioca
Detour - Warner

kumot képviselik. Mindez érdekes, szép és jó. Ha még pezsgően izgalmas zene is járulna hozzá, azt írnám, kimagasló. Vitto zenéje nem rossz, félreértés ne essék, az arányok

tolódnak kicsit a hangszeres kifejezéstől a portugál nyelvű szövegek felé. A több versszakos költemények nagyon igényesek, tartalmasak és a hallgatótól meglehetősen odafi-

Master Musicians of Jajouka

badulni akartak Krulik kompozícióinak minimalista kötöttségéből. Ilyen szigorú zene ez, de épp ebben a hatása, ezt a szigort használta kiáltványjellegéhez. Tény, hogy a lemez egyetlen komoly „improvizációs” epizódja Szalai Péter és Steven James duóbetétje (jobb híján írok improvizációt az indiai klasszikus zene kötöten rögtönző karakterére, amelyre igazi magyar kifejezés nincs, fogalom is alig...), és az embernek megszakad a szíve, ha arra gondol, hogy ezen a remek lemezen pont a zenekarvezető-szerző Krulik stílusa féloldalas – szép 12 húros gitársounddal, de egy hangnyi rögtönzött gondolat nélkül. Aligha a szerénység vezette, éppen bátorságára vall a Bhairav Ti című tétel, még a C. S. Ö.-időkből, amin Krulik a szitárhoz nyúl. Ma már talán ő is szentségtörésnek érzi, mindazonáltal a darab hallgatható. A szerző Krulik viszont kivívta magának a Hungaroton elismerését, és a lemez úttörő jellege is tagadhatatlan.

Danila Attila

gyelést igényelnek. Fontosságukat azzal is hangsúlyozza a kiadó, hogy mellettük angol és francia fordításukat is közli. Olvasásuk, főleg az elején brazil-portugál kifejezésekkel megterhelve, érdekes és izgalmas, ám a zenei kidolgozás szinte végig csupán bártortalan szolgálója mindennek. Itt-ott felfedeztünk tipikus ritmusokat, érdekesen diszsonáns megoldásokat, de izgalmas innovációk helyett többnyire fülbemászó és onnan aztán gyorsan ki is költöző dallamocskákat találunk. Azért nem kommersz zenéről van szó, Nico Assunção például egy helyen basszusgitárostól meglepően lírai szólóval kényeztet bennünket.

A CD borítója szerint Rióban nagyon sok zenész van, és Vitto ezek közül az egyik fiatal tehetség. Becsülendő az önismeret, hiszen a megfogalmazás pontos lehet. Vitto zenéje pergő ritmusokkal, egyszerű felépítésével igazi riói slágerzene, ami kellemes szórakozást nyújthat unalmas napokra.

Hegymegi Ákos

**Master Musicians
of Jajouka
Featuring
Bachir Attar
Point Music
- Universal**

Magrib arab zenészek játszanak itt együtt indiai zenésszel. Bár az észak-indiai zenében vannak arab hatások, de ezek egy vallás és nem egy nép terjeszkedésével jutottak el idáig, magyarul ez a kevés rokon elem is csak sokszorosán áttételes formában nevezhető rokonnak. Mindezt csak azért írom, hogy tisztázzam, marokkói és hindusztáni művészek közös projektje csak európai ötlet lehet, és talán a tablás-producer Talvin Singhnek sem jut eszébe, ha nincs Londonban magánstúdiója, ahol a hétfégi ambientpartikra előkeverik a jó kis etnofelvételeket. No meg ha a Jajouka világsikerét nem a Rolling Stonesszal közös koncertjei által szerezte volna. Erről az egészről persze elsősorban nem ezek a nagyon tehetséges zenészek tehetnek. A lemez olyan, mintha a hókuszpókusz szintetizátormáz alatt lenne egy rejtett üzenet is, amit értő füleknek szántak. Vagy inkább mintha két teljesen különböző közönségnek csinálták volna. A trackek ugyanis egymást felváltva tartalmaznak samplerrel több sávon összeállított mozzanatokot és eredeti, igazi, dokumentumértékű marokkói felvételeket. A két vezető zenész, a zurnás Bachir Attar, a Jajouka vezetője és Talvin Singh tablán és dobon megpróbál valamit művelni a groove-okra, de főleg Attarnak ez egyszerűen nem megy, és hallhatóan csak szenved hangszerével a stúdióban. Ha pedig figyelembe vesszük a tálarendszernek emberi léptékekkel fel sem fogható virtuális méreteit, ehhez képest bizony Singh is rendesen kiszúrja a szemünket egy-két szépen intonált figurával. Talán nemesen didaktikus szándék vezette a producert, amikor úgy döntött, ezek közé a darabok közé ékeli az autentikus felvételeket, amelyek egytől egyig nagyon jók? Ismertessük meg az európai fiatalokkal, milyen is a mi zenénk? Aligha lehet komolyan venni ezt az ötletet, jobb viszont nincsen.

Aki lélekben tiszta, annak minden dolgok tiszták – tartja egy arab mondás, amit a CD borítója is idéz. Ezek után vagy én vagyok romlott, vagy ez a lemez az. Szerintem nem jó, de tudom, többen vannak (a kritikusok között is) azok, akiknek ez kell. Nem baj...

H. Magyar Kornél

Jazz

a rendszerváltás tizedik évében

A

A rendszerváltás környékén kezdtem koncertező zenésszé élni, ebből fakadóan a rendszerváltástól nem nagyon vártam semmit, csak elszenvettem azt. Örültem neki. A jazz-zenész értelemszerűen szabadságszerető.

Friedrich Károly vitaindító cikkében érezte, hogy a bekövetkezett változás nem volt egyértelműen pozitív. A jazz-zenészek renoméja egyértelműen csökkent, ahogy ő fogalmaz, társadalmi elismertségünk valahová a portás és a takarító iránt érzett respektus környékére esett. Közben az oktatás intézményesültsége nőtt. A legmagasabb szintű jazziskola jogilag már nem a Bartók Béla szakközépiskolához, hanem a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolához tartozik. Minap hívott fel ismeretlenül és kétségbeesetten egy frissen végzett kollégám, hogy most mit kezdjen hűlőfélben lévő diplomájával. Semmi biztató nem jutott eszembe. Viszont meglehetősen méltánytalan helyzet alakult ki azokkal a zenészekkel, köztük velem, akik jazz-zenészek maradtak, részt vesznek az oktatásban, és még a régi papírt kapták meg. Jobb esetben egyszerűen csak értékarányosan kevesebb pénzt kapnak, mint régebben, rosszabb esetben kirúgják őket a munkahelyükről. Persze a lehetőség adott, hogy még egyszer elvégezzék ugyanazt az iskolát, és nem kevesen élnek is ezzel a lehetőséggel.

Magyarországon az az egészségtelen gyakorlat alakult ki, hogy a zenészek maguk tárgyalják le, szervezik meg a koncertjeiket. Régen a kultúrházakban, egyetemi klubokban volt keret, amit csekély szer-

vezőkészséggel meg lehetett kapni. Most nincs. Eddig volt a Soros Alapítvány támogatása, oda kicsit több szervezőkészség kellett, úgy hallom, most már az sincs. Van egy-két zenész, aki jól ért a marketinghez, de nem feltétlenül ők a legkvalitásosabb muzsikuskok. A jó marketing teljes embert igényel, nincs mellette idő gyakorolni.

Volt szerencsém jó párszor játszani Nyugaton. Azt tapasztaltam, hogy minden igazán aktív muzsikusk menedzseren keresztül köti le a munkáját. Ismerem az aktív magyar jazz-zenészek társadalma szinte teljes keresztmetszetét. Eddig két olyan esetről tudok, hogy nemzetközi kapcsolatokkal bíró magyar menedzser „alányúlt” volna egy tehetséges zenésznek. Mindössze kettőről. Siralmas, de legalább kettőről már hallottam. Talán ők az első fecskék, remélem, hogy nem az utolsók.

Magyarországon mostanában van igény arra, hogy nemzetközi sztárokat meghívjanak, és van rá szervezőerő, hogy erre a pénzt megteremtsék. A tíz-húszezer dolláros díjazású koncertek nem ritkák. Ez önmagában jó. De közben pesti koncerteken négyezer, jobb esetben tízezer forintért játszanak rendkívül nagy erejű magyar muzsikuskok is.

Remélem, a második, harmadik menedzser fecskék rájönnek, hogy jó marketinggel, méltó gázsikkal létre lehet hozni olyan vállalható honi produkciókat, amelyekben még ők is kereshetnek. Hogy a zenész végre csinálhassa azt, amihez ért. Zenéljen.

Juhász Gábor

Dániel

Montreux-ben is első

Második alkalommal tartottak tehetségkutató zongoraversenyt a híres-neves montreux-i (Svájc) jazzfesztiválon. Gonda János ajánlására Szabó Sz. Dániel, a Zeneakadémia Jazz Tanszékének idén végzett hallgatója képviselte Magyarországot. A kb. 40-50 beküldött demofelvétel alapján tíz versenyzőt hívtak meg a fesztiválra, köztük Szabó Sz. Dánielt. Naponta ketten játszottak az elődöntőben, ahol a demóhoz hasonlóan egy-egy jazz standardet és saját szerzeményt kellett eljátszani. A döntőbe már csak hárman kerültek, egy amerikai fiú, egy német és a magyar.

– A szóló zongorázás nagyon szabad műfaj – mondja Szabó Sz. Dániel –, és a saját szerzeményeken keresztül nagyon jól be tudjuk mutatni a saját egyéniségünket, a saját nemzeti zenénket, esetleg népzenei vagy komolyzenei elemeket is bele lehetett szőni ezekbe. Ezt meg is tette minden versenyző, fel lehetett ismerni az angol versenyző játékát, fel lehetett ismerni az amerikaiét, ők tipikusan mainstream jazzt játszottak. Az európaiakra, így rám is, inkább az volt jellemző, hogy amikor a standardet játszottuk, akkor a hagyományos jazznyelvet képviseltük inkább, a saját szerzeményekben meg sokkal inkább érvényesült a saját egyéniségünk.

A fiatal magyar zongorista minden erőszakoltság nélkül megpróbálta saját szerzeményeiben is felvonultatni a nemzeti elemeket, hiszen Bartók zenéjét nagyon szereti. Az egyéniség nagyon érdekelte a zsűrit.

– Az elődöntő utáni pillanatok na-

gyon rázósak voltak, utolsó nap játszottam. Akkor megvacsoráztattak bennünket, és a szomszéd asztalnál a zsűri eldöntötte, hogy melyik három versenyző jusson be a pontszámok alapján. Utólag tudtam meg, hogy egyértelműen a legmagasabb pontszámmal jutottam be. A döntőben sorrendben második voltam, pedig addig névsor szerint léptünk színpadra. Lezajlott a döntő, és egy negyedórás szünet után eldöntötték, hogy én kaptam a legtöbb pontot, állítólag minden zsűritagtól. Ekkor ünnepélyesen bejelentették a végeredményt.

A másnapi gálán Szabó Sz. Dániel újra színpadra léphetett, és a díjakat is megkapta: egy tízezer frankos pénzdíjat, amelyet a verseny névadó szponzora után Jas Hennessy-öszöndíjnak neveznek, egy New York-i utazást a Jazzoktatók Nemzetközi Szövetségének (IAJE) konferenciájára jövő év elején, ahol koncertet is adhat. Legfőképpen pedig jövő nyáron is játszhat Montreux-ben, ami azért különösen érdekes, mert a tavalyi győztes koncertjét idén George Benson és Diana Krall kettős koncertje elé szervezték. A versenyen a Steinway cég is jelen volt, felvételeket is készítettek.

Szabó a fesztiválprogram kapcsán úgy találta, hogy kettős tendencia érvényesült. Nyilvánvaló, hogy a szervezők az üzleti szempontokra is figyelemmel voltak, sokféle zenei stílus volt jelen a fesztiválon, de a két fő koncertpódiumon főleg jazz-zenészek játszottak. Például George Benson játszott hagyományos jazz standardeket Diana Krall-lal, bebop gitározással, majd egy

SZABÓ SZ. DÁNIEL

1975-ben született Pécsen. A Művészeti Szabadiskolában Apagyi Mária növendéke volt, ahol Csepregi Gyula, György Ákos révén találkozott először a jazzel. A JPTE-n magyar-francia szakra iratkozott be, közben Binder Károly magántanítványa, de a bölcsészkar helyett inkább jelentkezett a Zene-művészeti Főiskolára, szintén Binderhez. Még diploma előtt megosztott első díjat nyert a Magyar Rádió tehetségkutató versenyén, '97-ben Vilniusban az improvizációs versenyen lett második, de első díjat nem adtak ki. Jelenleg a Free Mind triót helyezi előtérbe Szendőfi Péterrel (dob) és Mits Gergellyel (basszusgitár) más együtteseivel szemben. November végére tervezik első lemezüket Binder Károly révén (BMM). Dobos László pécsi stúdiója fogja első szólózongoralemezét megjelentetni, a londoni Magyar Intézet pedig november elején lépteti fel. Illusztrációnk a Warner-Magneoton által kiadott '98-as debütáló lemeze.

félórával később egyik poplemezét adta elő élőben.

– Úgy érzem, és a versenyzőtársaimmal is megbeszéltük, hogy ma a jazzben improvizálni kell, azon belül viszont a kereteket maximálisan szét lehet feszíteni. Nincs már értelme kategóriákról beszélni, mert a szűk értelemben vett jazzt már főleg csak az amerikaiaktól várják, és tőlük el is fogadják, meg is hallgatják, de ha én magyarként odamegyek, akkor tőlem valami egész mást is várnak.

Zipernovszky Kornél

Didier Lockwood

Tribute to Stéphane Grappelli

• Dreyfus Jazz – MusiCDome •

Didier Lockwood új CD-jével ez év júniusában egy külföldi lemezboltban találkoztam először. Ottani árát drágának találtam, ezért úgy határoztam, hogy majd itthon fogom megvenni, hiszen ma már nálunk is kapható minden. Hazatérvén bementem az egyik legnagyobb belvárosi szaküzletbe, ahol meglepetésemre egyetlen Lockwood-CD sem volt található. Szerencsére röviddel később egy bevásárlóközpont lemezboltjában megtaláltam a keresett új albumot több régebbi, jól ismert Lockwood-felvétel társaságában.

Meghallgatván az új lemezt, az élmény minden várakozást felülmúlt. Három európai jazzóriás tisztelget a halhatatlan Stéphane Grappelli emlékének: Lockwood hegedül, Bireli Lagrene gitározik, N. H. Ørsted Pedersen bőgőzik, ezúttal mindhárman erősítő nélkül, akusztikusan, ahogy a felejthetetlen mester is tette hosszú pályafutása során. Jelen esetben nem túlzás mindhárom előadóval kapcsolatban a zseniális jelzőt használni. A dániai születésű, Koppenhágában élő N. H. Ørsted Pedersen neve közismert, három és fél évtize-

Didier Lockwood

de van a világ jazzbögőseinek élvonalában, legjobb felvételeit alighanem Oscar Petersonnal készítette. A párizsi gitáros, Bireli Lagrene pályája egyre feljebb ível, sokoldalú, rendkívül virtuóz muzsikus. Megismétlem, amit korábban már leírtam róla: a mainstream jazz vonalán világelsőnek tartom hangszerén, ismereteim szerint jelenleg Amerikában sincs senki, aki megközelítené swing-bebop interpretációjának rendkívül magas színvonalát. A trió vezetője a hegedűs Didier Lockwood, akiről a Gramofon 1997. évi 3. számában már elragadtatással írtam, öt csillaggal értékeltem akkoriban megjelent, Storyboard című lemezét. Időközben alkalmam volt beszerezni és megismerni több 90-es évekbeli felvételét, valamennyi arról győzött meg, hogy a rendkívüli adottságú jazzhegedűs ma minden kétséget kizáróan a világanglista első helyére került, mivel a jazzhegedűsök koronázatlan királya, Stéphane Grappelli 1997-ben elhunyt.

A Lockwood-Lagrene-NHØP trió új lemeze több, mint tisztelgés vagy nosztalgiazás egy páratlanul nagy egyéniség emlékének, aki hajdani társával, Django Reinhardtal olyan stílust teremtett, amely immár hét évtizede az egyik legsikeresebb irányzat a jazz világában. Ha valakinek ez a siker

netán „gyanús” lenne, ajánlom szíves figyelmébe a Hot Club de France 30-as évekbeli zenéjét összevetni Grappelli egyik legutolsó lemezével, amelyet a holland Rosenberg trióval készített a 90-es évek közepén. Egyedülállóan tiszta, egyenes fejlődési vonal, amelynek nincs vége: itt a folytatás, amely ékes bizonyíték arra, hogy Grappelli és zenéje örök érték, kincseshánya. Lockwoodék látszólag a bevált receptet használják, hiszen a műsorban olyan közismert örökzöldek szerepelnek a Grappelli-repertoárból, mint az I Got Rhythm, Nuages, All The Things You Are, Misty, Pentup House stb. Ez azonban csak a keret, a váz. A trió előadásában már ez is más, még jobban, még szebben megformált, az improvizációk pedig új tartalmat adnak, emelkedettebb művészi szférába emelik a jól ismert muzsikát. Ha valamit Grappelli szemére vetettek a szigorú kritikusok, az a zenéjén időnként átszűrődő szalonzenei reminiscencia volt. Jelen esetben erről nem beszélhetünk, ez a trió az első másodperctől az utolsóig szintiszta jazzmuzsikát játszik. Lockwood hegedűjátékáról nehéz hétköznapi szavakkal beszélni, a most 44 éves művész alighanem pályája csúcására érkezett. Játszott már a hagyományos mainstreamtől az elektronikus jazzrockig

Freddy Cole

Merry Go Round

• Telarc – Karsay és Tsa. •

SWING. Így, csupa nagybetűvel, amerikai-angolul. Egy érzés, amit csak nagyon ritka esetben érezhetünk meg, hogy milyen is igazán. Freddy Cole-nak ez esetben sikerült. Persze sokan gondoljuk, hogy Nat King Cole kisöccse és Natalie Cole nagybácsija nem is tehetne másképp.

A Telarc kiadó ezúttal egy olyan lemezzel jelentkezett, amelyet nemcsak a „sztárszólista” miatt vehetnek meg, hanem a „sztárkísérők” miatt is. Amikor először kézbe vettem a CD-t, rögtön szemem szúrt egy oda nem illő név: Lou Marini. Vajon mit keres egy Cole-stílusú lemezen a Blues Brothers Band szaxofonos? Azután megértettem. Altfuvolázása visszarepít minket az ötvenes évek Amerikájának csodás világába, szinte látjuk magunk előtt az akkori autókat és ruhákat, filmfeliratokat (ezek a Merry Go Round és If You Went Away című számok). De természetesen a többiek sem második vonalbeli zenészek a háttérben. Cedar Walton zongorista az abszolút szólista a lemezen, ha Freddy Cole nem kíséri magát, Mr. Walton megteszi helyette. És milyen fantasztikusan! Hab a tortán George Mraz töké-

Freddy Cole

Freddy Cole – ének, zongora
 Cedar Walton – zongora
 George Mraz, Herman Burney – bőgő
 Curtis Boyd – dob
 Jerry Byrd – gitár
 Lew Soloff – trombita
 Steve Davis – trombon
 Eric Alexander – tenorszaxofon
 Lou Marini – altszaxofon, altfuvola
 Gary Smulyan – bariton-szaxofon

letes bőgözése és Jerry Byrd gitározása. A dobos merevsége is illik a képbe. A fúvósok pedig mind azért jók, mert nem modernítik el a zenét

Coltrane utáni hangzatokkal és futammal, csak tiszta swinget játszanak. A nagy standardok közül az I Remember You és a Smoke Gets in Your

Didier Lockwood – hegedű
Bireli Lagrene – gitár
Niels Henning Ørsted Pedersen – bőgő

szinte mindent, mindig a legnagyobb igényességgel. Ez a produkciója egy tökéletesen beérett művész letisztult, ugyanakkor közérthető zenéje, amely semmiféle magyarázatot nem igényel. Ezt egyszerűen hallani kell!

Deseő Csaba

Eyes található a korongon, bizonyára a Nat King Cole-stílus rajongói ennél jóval többet is találnak majd a kedvenceik közül. A hatos tracken (Through a Long and Sleepless Night) hibátlan big band-hangzást ér el az öt fűvós.
A lemezről viszont hiányolom, hogy nem elég egyértelmű, hogy ki írta a hangszereléseket, pedig nagyon jók (ezt az információt csak belül találjuk meg). Természetesen Mr. Cole zongorázása nem összehasonlítható Cedar Waltonéval, de neki is megvan a maga bája. A 11 track közül kétharmad-egyharmad arányban oszlanak meg a lassú és a medium nóták, nagy tempójú nincs köztük. A borítón az elegáns Freddy Cole-t látjuk, ami az egész lemezt jellemzi, főleg háttérzenének alkalmas. A külsőhöz képest elég száraz a füzet belseje. Tömény szöveg, semmi szín, semmi kép. Tudom, hogy ez nem ront a zenén, de én – és bizonyára mások is – szeretem látni a stúdióban készült fotókon a jókedvű munka pillanatait (például). Szóval ez a lemez nem kimondottan a korai hot swinget képviseli, hanem inkább azt a bizonyos ötvenes évekből, amit sajnos hazánkban egy rossz szájjal sweetesnek neveznek. De mindemellett ez a zene még (vagy talán újra?) SWING.

Fritz József

Roy Hargrove with Strings

Moment to Moment

• Verve – Universal •

Wynton Marsalis felfedezettje, a még mindig csak harmincéves Roy Hargrove, a Miles Davis utáni trombitásgeneráció prominens képviselője. A tinédzserkinézetű zenész nem túl gyakran hoz ki új albumot saját neve alatt, bár mint napjaink egyik legfoglalkoztatottabb művésze számtalan lemezen működik közre. Ezúttal három év telt el legutóbbi CD-je – a kubai zenészekből álló Crisol nevű együttesével felvett Grammy-díjas Habana óta (Gramofon, 97/9). Az időközben afrofrizurára váltott sztárzenész vonósokkal kiegészített új kvintettjével ezúttal egy balladaalbummal lepte meg rajongóit. Mint a kísérőfüzetben elmondja: régóta dédelgetett tervét váltotta valóra ezzel az – immáron ötödik – Verve-CD-jével.

Az, hogy a tüzes hard-bop trombitás egyben a balladák érzékeny tolmácsolója is, kiderült már számomra korábbi lemezei és koncertvideói ismeretében. Balladát játszani egyáltalán nem könnyű, és merem állítani, hogy számos virtuóz hangszeres zenész vértett már el éppen balladajátékban. Ezek hiteles tolmácsolásához ugyanis egyáltalán nem elég a biztos technikai felkészültség, itt igazán kiderül a zenész viszonya a műhöz: képzelőerő, emocionális adottságok, a sokat emlegetett „feeling” nélkül nem megy. Hargrove-nál szerencsére mindez együtt van...

A vonóskísérettel bővített jazz-zenekari hangzás alkalmazása a műfaj történetében Paul White-man monstre zenekaraitól és Artie Shaw „sweet” felvételeitől kezdődően napjainkig nyomon követhető. A nagy újítók, mint Parker vagy Stan Kenton, már korántsem a hangzás megédcsítésére használták a vonósokat, sokkal inkább az európai zenei hagyományok és a jazz afroamerikai gyökerei közötti hidat szerepét szánták nekik. A fűvósszolisták közül pedig azok tudták igazán kiaknázni ennek a hangzásvilágnak a lehetőségeit, akik hangszerüket lágy tónusban fújták, mint Clifford Brown, Chet Baker, Paul Desmond vagy Stan Getz. Nagyszerű albumok sokasága illusztrálja az elmondottakat, a felsejoltak és mások tolmácsolásában.

Tizenkét ballada egyetlen korongon – nagy kihívás, nehéz feladat minden közreműködő, mindenekelőtt a szolista és a hangszerelők számára. Hogy az egyórás album mégsem unalmas egy percig sem, az a kitűnő trombitás és a remek hangszerelések mellett a repertoár szerencsés megválasztásának is köszönhető. A korai „örökzöldek”-től (You Go to My Head, I Fall in Love too Easily) a 60-as évek sikerein át, a

Roy Hargrove

Roy Hargrove
– szárnykürt, trombita
Sherman Irby – alszaxofon
Larry Willis – zongora
Gerald Cannon – bőgő
Willie Jones, III – dobok
Monterey Jazz
Festival Chamber Orchestra
koncertmester:
Susan C. Brown

címadó darab Mancinitől vagy Jobim örökszép How Insensitive-e, az up-to-date dalokig (Metheny Always and Forever vagy Hargrove Wonders című kompozíciói) egyfajta jazztörténelem balladákban elbeszélve.

A vonósok (7 hegedű, 3 brácsa, 4 cselló, 2 bőgő) a Monterey-i Jazzfesztivál Kamarazene-kara, ami arra utal, hogy a nyugati parton nem lehet ritka az ilyen kombináció. A „string arrangement”-ek mesterei sem akárcik: a híres Cedar Walton, a kvintett zongoristája Larry Willis, Herbie Mann billentyűse, Gil Goldstein és maga Hargrove (saját kompozíciója esetében), de a stúdiómunkában Ray Brown is közreműködött.

A lemez mégis elsősorban Hargrove-é, olyannyira, hogy kvintettjének tagjai sem kapnak túl sok „szól” – ez esetben szólót, a vonósok is igen diszkréten, visszafogottan játszanak. Persze mindez koncepciózusan történik, így érvényesül igazán a trombita és különösen a szárnykürt telt, meleg tónusa ezekben a lírai darabokban.

Összességében ez egy mindenki által fogyasztható, mégsem kommersz jazzlemez. Egy nagy muzsikusi pályájának újabb állomása.

Márton Attila

The Roy Haynes Trio

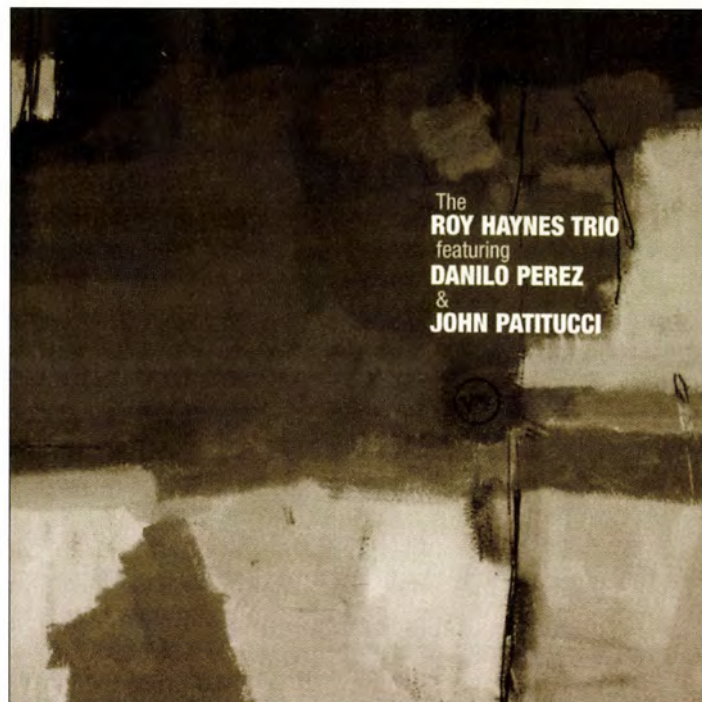
Featuring

Danilo Perez & John Patitucci

• Verve – Universal •

Roy Haynes, a világ egyik legmodernebb jazzdobosa, hetvennégy éves. Érdekes módon az öreg dobosok megőrzik vitalitásukat. Paul Motian, Elvin Jones, Jack deJohnette és persze Haynes rendkívül aktív irányítói a mai zenei történéseknek. Mintha a veterán zongoristák, szaxofonosok jobban megelégednének azzal, hogy csak csiszolják évtizedekkel ezelőtt kialakult stílusukat. Nem így Haynes. Öt-tíz évvel ezelőtti felvételein egészen más képp dobolt. Akkor folyékonyan játszott, főként a cintányérokon, mostani játékán pedig az erősen denfelt dobok poliritmikája uralkodik, amiben hallani Latin-Amerika, a karibi világ hatását éppúgy, mint Afrikáét, de azt a csak Roy Haynesre jellemző csodát is, hogy úgy érezzük, mintha a gazdag ritmusok ragadnának, húznának hátra, pedig biztosak lehetünk benne, hogy a mester pontosabb a metronómnál.

Az előbb öt-tíz évről beszéltem, arról az időről, amikor Haynes Methenyvel, Coreával játszott, de ha megpróbáljuk belátni azt a több mint ötven évet, amiben Haynes többek között Lester Younggal, Charlie Parkerrel, Theleonus Monk-

Roy Haynes – dob
Danilo Perez – zongora
John Patitucci
– nagybőgő

kal, Miles Davisszel, vagy John Coltrane-nel játszott, beleszédülünk a távlatba. Az egész jazz-történet felvonul előttünk. Ennek fényében nem csoda, hogy a lemezen szereplő közismert stan-

dardekhez Haynesnek személyes kötődése van, ugyanis vagy valamelyik közeli kollégája írta a dalt, vagy egy másik közeli kollégája tette közismertté.

Joey Calderazzo

Joey Calderazzo

• Columbia – Sony Music •

támadnak a latin zongoristák; Danilo Perez, Gonzalo Rubalcaba mellett a harmincas éveiben járó Joey Calderazzo is ott van az első vonalban.

Nem tudom, fiatal zongoristák közül kik kívánhatnának manapság jelentősebb partnereket maguknak, mint amilyen Michael Brecker vagy Branford Marsalis volt – mert talán azóta jegyezzük Calderazzo nevét, amióta a szaxofonos fenomenok lemezein olvashattuk a nevét – és persze hallhattuk a játékát. A jazz-zenészek nagy többségének már ennyi is komoly karriernek számítana.

Joey viszont, úgy tűnik, lendületben van, és önálló trióprodukciójának létrehozásakor sem ment a világvonal alá – legalábbis az új lemezen hallható muzsikustársakat illetően. Branford ezúttal producerként állt a patinás védjeggyel ellátott produkció mellé, mely így, mindezek után – mondanom sem kell – fokozott izgalmat okoz, még mielőtt betennénk a lejátszóba.

Joey Calderazzo

A zenehallgatás megkezdését követő néhány perccel belül azonban némi korrekcióra szorul a korábbi lemezekből szerzett benyomásokra, illetve információkra alapozott előérzet. Először is úgy fest a dolog, hogy Joey zenéje nem is annyira latin – bizonyára a nevéből következtettünk erre. Pontosabban fogalmazva, Calderazzo temperamentumát illetően talán igen, de a stílusát tekintve egyáltalán nem latin muzsikós. Ha van is a zongoristának ilyen jellegű motivációja, az legfeljebb a lelke legmélyén munkáló titkos erő lehet. Sokkal inkább egy kiforrott mainstream vonal az, amely meghatározza Calderazzo pályafutásának mostani szakaszát. Ha egy kicsit a hallható zene mögé is figyelünk, könnyen felismerhetjük a nagy elődök hatását. Ez teszi az egész zenei anyagot meglehetősen hitelessé. Nem gyökértelen próbálkozásokat hallunk, hanem fontos irányzatok szerves továbbélését. Maga Calderazzo leginkább Red Garland, Herbie Hancock és McCoy Tyner befolyását ismeri el, de akinek a szelleme a felsoroltakon kívül is erősen érződik a fiatal zongorista játékán, az Bill Evans. Egyébként Calderazzo bizonyára nem

véletlenül hagyta cím nélkül lemezét – vagy éppenséggel saját nevét címként is funkcionáló formában a produkció megjelöléseként –, ugyanis két számtól eltekintve, gyakorlatilag szerzői lemezzől van szó. Viszont – és ez sem lehet véletlen – az egyik adaptáció egy Bill Evans-ballada, a Time Remembered. (Csak a rend kedvéért: a másik Michael Brecker: Slings And Arrows.)

A saját darabok is nagyon működnek, de kissé érződik bennük valami bizonyítási kényszer. Azt nem tudni, hogy Joey mit akar még bizonyítani, de érezhető ilyesmi. Ehhez persze minél szélesebb áttekintést igyekszik nyújtani zenei palettájából, melyben az invenciók, a szuggesztivitás, a lírai érzékenység és a virtuozitás egyforma súllyal van jelen. Különösen az első track, a The Oracle című szám, mely kicsit még az ifjú Jarrettre is emlékeztető, nagy ívű repetitív hömpölygésben teljesedik ki, valamint a fergeteges tempóban robogó Detonation című opus technikai csillogása késztetheti spontán gesztusokra a hallgatót.

Jazz-zongorázás: a szó eredeti értelmében az, amit Calderazzo remekül művel – kérdés, hogy legendő-e ez, a nagy elődök után, egy folyama-

s T r i o

Latin-Amerika hangja vagy még pontosabban az észak-amerikai latinók kiejtése áthatja a lemezt. Ez nagyrészt annak köszönhető, hogy a venezuelai származású Danilo Pereznél talán nincs ma hívatottabb jazz-zenész, aki ezt a nyelvet beszéli. Az ellatinosodást odaát ugyanazzal a félelemmel és elutasítással fogadja a közvélemény, mint itt az balkanizálódást. Talán éppen ezért törvényszerű, hogy a legérdekesebb népszerű zenei történések ezekből a lenézett, körülrettegett közegekből származnak.

A trió egységesen, természetesen szól, Patitucci bőgőhangját mikrofonnal rögzítették, a hangerőarányokat nem módosították drasztikusan.

Referenciának a múlt év legsikeresebb zongoratrió-lemezét hallgattam, a Brad Mehldau triót, és annak zsenialitását csak most fogtam fel. Roy Haynes triójában ugyan nincsenek olyan lehengetően széles dinamikájú ívek, de félreismerhetetlen, száraz hangzása és komplexitásán is átütő derűje nyilvánvalóvá teszi, hogy az egyik legnagyobb triómuzsikároló van szó. Az előbbi olyan, mint egy nemes-édes aszú, az utóbbi pedig, mint egy testes, öreg, száraz vörösbor. Engem mindenesetre mindkettő megrészegít.

Végül egy jó tanács: a lemez két részből áll, egy stúdió- és egy koncertfelvételtől, érdemes őket külön hallgatni, hol az egyiket, hol a másikat.

Juhász Gábor

Joey Calderazzo – zongora
John Patitucci – bőgő
Jeff „Tain” Watts – dobok

tosan emelkedő ingerküszöbvel „megáldott” közönség számára. A választ megkockáztatom: határozott igen – amíg olyan élményszerűen megszólaló nagy egyéniségek is vállalják a fősopást, mint John Patitucci és Jeff „Tain” Watts.

Matisz László

F r a n k M c C o m b

Franc McComb – vokál, billentyűs hangszerek; Branford Marsalis – szopránszaxofon
Russell Gunn – trombita; Ray „The Weeper” Fuller – gitár
Richard Bona, Eric Revis – basszusgitár; Rocky Bryant – dobok

Frank McComb

Love Stories

• Columbia – Sony •

nem vagyok nagy soulrajongó. Bevallom, ezért ezt az albumot is gyanakvással vettem a kezembe. Aztán meghallgattam egyszer, kétszer, és rá kellett jönnöm, hogy ez a maga nemében egy kiváló produkció.

A Love Stories című album Frank McComb énekes-billentyűs első szólólemeze. Eddig ugyanis a Rude Boys nevű Rythm 'n' Blues-együttes zenei vezetője volt, miközben játszott DJ Jazzy Jeff and the Fresh Prince nevű formációban, majd pedig 1994-ben Branford Marsalisszal együtt zenélt a jazz-rap fúziót játszó Buckshot LeFonque-ban. A népszerű jazzsaxofonossal való találkozás fontosnak bizonyulhatott, mivel a szóban forgó, Love Stories című lemezt is közös produkcióban hozták létre.

A lemezen, annak ellenére, hogy alapvetően a soul irányzat jellemző rá, jazz- és gospel-dalok egyaránt előfordulnak. Az első szám (His Eye Is On The Sparrow) például egy letisztult gospel szólójáték, amelyben McComb egy szál zongorával kíséri saját énekét. Itt derül igazán ki, mennyire tud játszani kellemes hangjával.

Az albumon 14 szám szerepel, amelyből 12 McComb saját szerzeménye (némelyik több mint 18 évvel ezelőtt készült). Ez kétségtelenül szimpatikus mennyiségű zene, mégis hallatszik, hogy 72 percen keresztül nehéz volt egy változatos programot nyújtani. Gyors, néhol funkys és lassú számok váltogatják egymást, néhol azonban még ez sem elég a hallgató figyelmének folyamatos lekötésére.

Az viszont dicséretes, hogy az album igényes hangszeres kíséretével messze kiemelkedik a mostanában soulnak nevezett, dobgéppel aládúcolt, fantáziátlan dalok világából, és talán kezdetét jelenti egy Stevie Wonder- vagy Donny Hathaway-kaliberű soulzenész karrierjének.

Vörös Eszter

Sam Lay Blues Band

Rush Hour Blues

• Telarc – Karsay és Tsa. •

Mem könnyű dolog, ha egy dobosnak kell a zenekart vezetni. Különösen nehéz, ha egyben ő a csapat frontembere is. A dobos ugyanis általában hasonló helyet tölt be a bandában, mint a kapus a futballcsapatban. Nem véletlenül szokták a zenészek úgy emlegetni: „Mi hárman (négyen vagy akárhányan) vagyunk a zenekar, meg a dobos.” Persze egészen más a helyzet, ha – az általános közmegegyezés szerint – legnagyobb ma élő bluesütősről és együtteséről van szó. Merthogy Sam Layre és zenekarára kétségtelenül igaz ez az állítás. Hősünkkel kapcsolatos első személyes élményem (s tudom, nem vagyok ezzel egyedül az Atlanti-óceántól keletre) a Paul Butterfield Blues Band bemutatkozó lemezéhez kötődik. Sam ott feszített (anno 1965!) a borító jobb oldalán fehér, ujjatlan pólóban a nála bizony fiatalabb, fehér gyerekek között. Pedig ő – ellentétben a „siheder” Butterfielddel, Mike Bloomfielddel és Elvon Bishoppal – már nem volt kezdő zenész. Debütálására jó pár évvel korábban került sor. Mire eljött a „blues boom”, megfordult már Little Walter, Howlin’ Wolf együtteseiben, vagyis a Chicago blues legnagyobb királyaival sze-

S a m L a y B l u e s B a n d

repelt. A hatvanas évek bluesrobbanása őt is fehér fiatalok közé sorolta. Butterfieldék után egy időben a Siegel-Schwall Bandben koptatta a bőrt. Lay session muzsikusként négy évtizede aktívan zenél. Példák erre Bob Dylan, Muddy Waters, James Cotton, Sunnyland Slim, Magic Sam, Carey Bell, Hubert Sumlin, Eddy Clearwater albumai. Közben kiadott egy saját lemezt is (Sam Lay In Bluesland 1968), s Blues Revival Band néven önálló zenekart is vezetett, melyben hosszabb-rövidebb ideig nagy muzsikuskok egész sora (Jimmy Rogers, Paul „Wild Child” Butler, Eddie Taylor) szerepelt. Lay 1992-ben, abban az évben, amikor ő is felvett nyert „a blues halhatatlanságának csarnokába”, a Blues Hall Of Fame-be, elérkezettnek látta az időt saját együttese újjászervezéséhez. Előbb az olasz Appaloosa kiadónál jelent meg két korong, a Shuffle Master és a koncertfelvételeket tartalmazó Sam Lay Blues Band Live, majd a Stone Blues címre keresztelt, stúdiófelvételeket tartalmazó CD 1996-ban. A Rush Hour Blues című korong így a Sam Lay Blues Band immáron negyedik önálló lemeze. Lay a „Shuffle Master” korábbi csapatából megtartotta a nashville-i Fred James gitárost és Bob Kommersmith basszerost, ők ketten már évek óta állandó, megbízható tagok. Rajtuk kívül a nagyszerű herflis,

Greg „Fingers” Taylor, Larry Burton gitáros és a korábbi lemezeken szereplő Jay Spell zongoristát felváltó Celia Ann Price az erőssége a zenekarnak, amely továbbra is Chicago bluest játszik. A korong egy Leroy Carr standarddal indul, melyet többek között Howlin’ Wolf is sikerre vitt annak idején. A másik klasszikus Muddy Blow Wind Blow című darabja, Sam tehát bátran vállalja a gyökereit. Mindig jóleső érzés, ha a nagy generáció sajnos már csak nagyon kisszámú túlélő tagjai közül előrukkol valaki egy lemezzel, és ez most sincsen másként. S a Rush Hour Blues szolgál is mindennel, amitől egy chicagói korong élvezetes lehet. Hallható húzós shuffle, tizenkettes gyönyörűség, Elmore „Dust My Broom” James stílusában előadott címadó szám, jazzinspirációjú blues, s nem hiányzik egy-két standard sem. Sammy ráadásul nagyszerűen is énekel, ami egy dobos esetében igazán nem szokványos. A csapat jól együtt van, szépen szólnak a hangszerek, ízlések a szólók, pontos (nanál) a ritmusszekció. A korong így akár tanuló anyag is lehetne kezdő blueszenekarok számára. Mégis, a mágia, a varázslat hiányzik, az a kevés kis plusz, amitől egy jó korong átlépi a zsenialitás határát. Vagy lehet, hogy mégsem könnyű egy dobosnak zenekart vezetni?

Martsa Balázs

Arild Andersen

Achirana

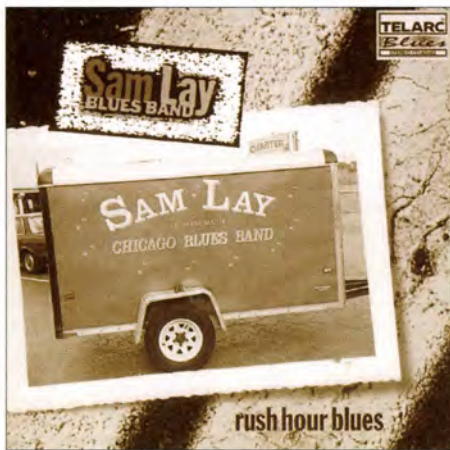
• ECM – MusicDome •

Még az elején tudjuk le a lemezzel kapcsolatban felmerülő közhelyeket szép sorjában! Kiadója az ECM, ennek ismeretében arra gyanakodnak majd, hogy az európai „kamarajazz” meghatározás fedi leginkább az albumon hallható zenét. Ez így is van. Nem okoz hát meglepetést, hogy itt nem hallunk bluesakkordokat, szvingelést, standard témákat, viszont áramló futamokat, áttetsző zenei szöveteket annál inkább. Azután tény, hogy egy modern zongorás trió játszik, tehát eszünkbe kell hogy jussanak Bill Evans és Keith Jarrett triói. Ez esetben inkább Jarrett lehetett az inspiráció forrása, de felismerhető a Peter Erskine/John Taylor/Palle Danielson-lemezek hatása is. A felállás pedig alapvetően meghatározza, hogy a hangzás levegős, a muzsikuskok játéka pedig jobban érvényesül, mint a nagyobb létszámú formációknál. A rendelkezésünkre álló információkból nem derül ki világosan, ki a zenekarvezető. Ugyan leggyakrabban a szólóhangszeres, jelen esetben a zongorista lenne a főnök, ő is szerezte a számok túl-

A r i l d A n d e r s e n

nyomó többségét, a borítón Arild Andersen neve alá szedték a címet, s tőle – valamint Manfred Eichertől – származik a lemez elkészítésének ötlete is. Andersen négy évvel ezelőtt Athénban találkozott először Tsabropoulosszal. A 34 éves zongorista klasszikus képzésben részesült, egyebek közt az athéni és a párizsi konzervatóriumban tanult. Legkedveltebb szerzői közt találjuk Mozartot, Beethovent, Chopint és Schumann, de nagy híve az oroszoknak, Szkrjabinnak, Prokofjevnek és Rachmaninovnak is – ami megmutatkozik impresszionizmusba hajló stílusán. Andersen az idősebb generáció képviselője. A Garbarek-rajongók nyilván tudják, hogy a szaxofonos triójának alapító tagja volt, majd számos amerikai nagyság – például Sam Rivers, Paul Bley, Stan Getz – kísérelésként is fellépett. Jelenleg a norvég népzene kutatásában mélyült el, ennek eredményeként került a trió lemezére a She’s Gone, egy norvég népdal által ihletett darab. Marshall a legjelentősebb brit fúziós zenekar, a Nucleus dobosaként működött, majd játszott a kontinensre látogató amerikaiak közül Gil Evansszal, Ben Websterrel, Milt Jacksonnal és másokkal. A három muzikusnak az Achirana az első közös munkája. A lemez címe yagua indián nyelven nagyjából azt

jelent: „ami tiszta, ahhoz tart, ami gyönyörű”, ez egyben hitvallás is a zenészek részéről. Játékukat hallgatva bölögathatunk. Ahogy kiszabadul a zene a CD-játszóból, úgy érezhetjük, ez maga a költészet. Van idő és tér: nagyon lassan leütemezett zongorahangok lebegnek, megfoghatatlan vibrálás terjed. Tsabropoulos nem húzza le a zenét nehéz akkordokkal, gyakran a bal keze is dallamokat játszik. Egymás gondolataira, érzéseire fogékonan kommunikálnak, a többnyire téma nélküli, improvizációra épülő darabokban a bőgő és a dob egyszerre sodródik, és hajtja tovább a sodrást. Jól meghatározható szerkezettel bír viszont a Valley, Andersen szerzeménye, mely egyébként a legszebb szám (szerintem). Történik aztán valami a lemez végéhez közeledve, mégpedig az, hogy nem történik elég sok minden ahhoz, hogy megmaradjon bennünk a kezdeti lelkesedés. Úgy érzem, két dolog hiányzik: egyrészt nem elég jellegzetesek a számok, kevés változatosságot mutatnak – ami pedig gyönyörködtetne –, másrészt túl kevésbé kontrasztos Tsabropoulos játéka dinamikai szempontból, így nem képes elegendő feszültséget kelteni, amit aztán feloldana. A lemez feléig még öt csillag lenne...
Bércesi Barbara

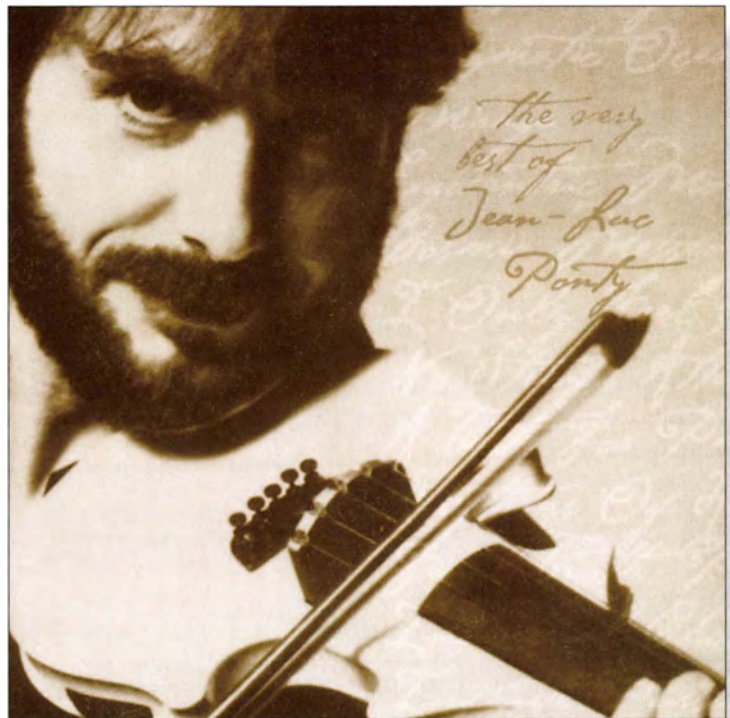

Sam Lay – ének, dob
 Fred James – gitár
 Greg „Fingers” Taylor – harmonika
 Bob Komersmith – bőgő
 Celia Ann Price – zongora, ének
 Larry Burton – gitár

Arild Andersen – bőgő
 Vassilis Tsabropoulos – zongora
 John Marshall – dob

J e a n - L u c P o n t y

Jean-Luc Ponty – hegedű, violetra, szintetizátor
 főbb szólisták:
 Patrice Rushen, Allan Zavod – zongora, orgona, szintetizátor
 Daryl Stuermer, Allan Holdsworth, Peter Maunu – gitár
 Ralph Armstrong, Randy Jackson – basszusgitár

Jean-Luc Ponty

The Very Best of Jean-Luc Ponty

• Rhino – Warner •

azt ugye most ne kezdjük el, hogy mire is jó egy best of... lemez? Mit lehet írni egy elsorangú muzsikusként a lemezről abszolúte. Micsoda ováció lehetett kérem az az életöröm, amit akkor ez a zene sugárzott! Főleg ha arra gondolunk, hogy egy eléggé vészterhes időszakban jelentkeztek olyan művészek, akik nem voltak restek elkezdni pozitívan gondolkodni. Nem Ponty volt az egyetlen, akinek volt ehhez bátorsága. A hetvenes évek közepe-vege táján (a lemez nagyrészt ebből az időszakból ad válogatást) például Pat Methenynek az American Garage albuma is ilyen harsány és vidám zene volt. Talán részben a hippimozgalom eredménye ez,

de csak részben. Ezekben a dalokban ugyanis nincs semmiféle destruktív lázadó jelleg, amivé a hippik kezdeti türelme itt-ott elfajult. Egyszerűen borúra derű, méltó ellenpontja a hatvanas évek városi dekadenciájának a jazzben is. Romlatlan zenész arcképe romlatlan zenéjén keresztül. Az Aurora, a Renaissance, a New Country mind ezt az optimizmust hirdeti, mellesleg briliáns és virtuóz muzsikusként közreműködésével. Aztán ehhez persze humor is társul, így a lemez egyetlen szólóhegedű-felvételének No Strings Attached a címe, aztán még jobb az Egocentrikus molekulák (Egocentric Molecules), aminek egyrészt a címe filológiai truváj, másrészt amit a basszusos Ralph Armstrong művel, az egészen elképesztő. Szóval jó, hogy vannak best of... lemezek, néha rávilágítanak a lényegre, na meg persze rádöbbszennik a hallgatót, hogy világsztárnak számító művészeknek is vannak félig elfelejtett remekeik. Úgyhogy aki Pontyt csak a Right of Strings pillanatától ismeri, az szaladjon a lemezboltokba, mert ez a lemez összel is első osztályú túlélőcsomag lehet.

H. Magyar Kornél

Claudia Acuña

Claudia Acuña

Wind From The South

• Verve – Universal •

Claudia Acuña öt éve él New Yorkban, és bizonyára nemcsak a jobb megélhetés reményében, hanem eredendő vonzalma miatt is. Egy Billie Holiday, Ella Fitzgerald és Sarah Vaughan bűvöletében élő chilei lánynak érthető módon az Államok jelentheti az igazi perspektívát. Néhány évig tartó, különböző klubokban, kávéházakban, jam sessionön folytatott tréning után állandó zenészpártnerekre is talált Avishai Cohen bőgős, Jeff Ballard dobos-ütőhangszeres, Avi Leibovich harsonás és Jason Lindner zongorista személyében – akik természetesen a lemezen is az énekesnő kíséretében szerepelnek –, de egyetlen számban, az I'll Find You címűben hallhatjuk a dal veterán szerzőjét, Harry Whitaker zongorajátékát is. Eddig így rendben is volna Claudia amerikai karrierjének első fejezete, de hogy röpké öt év elteltével épp egy olyan kiadó szerződteti, amely a világ jazzsztárjainak jó felével áll hasonló jogviszonyban, már-már hollywoodi sztorikra emlékeztető fordulat. Erre mondják mifelénk: biztosan

tud valamit a nő. Viszont Claudia Acuña kevésbé azt hozza, amire a származása, a története és nem utolsósorban a latin jazz soha nem tapasztalt népszerűsége okán számíthatnánk. Vagyis a fentebb sorolt félistennők követése nem csupán bakfiskori álmodozás volt az énekeslány részéről, hanem – a jelek szerint – továbbra is komolyan gondolja. Ez derül ki a lemezre került számok kiválasztásából és az ének stílusából is. Pedig vannak dalok és vannak éneklések, melyek összetartoznak. Például a régi, híres német sanzont, a „Hova tűnt a sok virág...” kezdetűt nehéz elképzelni más nyelven, mint németül, és más előadóval, mint Marlene Dietrich. Ha jazzöröklődék vonatkozásában nem is ennyire kiélezett a dolog, bizonyos mértékben ott is fontos a dal metafizikai lényege és az énekes karaktere közötti kohézió. Utóbbi vonatkozásban, úgy tűnik, Claudia Acuña még nincs túl az útkeresésen. Remek természetes készségekkel ugyan, tiszta mezzo fekvésben, de kissé statikus éneklése az amerikai standardek világában egyelőre csak ígéretes. Például a Gershwin szerzőpáros My Man's Gone Now című dala is a biztató ígéretek közé tartozik a chilei énekesnő előadásá-

ban. Talán picit kevesebb mesterséges enerváltság és több természetes flegmaság tenné hitelesebbé az interpretációt. Sokkal élvezetesebb és előadói kvalitásait illetően is meggyőzőbb, amikor anyanyelvén és természetes latinos zenei közegeben hallhatjuk Claudiát – sajnos csak három trackben, a többi kilencben különböző híres szerzőtől származó, félig-meddig standard darabokat énekel, persze angolul. Pedig nem vagyok biztos abban, hogy így jobban jár Claudia Acuña; mármint akkor, ha az amerikai jazzénekesnők meglehetősen magasan lévő mércéjével mérjük az ő produkcióját is. Az énekesnő hangjához, temperamentumához sokkal jobban passzol a címadó Wind From The South (eredetileg: Vieto Del Sur) című dal, melynek spanyol szövegét is ő maga írta. De az anyanyelvén előadott másik két szám is stílusosabb, autentikusabb, mint a standard darabok. Különösen egy Ramirez-szerzeményt, az Alfonsina Y El Mar című ének-bőgő duót hallgatva lágyulhat el még a magamfajta zord kritikus is: lehet, hogy mégiscsak ígéretes tehetség ez a chilei lány. Vagy csak ebben a számban ennyire vonzó nő...

Matisz László

Kovács Andor – Kovács Gyula

Kovács Andor – Kovács Gyula

Gitár–dob párbaj

• Hungaroton Jazz History •

aHungaroton lemezkiadó nagy ívű sorozatot indított 1953 és 1989 közötti magyar jazzfelvételeiből. A sorozat-szerkesztő Simon Géza Gábor a teljes anyagot összesen akár hetven CD-nyi felvételre becsülte. Indításnak három lemez jelent meg, az első Tabánny Mihály, a második Beamter Bubi művészetét helyezi középpontba (ezekről a következő számban olvashatnak – a szerk.). Ez a harmadik lemez a sorban, és mivel nem minden nagy jelentőségű magyar jazzművész felvételei tennének ki egy egész CD-t, ezért néhányat párosítani kellett. Tekintve, hogy ennek a lemeznek a címét egy 1958-as Kovács–Kovács duófelvétel adta, a gitáros és a dobos párosítása szerencsésnek mondható. A belső borítón elég részletes életrajz olvasható, és a felvételek diszkográfiája is meglehetősen kimerítő, de nem hibátlan. Például a tizenhetedik számban, Ellington Perdijdőjában nem említik a hegedűt (Deseő Csaba közölte szerkesztőségünkkel, hogy Kovács Andor hegedül ezen a felvételen), viszont – tévesen – dobos is felsorolnak mint közreműködő hangszert. Most az egyszer inkább személyesebb leszek a szokottnál, főleg ha Kovács Gyuláról, a magyar

jazzdobolás atyjáról van szó. Mr. Dob! Én még ahhoz a generációhoz tartozom, akik az ő nevét hallva fölkapják a fejüket, és be kell valljam, amikor megláttam a borítón a fényképét, ahogy kedvesen és huncutul mosolyog, bizony összeszorult a torkom a hirtelen feltűnő emlékek miatt. Máiig is vitát vált ki a jazz-zenészek között, ha az ő kettőtört karrierje kerül szóba. Jó időben, de rossz helyre született. Jó időben a jazzre, de rossz helyre ahhoz, hogy a szabad művész életét élhesse. Tehetsége révén akár Nyugaton is sztár lehetett volna, ám mivel ide kényszerítette a sors, ahogy az akkoriban lenni szokott, igazán érvényesülni sosem tudott.

A hatvanas évek elején, máig vitatott okok miatt, egy nagy sikerű bledi fesztiválfellépés után bevonták az útlevelet, és az idő tájt egy útlevelet nem egykönnyen adtak vissza. Más szóval röghöz kötöttek. Ez nagyon megviselte, megkeseredett, elég pesszimistán vélekedett a dolgok akkori állásáról. Ennek ellenére a jazz tanszakon, ahol haláláig tanított, a mai dobosok tucajtjai nőttek ki a keze alól. Büszkén mondhatom, öt évig voltunk kollégák a tanszakon, és beszélgetéseink során láttam a szemében azt a derűt, humort, amik felejtethetlenné tették. Mókás ruhái, mondásai már szállóigékké

váltak. Ezen a gyűjteményen is, mint mindig, tudása legjavát nyújtja, hiszen ő teremtette meg Magyarországon a modern jazzdobolás alapjait. A lemez másik főszereplőjéről, Kovács Andorról a kettőtört karrieren kívül szinte mindent meg lehetne ismételni. Andor a magyar jazzgitározás nagy őregje volt, mai szóval „nagy arc”-nak lehetne nevezni. Talán nem túlzás azt állítani, hogy Öcsi bácsi, vagyis Kovács Andor neve azt jelenti a magyar jazznek, mint a világnak Charlie Christiané, vagy Django Rheinhardté. Szvingzenész volt a javából, méghozzá abból az idilli korból, amikor még a szórakozóhelyeken a szving volt a tánczene. Ez az átfedés hallatszik is egyik-másik felvételen, ám ezeket nem mai füllel kell hallgatni.

Az archívum megőrzése, feltárása, megismertetése nagyon fontos dolog, hiszen közben veszi észre az ember, hogy milyen értékei vannak. Ezt a CD-t hallgatva lesz világossá, hogy a jazz, ha nem is túl elismert, de szerves része a magyar kultúrának. Azért a kevés elismerésért viszont a két Kovács nagyon sokat dolgozott. Elsősorban gyűjtőknek ajánlom a lemezt, de azoknak is kiváló fogás, akik ismerkedni szeretnének a magyar jazz múltjával.

Regály György

Claudia Acuña – ének
 Jason Lindner – zongora
 Avishai Cohen – bőgő
 Jeff Ballard – dobok
 km.:
 Avi Leibovich – harsona
 David Sánchez – szaxofon
 Diégo Urcola – trombita
 Harry Whitaker – zongora

Bálványos Társulat

Bálványos Judit
 – altszaxofon
 Jávorika Ádám
 – brácsa
 Varga Zsolt
 – tenorszaxofon
 Vincze Zsuzsa
 – hegedű

Bálványos Társulat

Cím nélkül

• Szerzői kiadás •

Kovács Andor – gitár, bőgő, hegedű
 Kovács Gyula – dob
 km.: Deseő Attila – basszusklarinét, tenorszaxofon
 Váradi György – tenorszaxofon
 Deseő Csaba, Madarassy Gábor – hegedű
 Kruza Richárd – vibrafon
 Snétberger Ferenc – gitár
 Vukán György, Csik Gusztáv, Martiny
 Lajos, Réti János – zongora
 Pege Aladár, Berkes Balázs, Vajda
 Sándor, Kratochwill Jenő – bőgő
 Deák Mihály, Solti János – dob
 Lifka Mihály – ütőhangszerek

zenei univerzum eléggé sajátos szegmensébe csöppenhetünk a Bálványos Judit által vezetett társulat első CD-jét hallgatva. A performance-ok, táncművészeti előadások és képzőművészeti kiállítások világában otthonosan mozgó zenészek az improvizatív zene magasiskoláját művelik, nem kevés képzettséggel és tapasztalattal a hátuk mögött, hiszen mindnyájan jazz- vagy komolyzenei végzettséggel rendelkeznek. Zenéjük sokszínűsége, talán pont a társulások végtelen változatosságának hatására alakult azzá, amit erről a lemezről hallunk. Ebben a zenekari felállásban, amit nyugodtan el lehet képzelni félúton a Kronos Quartet és a World Saxophone Quartet között, a hallgatót meglepésztetni vagy átverni szinte lehetetlen. Elsődleges céljuk hangulatot teremteni, gondolatokat és képeket előidézni bennünk. Bevallom őszintén, kezdetben idegennek, nyersnek éreztem ezt a muzsikát, azonban egyre többet hallgatva, rá kellett ébrednem, hogy bár szigorúan rétegenéről van szó, mégis az átlénygült, belefeledkezős hallgatás egészen váratlan hatásokat idézhet elő. Lehuny szemhéjamon, akár egy vetítövászon, jelentek meg különböző képek, melyek embereket, állatokat, tájakat, rituális táncokat, szellemidézéseket és egyéb, az évezrednyi messzeségbe eltávolodott világ hangulatait

idézték fel, egy változó, színes kavalkádba gyűlve. Az sem lehet véletlen, ha az audió közben a balanescui zenei vagy a greenawayi képi világra asszociálunk.

Minden kompozíciónak egyedi struktúrája, hangzása, ritmikája van, de egyvalamiben nagyon hasonlítanak egymásra: a dalokból áradó misztikum varázsában, ami körülengi és elszakítja a hallgatót a valóság talajáról, és teljesen új dimenzióba repíti. Persze ez csak úgy lehetséges, hogy az első megszólalástól nem hangszereket hallunk, hanem zenét, köszönhetően a jó hangszeres technikának.

Az első kompozíció, melyet azért kell ilyen puritán módon megneveznem, mert címet a számoknak sem adtak, számomra az indiai hangzásvilágot sugallja, főleg pizzicatókat előtérbe helyezve. A másodikban már egy boleros, finoman vezetett dallammal találkozhatunk, mely a spanyol táncok világát idézi, a harmadik elején pedig a havasi kürt üzenetét véljük felfedezni, mely a Kárpátok fennsíkjaírói száll alá a völgybe. A negyedik dal kaotikus világa az egymás mellett elmenő, sürgő-forgó emberek útkeresését és egymásra találását (?) érezte velem.

Nem szeretném most egyenként végiglemezni a CD minden kompozícióját, de érdemes megfigyelni, hogy már az első négy dal négy teljesen különböző világot tár elénk. Ez a változatosság végigvonul az egész albumon, csak kár, hogy a zene sokszínűségét erős kontrasztként árnyékolja be a túlságosan puritán, szürke, sérülékeny kartonborító, amelyre heteken keresztül nagyon kellett vigyáznom, hogy ne gyűrődjön, vagy meg ne sérüljön a benne tárolt CD.

Danila Attila

Louis Armstrong
& Duke Ellington

The Great Summit
– The Master Takes

The Making
of The Great Summit

• Roulette – EMI •

Louis Armstrong Nagy Találkozásait megőrkítő lemezek közül eddig meglepően kevés figyelemben részesült ez a tizenhét számos supersession, 1961. április 3-ának és 4-ének pazar termése, Satchmo és Duke egyetlen közös örömenélése, mely kétségtelenül elsősorban Armstrong bulija volt, annak dacára, hogy maga a Herceg ült a zongoránál, és az Armstrong All Starsból verbuvált csapat ezúttal az elsőtől az utolsó hangig Ellington-repertoárral kedveskedett rajongóinak. A trombitás pályáján a The Great Summit szerényen megbújik az 50-es évek második felében keletkezett népszerű Armstrong-Fitzgerald közös album és az '57-es Oscar Petersonig, illetve az Ellington-lemezt követő, szintén kivételes jelentőségű, Dave Brubecket, Carmen McRae-t, Joe Morellót, valamint a Lambert, Hendricks And Ross énekegyüttest felléptető The Real Ambassadors (1961. szeptember–december) között. E helyen illik azt is megemlíteni, hogy ennek a páratlan találkozásnak létrejöttében mindenekelőtt a kiváló Bob Thiele szervezőmunkájának volt nagy szerepe.

Más produceri életműve csúcsaként emlegetné a session tető alá hozását; Thiele önéletrajzában csak futólag tesz említést róla.

Némileg alulértékelt produkcióról van tehát szó, pedig az Armstrong–Ellington-találkozó már csak amiatt is megérdemelne minden érdeklődő s különösen a szakma kitüntetett figyelmét, ahogy Armstrong megszólaltatja a nagyszerűen összeválogatott Ellington-darabokat: a legjobban sikerült előadásokon végig ott érezni a két nagy szellem invencióinak feszültségét: a nem is mindig meggyőzően szóló, néha kicsit monoton, üresjáratos kiszenekei Ellington-hangzás szikrázik össze az énekes-trombitás egyéniségével, miközben kettejük között ott szól a kettős kötődésű Barney Bigard – a session egyik kulcsfigurája – klarinétja. Armstrong ösztönösen formálja át az Ellington-darabokat, interpretációjában nyoma sincs az agresszív művészi bekebelezésnek. Trombitájátéka helyenként utánozhatatlanul szárnyaló (ezek a részek a lemez legszebb pillanatai közül valók), máshol jóval bizonytalanabb, akár csak az alkalmanként tanácstalannak ható Herbert-Barcelona ritmusszekció. Az ilyen epizódokat hallva csak még jobban sajnáljuk, hogy nem készült felvétel a két nagysággal és a zongorista

Louis Armstrong
& Duke Ellington

A HÓNAP
KLASSZIKUS
JAZZLEMEZE

Louis Armstrong –
trombita, ének
Duke Ellington – zongora
Trummy Young – hársóna
Barney Bigard – klarinét
Mort Herbert – bőgő
Danny Barcelona – dob

értőbb ritmushangszeres kísérőivel. (Egyébként Herbertnek ez volt az utolsó közös munkája Armstronggal. Később jogászként dolgozott Los Angelesben.)

Hullámvölgyeivel együtt is igen izgalmas élmény a lemez. Szerencsés választás a lemezkezdő Duke's Place, melyen Armstrong azonnal képes felejthetetlen hangulatot teremteni; s ha nem olvassuk el előre, mely dalokat fogjuk hallani (velem így történt), a dinamikus felütésnél talán még váratlanabb fordulatot hoz az I'm Just Lucky So And So – egy hibátlan blues, melyben Armstrong ismét elemében van. A Cottontail újabb remeklés: Ellington éles akcentusai után Bigard mutatja magát, majd egy rövid trombitaszó vezet át egy parádés scattelésbe. Ezt megint Ellington pillanatai követik, s már vége is a számnak, az egész mindössze 3:39-ig tartott, s lám, ilyen tömörséggel is minden lényegeset el lehet mondani. Ahogy a CD egy későbbi pontján Armstrong mondja (az It Don't Mean A Thingben): mire jó egy dallam, ha nincs benne valami édesség? Egyik kedvencemet, a The Mooche-t Bigard álomszerű, de nem igazán a szám hangulatához illő szólója s a dalt „ellingtonosabban” felfogó Trummy Young menti meg; ebben a dögös szvingelésre annyi lehetőséget adó dalban a trombitás nem csillog, játékát csupán rutinos klisézésnek érezzük. Viszont a lassú Ellington-kompozíciók (Mood Indigo, Solitude) érezhetően kedvére valók. Az itteni The Mooche bevezetése egyébként rövidsége ellenére bizonyítja (sok más példa mellett) Don DeMichael kritikusi igazát, miszerint Ellington, a pianista valószínűleg igen termékenyítően hatott Thelonious Monkra. Örök kár, hogy Duke-t mint zongoristát profilozó felvételek nem készültek nagyobb

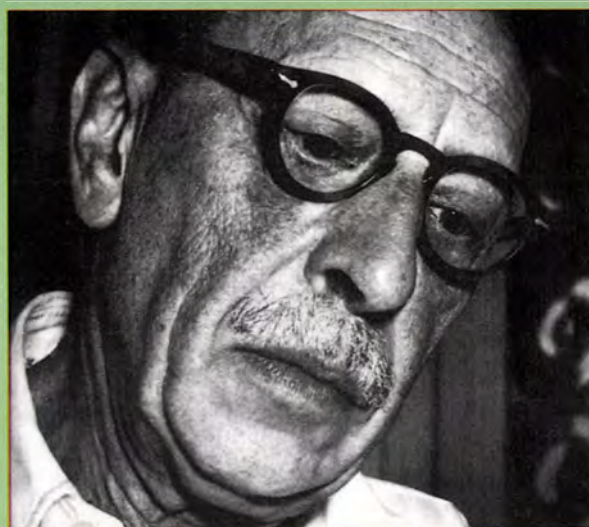
számban! A különlegességekre vadászók is találnak csemegéket a tizenhét szám között. Ilyen a talán Graham Greene ihlette The Beautiful American, megint csak egy csinos Armstrong-szóólóval, a Drop Me Off In Harlem, a trombitásnak erre az alkalomra készített vidám, a zenekarvezetőket név szerint is emlegető szövegével, vagy éppen a sessiont záró pompás Azalea. Az Armstrong mellett működő két fúvós közül feltétlenül az egykori Ellington-zenekartag Barney Bigardot kell ismét a hallgatók figyelmébe ajánlani. Szólói szinte mindig élményszerűek, míg Trummy Young inkább a háttérben marad, támogató szerepet vállal. A mostani kiadás (Michael Cuscuna munkája, mely tudtommal az anyagnak második CD-nyomata; az első Louis Armstrong & Duke Ellington: The Complete Sessions címmel látott napvilágot, szintén a Roulette gondozásában) igazi különlegessége talán nem is a fentiekben vázlatosan ismertett remek örömezene, hanem a The Making of The Great Summit címen kiadott második CD, mely a session próbáit, végigjátszott, illetve félbehagyott alternatív take-eket tartalmaz. A huszonnyolc tételt számláló kiegészítő lemez tíz Armstrong–Ellington-felvétel műhelymunkálataiba enged bepillantást. Dan Morgenstern a kísérőszövegben azt emeli ki, mennyire gyorsan öltöttek testet az egyes darabok Louis Armstrong teremtő géniuszána, illetve művészi empátiájának köszönhetően. Hozzátehető: a CD-n hallható teljes alternatív darabok egy része érdemében lényegesen több annál, ami. Csak egyetlen példa: Armstrong itt is gyönyörűen tolmácsolja az Azaleát, mely mind kezdeti, mind végső formájában a session egyik csúcspontja lett.

Máté J. György

A BMC Records

ÚJDONSÁGA

FOTÓ: NORDDEUTSCHER RUNDFUNK, ARCHIVES

Igor Stravinsky

SZEREPOSZTÁS

MESÉLŐ – KULKA JÁNOS
KATONA – SZARVAS JÓZSEF
ÖRDÖG – HELYEY LÁSZLÓ
HERCEGNŐ – SCHELL JUDIT

ZENEKAR

JUNIKI SPARTAKUS – HEGEDŰ
BUZA VILMOS – NAGYBŐGŐ
BENKŐCS TAMÁS – FAGOTT
ROZMÁN LAJOS – KLARINÉT
VELENCZEI TAMÁS – TROMBITA
KÁCSIK JENŐ – HARSONA
RÁCZ ZOLTÁN – ÜTŐHANGSZEREK

VEZÉNYEL: WILHEIM ANDRÁS
RENDEZTE: ASCHER TAMÁS

A Budapest Music Center 2000. október 6-án a Thália Színházban lemezbemutató koncertet rendez **Igor Stravinsky A katona története** című művéből. A Katona és az Ördög küzdelmét Lackfi János új fordításában követheti nyomon a közönség. A CD október közepétől kapható a boltokban.

A lemezbemutató koncerten nemcsak A katona története hangzik el, hanem a műsor első részében négy kisebb Stravinsky-darab is felcsendül: a Fanfár egy új színháznak (1964), a Három darab szólóklarinétra (1919), a Lied ohne Name (1918) és az Oktett (1922–23). A lemez és a bemutató koncert létrejöttét a GTS támogatja. A koncert bevételét a BMC a Gézen-gúz Alapítvány javára ajánlja fel.

Ascher Tamás és Wilhelm András

FOTÓ: FELVÉGI ANDREA

AZ ECM, JVC, DREYFUS, YERVE, WARNER, HUNGAROTON CLASSIC, FONÓ, ENJA, UNIVERSAL MUSIC, DOUBLE TIME KIADÓK JAZZALASZTÉKA KAPHATÓ, ILLETVE MEGRENDELHETŐ (POSTAI UTÁNYVÉTEL IS) A BMC-BEN!

BMC

Budapest Music Center

1093 Budapest, Lónyay u. 41.

Tel.: 216-7894, 216-7895

Fax: 216-7896, 216-7897

E-mail: bmcrecords@bmc.hu

<http://www.bmc.hu>

A BMC szolgáltatásai:

- Hazai és nemzetközi információs központ – szöveg, kép, hangadatok felvétele és lekérdezése az interneten
- Kiadói tevékenységek koordinálása – BMC Records
- Zenei fesztiválok – előadások, koncertek, hang- és fénytechnika szervezése, lebonyolítása stb.
- Zenei kiadványok árusítása
- Hangfelvételek készítése, hanghordozók gyártása, teljes körű szolgáltatásokkal – zenészek, stúdiók, grafikai-nyomdai kivitelezés stb.
- Rendezvényszervezés

A BMC a GRAMOFONBAN

- Újdonságok a BMC-ben

BARTÓK

A Bartók rádió népzenei versenyt hirdetett magyarországi, illetve határainkon túli magyar és magyarországi kisebbségi népzenei együttesek részére. A versenyre 57 együttes küldte be pályázatát. A pályázók a magyarországi kisebbségek közül a szerb, a német, a szlovák, a cigány és természetesen a magyar együttesek. A verseny elődöntőire kerül sor október 7-én és 8-án délután 14 órától a Szent István Király Zeneiskola és Zeneművészeti Szakközépiskola hangversenytermében (Budapest XIV. ker., Columbus u. 11.). A elődöntőket a Bartók rádió élő adásban közvetíti.

Október 1-jére, a zene világnapjára két kiemelkedő eseménnyel készül a Bartók rádió.

A Márványteremben 11 órától kamarahangverseny lesz a Kodály Vonósnégyes főszereplésével (a belépés ingyenes).

A Zeneakadémia Nagytermében 19 óra 30 perctől pedig a rádió zenei együttesei Magyarországon először adják elő Max Bruch Odüsszeusz című oratóriumát Strausz Kálmán vezényletével.

Veisz Gábor

A HÓNAP MÁRVÁNYTERMI HANGVERSENYEI, MELYEK 18 ÓRAKOR KEZDŐDNEK, ÉS INGYENESEN LÁTOGATHATÓK

2-án	Solti Kamarazenekar Pál Tamás vezényletével
9-én	Király Csaba zongorázik <i>Bach Wohltemperiertes Klavier II. kötet, No. 1–12</i>
12-én	Fiatalközösségek pódiuma <i>Vadászi Gyula hegedül</i>
13-án	A Chilei Bartók Együttes játszik
16-án	Világjáró művészeink <i>Balogh József klarinétozik</i>
19-én (19.30-kor)	Ars Renata együttes, km.: Zádori Mária
23-án	Király Csaba zongorázik <i>Bach: Wohltemperiertes Klavier II. kötet, No. 13–24</i>
26-án	Fiatalközösségek pódiuma <i>Félegyházi Károly zongorázik</i>
30-án	Magyar Virtuózok, műv. vez.: Szenthelyi Miklós

A Bartók rádió nyugati URH (CCIR) sávú frekvenciái

Ssz.	Telephely	Frekvencia (MHz)
1.	Budapest	105,3
2.	Kiskőrös	105,9
3.	Debrecen	106,6
4.	Győr	106,8
5.	Kab-hegy	105,0
6.	Kékes	90,7
7.	Komádi	105,1
8.	Miskolc	107,5
9.	Nagykanizsa	104,7
10.	Pécs	107,6
11.	Sopron	107,9
12.	Szeged	105,7
13.	Szentes	107,3
14.	Tokaj	105,5
15.	Ózd	106,9
16.	Vasvár	106,9

Beláthatatlan távlatok

A MATÁV Szimfonikus Zenekar óriási sikere Rosztropoviccsal

MATÁV
Szimfonikus
Zenekar

Ligeti András
Zeneigazgató

A szálak Spanyolországba vezetnek... Két évvel ezelőtt, a peraladai fesztiválon Ligeti András a Spanyol Nemzeti Ifjúsági Zenekar élén Dvořák h-moll gordonkaversenyét vezényelte. A versenymű szólistája az egyik legnagyobb ma élő csellista, **Msztyiszlav Rosztropovics** volt. A művész nyilván azóta is számtalan alkalommal interpretálta a darabot különböző karmesterekkel, ám valamilyen okból emlékezetes maradhatott számára a Ligetivel való közös munka, ugyanis ragaszkodott hozzá, hogy idén szeptember elején vele játssza el ugyanezt a művet az olaszországi **Riminiben** rendezett, igen nagy múltú és rangos fesztivál nyitókoncertjén. Impresszáriója, **Valentin Proczinsky** pedig mindenképpen magyar zenekart akart szerződtetni a magyar dirigens mellé, s mivel igen kedvező véleményeket hallott a július 2-án Santiago de Compostelában a Galíciai Nemzetközi Zenei Fesztivál nyitóhangversenyét adó **MATÁV Szimfonikus Zenekarról** – ez tehát a másik spanyol szál –, őket kereste meg július közepén a csábító ajánlattal. Amikor kiderült, hogy Ligeti András éppen ennek az együttesnek a zeneigazgatója, pillanatig sem volt kétséges, hogy létrejön a szerződés.

Az első próbán Rosztropovics a zenekar részéről olyan odaadást, szeretetet és felkészültséget tapasztalt, hogy rögtön bizalmába fogadta a magyar muzikusokat, s egészen különlegesen meghitt viszony alakult ki közöttük. A következő próbán kölcsönös – és őszinte – ovációval üdvözölték egymást. Rosztropovics – aki nem éppen kedvességéről híres – egyfolytában mosolygott, és szorongatta a zenészek kezét. Köztudott róla, hogy általában a koncertek második felében akar játszani, ám most nem kívánta egyedül learatni a sikert, és magától értetődő módon elfogadta a hagyományos műsorszerkezetet, amely az első részbe helyezi a versenyművet.

A koncert napján, szeptember 5-én este valóságos tömegjelenetek zajlottak a hangversenyterem előtt: sokkal többen akartak bejutni, mint amennyi hely volt, ezért a rendezők pótszékeket állítottak be, s ott helyben újabb jegyeket nyomtattak. Ligeti András szokásához híven kívülről vezényelt, és a zenekarral együtt Rosztropovics minden rezdülésére azonnal reagált. A fereteges siker nemcsak a szólistát illette, hanem a zenekart is, és ezt Rosztropovics a maga eszközeivel még inkább hangsúlyozta: a fúvósokat egyenként felállította és megtapsolta, s a cselló szólamnak is elismerését fejezte ki. Ráadásként egy Bach-szvit részletét játszotta, olyan csodálatos kifejező erővel, hogy a végén a közönség szinte zokogott. A második részben a MATÁV Szimfonikus Zenekar **Rimszkij-Korszakov Seherezádéját** adta elő koncertmestere, **Környei Zsófia** nagyszerű szólójával. A közönség őt és az együttest szintén lelkesen ünnepelte, amit három ráadással köszöntek meg.

Rosztropovics a koncert után rendezett vacsorán meleg szavakkal dicsérte az együttest, és hangsúlyozta, ritkán találkozik ilyen zenekarral, ahol a zenészeknek szívük is van. Amikor pedig megtudta, ki az együttes „gazdája”, azt mondta, egyedülálló csoda a világon, hogy egy távközlési vállalat ilyen színvonalú szimfonikus zenekart tartson fenn.

Másnap, szeptember 6-án megismételték a koncertet **Veronában**, az ottani fesztivál keretében – hasonlóan tomboló sikert aratva. A csellista a koncert után néhány előre megtanult magyar szóval köszönte meg a zenekar barátságát és felkészültségét. A turné minden résztvevője maximálisan elégedett volt: Rosztropovics úgy nyilatkozott, hogy ezzel az együttesrel végre nem sztárként, hanem jóbarátként dolgozhatott együtt.

A magyar zenészeknek életre szóló élményt jelentett, hogy egy ilyen kaliberű muzikus egyenrangú partnerként kezelte őket. Valentin Proczinsky pedig kijelentette, megtalálta azt a magyar zenekart, amellyel hosszú távon kíván együttműködni. Ligeti András szerint a santiagoói koncert mérföldkő az együttes életében, a két olaszországi hangverseny Rosztropoviccsal viszont ma még felmérhetetlen jelentőséggel bír a zenekar hite és jövője szempontjából. Úgy látszik, most érett be az évek óta tartó céltudatos, kemény munka gyümölcse: a MATÁV Szimfonikus Zenekar egy csapásra nemzetközileg jegyzett együttesé vált, amely előtt beláthatatlan távlatok nyíltak meg...

-ppa

Kortárs Művészeti Múzeum

2000. október 10., este 7 óra

Opera

Stagione

Bemutató előadás

Társrendező

DELTAConcert

NOVEMBERI SZÁMUNKBÓL:

- A hónap interjúja – Ligeti György
- A Hungaroton Bartók-összkiadásáról
- Zenei fűszerek Indonéziából III. rész
- Miles Davis és John Coltrane összes lemeze

GRAMOFON

The Hungarian CD Review

A Gramofon novemberi száma
október 31-én, kedden jelenik meg.

MEGREDELŐLAP

Megrendelem a **Gramofon – The Hungarian CD Review** című folyóiratot, az igényes zenerajongó lapját ..... példányban.

- Egy évre: **4000** forintért.
 Fél évre: **2200** forintért.

Megrendelő neve: .....

Címe: .....(város, község, kerület).....(utca, tér, ltp.)

.....(házzám).....(emelet, ajtó) .....(irányítószám)

Az előfizetési díjat

- a részemre küldendő átutalási postautalványon számla ellenében, átutalással egyenlítem ki.

A megrendelőlapot az alábbi címre kérjük feladni:

AMFISZ Kft., 1025 Budapest, Mandula u. 31. Fax: 346-0393

Megjelent a Trio Midnight

Oláh Kálmán
- zongora

Egri János
- bőgő

Balázs Elemér
- dob

és a világhírű amerikai szaxofonos,

Lee Konitz közös lemeze

Kiadja:

www.welling.hu
wellington@welling.hu

Wellington
KOMMUNIKÁCIÓ HUNGARY

Együttműködő partnerek:

GRAMMÓN
THE HUNGARIAN CD REVIEW

MAGYAR HÍRLAP

Budapest High End Show

Grand Hotel Margitsziget
2000. november 10-12.

AUDIO TUNING

AUDITORIUM

ETALON

INTER AUDIO

L'AUDITEUR

MERLIN AUDIO

NATURAL SOUNDING

SONY HUNGÁRIA

SÖUND ARTS AUDIO

TAYLOR ACOUSTIC

TECHNICS

VISATON

A világ legszínvonalasabb

audio készülékei

www.highendshow.hu

GRAMMOPHON

PESTI 311

ESTER 98.6

index

HI-FI CHOICE

HI-FI
PIAC

sztereó